

MEDLEMSMAGASIN FOR HUMAN-ETISK FORBUND 02/2021

fr! tanke

NESTE GENERASJON

Formålsparagraf

» Fri tanke er et redaktørstyrt magasin som distribueres til medlemmer i Human-Etisk Forbund og andre interesserte, og en nettavis som er åpen for alle. Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.

» Fri tanke arbeider ut fra Human-Etisk Forbunds verdigrunnlag.

» Fri tankes oppgave er å lage nyheter, reportasjer, bakgrunnsstoff og meningsartikler om tema som ligger innenfor Human-Etisk Forbunds interessesfære. Det vil si tema tett knyttet til det humanistiske livssynet, som for eksempel kritisk tenkning, livsmening, ytringsfrihet, menneskerettigheter generelt, etikk og menneskesyn. Fri tanke skal både ha innhold fra hele Norge og dekke internasjonale forhold.

» Fri tanke skal være en premissleverandør for religions- og livssynsdebatten i Norge.

» Fri tanke er ikke-kommersiell og fullfinansiert av Human-Etisk Forbund.

*Vedtatt av Human-Etisk Forbunds hovedstyre
8. februar 2019*

fri tanke

MENNESKER

Hvem er de unge født etter 1997 – generasjon Z? Og hva vil korona bety for dem? Forskeren har statistikk og en del tanker, det siste har også de unge selv.

IDÉER

Vil du endre verden? Vår etiker anbefaler å starte i det små. Historien utformes nettopp av «et uendelig antall med uendelig små handlinger».

FORBUNDET

Som ny STL-leder vil generalsekretær Trond Enger arbeide for å at dialog og samarbeid skal utgjøre en positiv kraft for fellesskapet.

Tenåringshjernen

Mer enn kaos og krisemaksimering

SIDE 8

Generasjon Z

Hvem er de?

SIDE 16

Konfirmasjon 70 år

En suksessfortelling

SIDE 40

Unge kurser unge

Møt to kursledere

SIDE 52

Tenner bål

Konfirmasjonskurs ute

SIDE 60

22 år i HEF-tjeneste

Portrett av en pressesjef

SIDE 92

Ungdommen nå til dags

Ungdommen nå for tiden foretrekker luksus, har dårlige manerer, fornekker autoritet, har ingen respekt for eldre mennesker, prater når de egentlig burde arbeide, motsier foreldrene sine og tyranniserer sine lærere.» Dette berømmelige sitatet er tillagt oldtidsfilosofen Sokrates, men kunne ha like godt ha stått i et kommentarfelt av i dag. Eller strengt tatt når som helst i historien.

Ungdom har alltid blitt sett på med en viss grad av mistenksomhet og frykt fra de eldre generasjoner. Om det skyldes at voksne har glemt – eller snarere husker så altfor godt – sin egen fordums ungdom, varierer nok. Men kanskje er det god grunn til å «frykte» de unge. Ikke bare er de vitale og har det meste av livet foran seg; tenåringshjernen er i tillegg nesten en superkraft. Ifølge biologen David Bainbridge kan nøkkelen til menneskets evolusjonære suksess nettopp ligge i tenåringsfasen. Da denne fasen ble evolvert åpnet det opp for viktige egenskaper som egenanalyse og forestillingsevne, hevder han. Det kan du lese mer om i artikkelen på side 8.

I dette nummeret forsøker vi å rette et lite søkelys mot de unge av i dag, «Generasjon Z». Hva sier forskningen og hva sier de unge selv? Og vi kommer selvsagt ikke helt utenom virkningen av korona.

I år er det også 70 år siden et av Human-Etisk Forbunds viktigste bidrag til samfunnet fikk sin spede start: 6. mai 1951 ble det for første gang arrangert en ikke-religiøs konfirmasjons-seremoni i Norge, da 34 ungdommer stod som borgerlige konfirmanter i Universitetets aula i Oslo. De hadde gjennomgått et kurs i godt medborgerskap – der tema som human etikk, jus, verdensreligionene, menneskerettigheter ble tatt opp.

Hvor radikalt det var den gang er nesten umulig å forstå for oss i dag. Den gangen var det bare 40 år siden konfirmasjonstvangen – at man måtte være konfirmert for å kunne ta arbeid, gifte seg osv. – var blitt opphevet. I skolen var kristendommen enerådende som kilde til etikk.

Nær 100 prosent av ungdomskullet ble konfirmert, og den kulturelle tradisjonen konfirmasjonen representerte var ganske annerledes enn i dag. Selv om femtenåringene den gang sikkert ikke var mer modne enn dagens, representerte konfirmasjonen fortsatt en viktig skillelinje i livet; markeringen av at man nå skulle tilhøre de voksnes rekke.

Kristian Horn, som seinere var initiativtaker til stiftelsen av Human-Etisk Forbund i 1956, hadde lovet seg selv at om det ikke eksisterte et sekulært konfirmasjonstilbud da hans eldste datter ble 14, skulle han starte det selv. Og det gjorde han.

Borgerlig konfirmasjon handlet om å ta vare på folks «redelighetsfølelse». Ungdom skulle kunne velge et overgangsritual, holde fest og slik ivareta tradisjoner, men på en måte de kunne stå inne for.

Selv var jeg borgerlig konfirmant 34 år etter den første seremonien i Universitetets aula. Da var det fortsatt så uvanlig at det ikke var noen andre borgerlige konfirmanter på stedet jeg bodde, og jeg reiste alene til Trondheim for å delta på kurs.

Jeg kan ikke erindre at jeg turte å si noe særlig, men kurskveldene var likevel interessante og tankevekkende. Og jeg husker fortsatt seremonien med en blanding av skrekk, sjanse og høytid. Jeg er glad det fantes et alternativ, både i *brudd* og i *tråd* med tradisjonen, selv om min familie ikke stod i statskirken eller noe annet kirkesamfunn.

36 år seinere er dette – til tross for korona-begrensningene – fortsatt viktig for de 13000 ungdommene som i år er humanistiske konfirmanter og familiene deres.

KIRSTI BERGH,
redaktør av Fri tanke

Har du **ris**
eller **ros** eller
tilbakemeldinger
av annet slag –
send oss gjerne på
fri.tanke@
human.no

FØLG OSS PÅ:

fritanke.no

facebook.com/
fritanke.no

MENNESKER

«Humanister anser at det ikke er noen forutbestemt mening med tilværelsen. Vi er frie til å finne mening og mål i eget liv, gjennom individuell refleksjon, sosial samhandling og ved hjelp av den rike kultur vi mennesker har skapt innen vitenskap, filosofi og kunst.»

NORDISK HUMANISTMANIFEST 2016

[8]

EN EKSPLOSIV SAK

Hva er det egentlig som skjer i tenåringshjernen?

[16]

NOEN TENDENSER I UNGDOMSLIVET

Generasjon Z trer fram. Vi sonderer terrenget.

[30]

HUMANISTISK UNG I DAG

Møt Wanjing, Iver, Jens og Kirsti – fire unge humanister.

[40]

HUMANISTISK KONFIRMASJON 70 ÅR

Et blikk på endringene, et knippe konfirmantfortellinger, et intervju med kursledere og et helt unikt kursopplegg.

An illustration of a brain with dark blue tentacles extending from it. The tentacles are thick and segmented, with some ending in small, bulbous tips. The brain is depicted in a stylized, anatomical manner. Surrounding the brain and tentacles are several puffs of grey smoke or steam. The background is a solid orange color. A yellow rectangular frame is positioned around the central part of the brain and tentacles. There are also several yellow lightning bolt symbols scattered throughout the illustration. The overall style is graphic and somewhat surreal.

DEN EKSPLOSIVE TENÅRINGS- HJERNEN

Tenåringar har meir å by på enn
kviser og smelling med dører!

TEKST: SILJE PILEBERG
ILLUSTRASJON: MISSBOO.NO

Hausten 2018 forliste militærfregatten KLM «Helge Ingstad» på Vestlandet. Det førte til ein storstilt redningsaksjon. Kranar for å heve båten måtte leigast frå utlandet, så måtte ein vente på optimalt ver til å ta dei i bruk, og medan månadene gjekk og millionane rulla, var det fare for lekkasjar og miljøødeleggingar.

Ane Karidatter Sørensen og Jakob Otilius Flovikholm følgde berginga med interesse og vantru. Korleis kunne det ta så lang tid? Det måtte da vere mogleg å gjere det på ein enklare måte? Dei gjekk på innovasjonsslinja ved Romsdal vidaregåande skole, og saman med ei gruppe jamaldringar fekk dei ein idé:

– Vi spurte oss om ein kunne lage nokon gigantiske heliumballongar og feste dei på forliste båtar for å halde dei flytande, seier Flovikholm.

BEATLES OG YOUTUBE

Mange store idear har oppstått i nokon si ungdomstid. The Beatles vart tidenes største rockeband. Ingvar Kamprad grunnla IKEA som 17-åring. Mark Zuckerberg var 19 då han lanserte Facebook. I dag trekkjer tenåringer enorme summar på Youtube og Tiktok.

Burde unge takast meir på alvor? Og kva er det eigentleg som gjer dei så annleis enn både vaksne og barn – på godt og vondt?

Eit djupdykk i tenåringsh-

jernen kan føre oss eit stykke nærmare svara. Men først attende til tenåringane i Molde.

Den første gongen Lars Øyvind Baltzersen, dagleg leiar i Ungt Entreprenørskap i Møre og Romsdal, hørde om ungdomane sin idé, tenkte han: «Dette går aldri.» Han sa det ikkje høgt, men det verka både usannsynleg og altfor enkelt.

Og då ungdomane lanserte ideen for ei lokal maritim verksemd, blei dei møtte med skepsis: Det dei foreslo, var for vanskeleg. Det var utfordringar med ver, vind, vekt og oppdrift.

– Vi fekk nesten beskjed om å leggje det frå oss, seier Flovikholm.

Det gjorde dei også. Eilita stund.

– Men så begynte vi å tenkje litt sjølv. Vi såg at det var utfordringar, men tenkte samtidig at viss vi fekk det til, ville det ha ei stor *upside*.

FRITT SPELEROM

Baltzersen har fleire års erfaring med barn og unge.

– Dess lengre ned i alderstrinna du kjem, dess større er openheita for kreative prosessar. Får barn og unge fritt spelarom, kjem det veldig mange idear ut. Og dei kan vere gode.

Ettersom vi blir vaksne, blir vi meir kjende med lover, regler og avgrensingar, meiner Baltzersen. Flovikholm og Sørensen er samde.

– Vi var ungdomar som ville finne ei enkel løysing på eit stort problem. Hadde vi vore ingeniørar eller hatt maritim utdanning, ville

vi sikkert ikkje tenkt i dei banane i det heile tatt, seier Sørensen.

LEVANDE HJERNEFORSKING

Dei siste åra har hjerneforskning utvida kunnskapen om tenåringshjernen. Medan ein før studerte hjernane til døde dyr og menneske, har hjerneskaning dei siste tjue åra opna for å følgje med på den levande hjernen.

Framleis er mykje uvisst. Men blant dei viktigaste funna er at hjernen slett ikkje er mogen rundt tiårsalderen, slik mange trudde før – av den grunn at hjernen etter det ikkje blir særleg større.

KREATIVE: Ungdomane Ane Karidatter Sørensen og Jakob Otilius Flovikholm fikk ein revolusjonerande ide. FOTO: ERIK HATTREM

– I dag seiast det ofte at hjernen ikkje er ferdig mogna før vi er 25. Også det er for enkelt, for hjernen held fram med å utvikle og endre seg heile livet, forklarar Christian K. Tamnes, professor ved forskingssentra NORMENT og PROMENTA ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.

Men gjennom tenåra og inn i ung vaksen alder er hjernen framleis tydeleg i utvikling. Det skjer ei rydding og spesialisering i hjernen, påpeikar han.

HJERNEN PÅ SITT STØRSTE

Tamnes understrekar at det er tidleg i barndommen, og ikkje minst før fødselen, at hjernen utviklar seg mest. I boka «Teenagers: A natural history» skriv evolusjonsbiologen David Bainbridge at den appelsinstore nyfødde hjernen veks med tjue tusen nye nerveceller i sekundet. Talet på nye koplingar mellom nerveceller er truleg enda større.

I seksårsalderen har hjernen nådd omtrent 90 prosent av den vaksne storleiken, ifølgje Tamnes.

Det er derfor små barn har så store hovud.

Fram mot ungdomstida leggst dei siste prosentane til, og i løpet av første halvdel av tenåra er hjernen på sitt aller største. Kanskje nikkar den unge tenåringen anerkjennande nettopp no?

SUBSTANS OG SONATAR

I hjernen vår finst det to hovudtypar av vev: grå substans og kvit substans. Den grå inneheld cellekroppane til hjernecellene våre.

Denne aukar i mengde i barndommen, men i tenåra begynnar han å minke. Den kvite substansen aukar derimot både barndommen og i tenåra. Denne inneheld nervetrådane som koplar hjerne-celler saman og som gjer at éin del av hjernen kan snakke med ein annan.

I barndommen dannast milliardar av slike koplingar. I ungdomstida styrkast dei koplingane vi brukar, medan dei vi ikkje brukar, forsvinn. Dette er altså den store ryddeprosessen – sjølv om livet utanfor kan vere eit einaste rot.

– Korleis desse prosessane heng saman med læring og psykologi, veit vi førebels ikkje nok om. Men vi trur at desse prosessane gjev ein fleksibilitet som gjer det lettare å lære tidleg i livet. Det er vanskelegare for mi 41 år gamle hjerne å lære å spele gitar enn kva det ville vore i tenåra, seier Tamnes.

KVISE PÅ RYGGEN

Det er mykje som følgjer med ei hjerne i mogning. Samtidig som det ryddast i leidningskabalar og kommunikasjonen i hjernen betrast, har nokon delar av hjer-

nen ei spesielt langvarig utvikling.

Dette gjeld mellom anna den fremre delen av hjernen – den prefrontale hjernebarken. Desse områda, og koplingane mellom desse områda og andre delar av hjernen, er viktige for til dømes å planlegge, halde tilbake impulser, skifte fokus og tenkje abstrakt.

«Hjernen held fram med å utvikle og endre seg heile livet.»

Christian K. Tamnes, psykologiprofessor

Nokon meiner at dette er grunnen til krise-estemninga som kan oppstå viss ei stor, raud kvise lyser opp ryggen like før gymtimen.

– Ungdommar kan verke heilt saklege og rasjonelle ute blant folk. Men heime kan det vere smell-ing med dører og frustrasjon. Nokon kallar tenåringshjer-nen ein Ferrari med sykkelbremser, seier spesialpedagog Lisbeth

Iglum Rønhovde, som har skrive boka «... og noen går det trill rundt

«Nokon kallar tenåringshjernen ein Ferrari med sykkelbremser.»

Lisbeth Iglum Rønhovde, spesialpedagog

for!», om tenåringer og pedagogikk.

SJØLVREGULERING

Rønhovde meiner at vaksne si viktigaste oppgåve overfor tenåringer er å hjelpe dei å regulere tankar og kjensler. Dette gjerast ikkje ved å kommandere, men heller ved å stille

spørsmål og undre seg saman, meiner ho.

– Du er ikkje ein mislykka vaksen sjølv om du av og til slår i bordet. Men då gjeld det å ha ein solid ballast i ein god relasjon. Ungdommar må vite at dei har ein vaksen å gå til uansett kva dei har rota seg bort i.

Hjerneforskinga tyder også på at barn og unge kan ha vanskeleg for å lese ansiktsuttrykk like effektivt som vaksne. Dette krev nemleg ein fininnstilt kommunikasjon mellom prefrontale hjernestrukturar og andre område i hjernen.

– Derfor kan det vere lurt å forklare at du ikkje er sint, men at du blir alvorleg, når du snakkar om alvorlege ting, seier Rønhovde.

GODE GRUNNAR

Christian Tamnes er opptatt av å

få fram at tenåringshjernen ikkje manglar noko. Han trur at det er gode grunnar til at denne hjernen er som han er. Dette har også blitt trekt fram av andre fagfolk dei siste åra.

– I denne fasen er vår viktigaste oppgåve, frå evolusjonens ståstad, å frigjere oss og utforske verda. Då er det lurt å ha litt ekstra trykk på gassen, seier han.

I tillegg er ungdomstida viktig for sosial utvikling.

– Studiar tydar på at unge ikkje tar risiko i alle situasjonar, men i visse typar situasjonar, og spesielt saman med jamaldringar. Korvidt ungdomar regulerer eiga åtferd, planlegg og tar risiko, ser altså ut til å vere situasjonsavhengig, seier han og legg til:

– Kanskje handlar ikkje dette om ei generelt manglande evne, men heller om at unge prioriterer å få sosialt innpass.

I tillegg er det store skilnader, både mellom kjønn og individ, påpeikar han. Den ungdommelege usikkerheita og ønsket om å finne sin plass kan kome til uttrykk på heilt forskjellige måtar.

– Det er ingenting feil med ungdomshjernen. Men han har nokon oppgåver å løyse.

STØRRE HJERNE, LENGRE LIV

Evolusjonsbiolog David Bainbright skriv at fenomenet ungdomstid oppstod for mellom 800.000 og 300.000 år sidan. Før det vart menneske rekna som vaksne ved tiårsalderen.

Etter at denne nye fasen mellom barndom og voksenalivet

oppstod, vaks hjernen med 50 prosent. No var hjernen på sitt største like stor som tre appelsinar – ikkje to, slik som før.

Ungdomstida kan ikkje vere resultatet av ein større hjerne, for ungdomstida kom først, ifølgje evolusjonsbiologen.

Men han spør: Kan det vere slik at det var ungdomstida som gjorde det mogleg for hjernen vår å vakse? At utan ungdomstida ville vi både hatt mindre hjernar og levd kortare liv?

«I tenåra kan vi konfigurere og perfeksjonere den store, viltvaksande hjernen vi utviklar i barndomen,» skriv Bainbright.

Evolusjonsbiologen trur at tenåringane er nøkkelen til menneskets suksess som art: at det var denne fasen som opna opp for viktige eigenskapar som eigenanalyse og førestellingsevne.

HADDE TRUA

Ungdommane i Molde bestemte seg for ikkje å gje seg. Dei hadde blitt møtte med skepsis, men også med hjartevarme, i det første selskapet. Etter kvart våga dei seg vidare til eit anna.

Her var mottakinga annleis. Fagpersonane hadde trua på ideen og hjalp dei å forbe-

«I tenåra kan vi konfigurere og perfeksjonere hjernen vår.»

David Bainbright, evolusjonsbiolog

tre svake punkt. Sidan gjekk innovasjonssele-ane også attende til

selskap nummer éin, der dei no opplevde langt meir positivitet. Begge selskapa skulle bli viktige samarbeidspartnarar. Når Fri tanke snakkar med Ane Karidatter Sørensen og

Jakob Otilius Flovikholm på telefon, sit dei i Flovikholm si garasje. Her har han innreia eit kontor, der han jobbar både med dette og andre prosjekt. Sørensen og Flovikholm har nemleg bestemt seg for å ta ideen vidare, sjølv om dei er ferdige på vidaregåande.

BALLONGAR OG MODULAR

For ideen har vakse. Finansieringa er ikkje på plass enno, men store, maritime aktørar har vist interesse for å kjøpe produktet om det blir realisert. Systemet har fått namnet Aquabow, og ordet «ballongar» er bytta ut med «modular».

– Det skal bli eit bergingssystem der modular festast til skroget av ein havarert båt. Når desse blåsast opp, vil dei gje ei oppdrift og støtte som gjer at båten kan halde seg flytande sjølv med

skadar, seier Flovikholm.

Modulane vil vere plasserte langs kysten og ha ulike storleikar. Kor mange som trengs, avhenger av kor stort skipet er.

– Når vi presenterer prosjektet, spør folk seg ofte kvifor dei ikkje har tenkt på det sjølv, seier Sørensen.

ARBEIDSMINNE

Og ja – kvifor har dei ikkje det? Rett nok brukte ungdommane i Molde ein idéutviklingsprosess som ikkje er standard i alle maritimtime selskap. Men kan dei ha hatt ein fordel i hjernane sine? Er det faktisk slik at tenåringshjernen har ein eigen evne til å tenkje utanfor boksen?

I eit evolusjonsperspektiv har det knapt gått eit sekund sidan forskarar begynte å kikke inn i dei levande hjernane våre. Men det er mange som heiar på tenåringane i dag.

Evolusjonsbiolog Bainbright peikar på at vi i denne livsfasen begynner å meistre mentale oppgåver som barn ikkje har sjanse til. Til dømes vidareutviklast arbeidsminnet vårt, som gjev oss evna til å halde fleire bitar informasjon i tankane på éin gong. Den evna veks etter kvart som ulike hjerneområde snakkar betre saman.

BARNLEGE SPRANG

Bainbright meiner at dette kan gjere oss meir kreative. At vi kan leike med ulike idear samtidig, kombinere ulike konsept og sjå nye samanhengar.

Han utdjupar i ein e-post:

– Vaksne sitt arbeidsminne er like stort, og truleg enda litt større, enn unge sitt. Men vaksne ser ut til å bruke det til å tenkje på meir komplekse og nyanserte måtar. Tenåringar lagar enklare, nesten barnlege, men ekstremt kraftfulle sprang, skriv han.

Albert Einstein meinte for eksempel at tankeeksperimenta han gjorde som sekstenåring danna grunnlaget for utviklinga av relativitetsteorien seinare i livet.

– På mange felt trengst det at ein kan handverket, at ein har erfaring eller studerer eit fenomen. Derfor kan det ta litt tid å realisere ideane, meiner Bainbright.

SUPERKRAFT

I 2019 ga USAs National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine ut rapporten «The Promise of Adolescence». Her forfekta fagpersonar ideen om at ungdomshjernen har ei superkraft: Han er framleis plastisk og tilpassingsdyktig, men samtidig begynner meir vaksne eigenskapar å gjere seg gjeldande.

I rapporten tok dei eit oppgjær med det dei meinte var eit rådande, altfor negativt syn, på ungdomshjernen.

«Den «fryktløysa» som bekymrar vaksne er akkurat det som gjer at ungdommar trivast i kreative prosessar og engasjerer seg i sosial endring,» sa Adriana Galván, direktør ved Developmental Neuroscience Laboratory på University of California, Los Angeles, til avisa Washington Post.

LYST HODE: Eistein meinte tankeeksperimenta han gjorde som tenåring la grunnlaget for relativitetsteorien seinare.

Men trass alle lovord: Det er også i denne livsfasen at mange psykiske lidningar og problem debuterer, som depresjon, visse typar angst, eteforstyrringar og psykosesymptom. Ifølgje Christian K. Tamnes undersøker forskarar no om ungdomshjernen også er ekstra sårbar. Mykje er uvisst, men forskarar trur at utviklinga av hjernen og utviklinga av psykiske lidningar heng saman.

LIVSVEGEN

Fleire av dagens vaksne har nok opplevd at det vart sådd eit frø ein gong, kanskje mellom tolv og

tjuefem, som fekk følgjer for den livsvegen dei tok. Kanskje var også ei ungdommeleg innsikt og kreativitet innblanda. Organet på toppen kan ha gjort sitt for at ting vart slik dei vart.

I alle fall meiner mange fagfolk at det er i denne tida vi finn ut kven vi er. Hjernen vår lar oss få nye perspektiv, og plutsleg ser vi oss sjølv frå andre kantar. Når vi i tillegg deltar på fleire sosiale arenaer, utviklar vi ulike utgåver av oss sjølv.

Dessutan: Ungdomstida set

sterkare spor i minnet vårt enn nokon annan periode i livet. Kvifor er førebels uvisst, men det finst teoriar, som at det er fordi opplevingane er så identitetsskapande, eller fordi vi hugsar aller best det vi føler ekstra sterkt, eller kanskje fordi hjernens minnestøttande struktur er på sitt optimale.

Uansett lever dei vidare ein eller annan stad i hjernen: både flausen i mattetimen, det første kysset og skipsforliset som snudde opp-ned på livet ditt.

KILDER:

WASHINGTON POST:

«What teenage brains can teach us about thinking creatively» (2020)

CHRISTIAN KROG TAMNES

(RED): «Nevrokognitiv utviklingspsykologi» (2021)

DAVID BAINBRIGHT:

«Teenagers: A natural history» (2009)

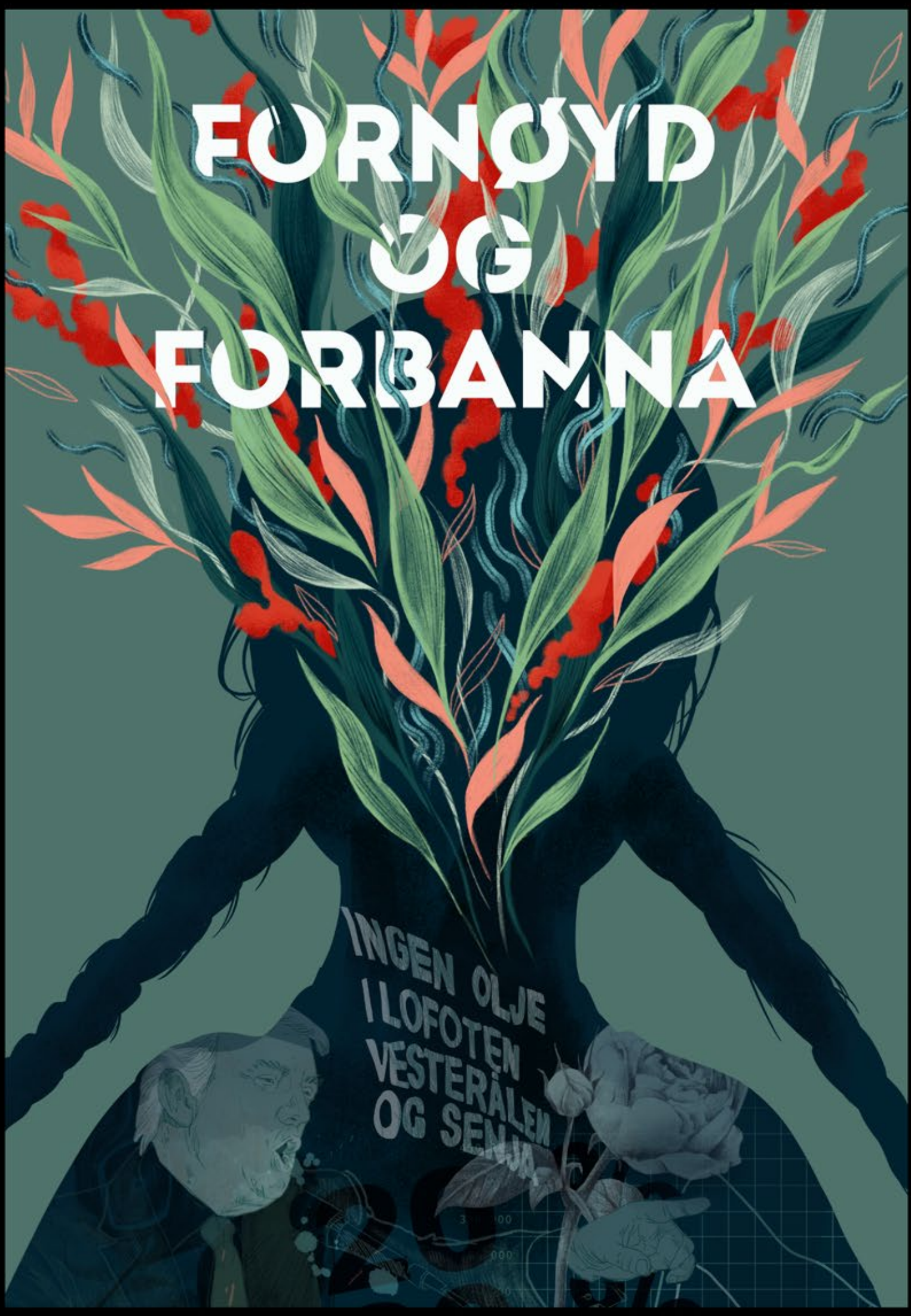

Noen tendenser blant norsk ungdom

De streiker for klimaet og får hele verden rett inn i mobilen døgnet rundt. Vi forsøker å bli litt klokere på dagens ungdom: Gen Z.

TEKST: ELIZABETH SCHE
ILLUSTRASJON: MISSBOO.NO

FORNØYD OG FORBANNNA

Deteren «slap in the face» at vi følger alle koronareglene fordi det er krise, men at ingen gjør noe når vi brøler om en enda større krise: At verden står overfor global oppvarming, sier Nora Jungeilges Heyerdahl.

Nora (21) viser til skolestreikene for klima som ble holdt over hele landet i mars 2019. Hun er fra Oslo, studerer samfunnsøkonomi og har vært klimaaktivist siden hun var tenåring. Nå er hun stortingskandidat for Oslo MDG, og er en tydelig stemme for sin generasjon. De kalles Gen Z (generasjon Z), zoomers, centennials eller gen snowflake, og er født etter 1997.

– Det er utrolig provoserende at eldre nå maser om vaksinepass for å reise til Syden. Her har vi unge gjort drastiske grep for å verne om dem i et helt år – hatt digital undervisning eller satt studier på vent, mista deltidsjobben og droppa all sosial omgang – og så vil de takke oss med å spy ut enda mer Co2, sier Nora.

Denne artikkelen er et forsøk på å kaste lys over hva som karakteriserer dagens unge i Norge. De som er vokst opp i et av verdens beste land, men samtidig i skyggen av terror, ekstremisme og Trump. De som har streiket for klimaet og er litt forbanna på «de voksne». Hva sier forskningen og hva sier de unge selv? Men i

«Det er utrolig provoserende at eldre nå maser om vaksinepass for å reise til Syden. Her har vi unge gjort drastiske grep for å verne om dem i et helt år.»

Nora (21)

Det støttes av en undersøkelse gjort av Utdanningsforbundet i Trøndelag hvor 9 av 10 lærere ved videregående skoler i Trøndelag mener at elevenes utbytte av den digitale undervisningen er dårligere enn undervisning som ble gitt før skolene stengte.

– Jeg tenker hele tiden at jeg er med på en dugnad og at det er verdt det, og håper

2021 kan vi ikke ta for oss Gen Z uten å komme inn på korona – som i skrivende stund har preget et helt år av ungdomstiden til denne generasjonen og som mest sannsynlig vil prege det også i månedene som kommer.

Daniel Borgli (16 år) fra Solbergelva er enig med Nora i at unge har tatt et stort ansvar. Selv driver han med bandy og synes det er hardt å ikke få spille. Noe av det vanskeligste har likevel vært skolearbeidet. Han begynte på videregående i fjor høst.

– Nå har vi akkurat blitt satt i rød sone – igjen. Det betyr hjemmeskole – igjen. Jeg synes det er skikkelig vanskelig å motivere meg for å lære på egenhånd og gjør det dårligere på skolen, sier Daniel.

Daniel er ikke alene om det. En rapport utført av Universitetet i Bergen og FHI (2020) viser at etter syv uker med hjemmeskole svarte rundt 60 prosent av 3000 ungdommer at de følte de lærte mindre på skolen enn de gjorde før.

at folk gjør det samme. Jeg er nødt til å tenke at det hjelper, ellers kommer alt til å føles håpløst, sier Daniel.

ØKT POLARISERING

Det er tydelig at den tredje runden av strenge koronatiltak mange steder i landet har satt alles tålmodighet på prøve. Allerede ved påsketider i fjor gjennomførte Velferdsforskningsinstituttet NOVA den første koronaundersøkelsen blant ungdom. Den viste at unge forstår hvorfor det er viktig å følge restriksjonene og at de har tillit til myndighetene.

Guro Ødegård er sosiolog og instituttdirektør på NOVA ved OsloMet. Hun har forsket på ungdom og generasjonsdannelser siden 2000 og er en av landets fremste eksperter på temaet.

– De fleste tok den første nedstengningen overraskende bra, mange syntes det var koselig at familien kunne samles mer. Men vi så også at de som hadde et skjørt fundament fikk det verre, sier Ødegård.

NOVA er nå ute i felt igjen. Gjennom Ungdata-undersøkelsene skal 250 000 elever på ungdomsskole og videregående skoler over hele landet svare på spørsmål om hvordan hverdagsliv og livskvaliteten har vært under pandemien.

– Nedstengningen har gått hardt ut over de unge. De har opplevd mange svingninger nå og på nyhetene ser vi at tenåringer synes det er merkelig at polet skal holde åpent, mens fritidsaktivitetene stenges. Det som bekymrer meg mest, er likevel hvor skjevt pandemien rammer. I boområder med trangboddhet og fattigdom er ikke bare smitten størst, det er også hos disse unge det er mest krevende å gjennomføre digital skolehverdag. Det bekymrer meg hvilke effekter dette vil gi på lang sikt blant de som har det vanskeligst fra før. Det er behov for en krisepa-

kke til de gruppene som rammes hardest, sier Ødegård.

OK BOOMER!

For Nora er sammenhengen mellom klima og korona en metafor for det hun ser som en generasjonskonflikt i samfunnet.

– Myndighetene har jo åpenbart ressursene og omstillingsevnen til å ta store grep når de er nødt, men de anerkjenner ikke vår kamp. Det virker ikke som om det er så viktig når det ikke påvirker dem selv. Men for oss er ikke klimaendringene noe som gjelder neste generasjon. Det gjelder oss. Nå. Vår umiddelbare framtid, sier Nora.

Nora har akkurat gitt ut boka *Ok boomer! – og andre ting du kan si til onkelen din om klima*.

– Jeg kjenner så mange unge som er opptatt av klima, men som ikke klarer å vinne en diskusjon om norsk oljepolitikk i familieselskap. Boka skal hjelpe dem med gode argumenter overfor de voksne, sier hun.

Bokas tittel, «Ok boomer!», viser til den verdensomspennende memen #okboomer som gikk viralt i 2019. «Boomers» (eller «baby boomers») er opprinnelig betegnelsen på generasjonen som ble født i hopetall i etterkrigstiden (1946–1964), men memen synes like rettet mot «generasjon X» (født i perioden 1965–1980). Altså både besteforeldre- og foreldregenerasjonen til dagens unge. De voksne.

– «Ok boomer» betyr alt fra «whatever, ingen bryr seg om at du mener at alt var bedre før» til «dere har ødelagt økonomien og klimaet, og latt det være opp til oss å rydde opp». Det er en slags himling med øynene overfor voksne som ikke forstår, sier Nora.

– Ligger det en resignasjon her?

– Ja, at dette uttrykket har slått sånn

an er et resultat av at mange på min alder har en felles opplevelse av at boomers ikke lytter til oss, sier Nora.

– Dette er jo den første generasjonen som virkelig kjenner klimatrusselen på kroppen. Dette påvirker deres verdier, holdninger og livsstil som forbrukere framover. Hvor mange av dagens unge kommer ikke til å bry seg om å ta lappen? Hvordan vil flybransjen og reiselivet se ut framover? Det vet vi ikke, men klimatrusselen kommer til å ha noe å si for hvordan dagens unge og framtidige generasjoner innretter livene sine, sier sosiolog Guro Ødegård.

MASSEMobilisering

Fordi de ikke følte seg hørt, tok 70 000 norske elever til gatene i 2019 og skapte historiens største klimaaksjon. På verdensbasis deltok millioner.

– At ei 16 år gammel jente med en plakat kunne bidra til en så stor mobilisering, er ganske utrolig. Mange unge er pålogga 24/7 og smarttelefonen er nærmest en forlengelse av kroppen, så de fikk til en helt vanvittig mobilisering gjennom sosiale medier, sier Guro Ødegård.

Hun så det samme med reaksjonene etter drapet på George Floyd og mobiliseringen rundt Black Lives Matter.

– Hans siste ord, «I can't breath», skapte en global oppslutning som ga gjenklang i norsk kontekst, særlig blant unge med minoritetsbakgrunn. De tok til gatene, og det er klart at dette sender sterke signaler og blir et symbol for unges meninger om rasisme. I tillegg ser vi en generasjonspolarisering både gjennom Brexit-avstemningen og Trump og at unge er mer opptatt av klima og har mer liberale holdninger til innvandring, sier Ødegård.

DEN NYE «GERHARDSEN-UNGDOMMEN»

For Nora viste klimastreiken at unge

absolutt er sterke sammen.

– Håpløst nok har mange voksne kritisert oss for å bare ville skulke skolen, men da kjenner de oss ikke. Skole og utdanning er utrolig viktig for oss. Vi er litt «flinkiser», en slags ny «Gerhardsen-ungdom», så for mange kostet det å droppe den matteprøven eller få fravær. Men vi måtte si ifra, sier Nora.

Victoria Bekken Kittelsen er 14 år og går i 9. klasse. På fritiden er hun mer opptatt av håndball enn politikk, men som så mange andre på hennes alder, er hun engasjert i klima. Likevel deltok hun ikke på skolestreiken.

– Vi var mange som ville, men da skolen sa at vi kunne få nedsatt orden og oppførsel, turte jeg rett og slett ikke, sier Victoria.

Ungdata-undersøkelsen fra 2020 understøtter at de er mer «skikkelige» enn sine foreldre på samme alder.

– De trener mer, ruser seg mindre, er hjemmekjære, aktive og er opptatt av å gjøre det bra på skolen, i idrett og på sosiale medier, sier sosiolog Ødegård.

Studien viser at det store flertallet av norske ungdommer har gode oppvekstvilkår og et liv preget av høy livskvalitet. Hele 85 prosent av ungdommene er tilfreds med livet sitt, og 80 prosent mener at de har alt de ønsker seg.

– De aller fleste er også godt fornøyd med foreldrene sine, med lærerne og med lokalmiljøet der de bor, opplyser Ødegård.

Ni av ti har nære og fortrolige venner – og nesten alle har venner å være sammen med både på skolen og i fritiden. De fleste lever en aktiv fritid der sosiale medier, dataspill, trening, organiserte fritidsaktiviteter, skolearbeid og det å være sammen med venner preger hverdagen. Flertallet rapporterer om god fysisk helse, og for første gang på mange år viser den årlige undersøkelsen ingen økning i unge som

rapporterer om psykiske plager. Tallene er imidlertid fra i fjor, før pandemien ble så langdryg. Ødegård er mest bekymret for dem som føler «utenforskap».

– Vi er langt ifra «svenske tilstander», og det er heller ingen «ghettoer» som det refereres til i Danmark, men vi har sosial ulikhet, og fattigdom preger oppveksten til stadig flere unge. Vi kan se et økt politisk engasjement blant unge, men vi ser også de som føler seg på utsiden. De som ikke har en stemme inn. Det er viktig at unge får muligheter til å si sin mening i saker som angår dem der de bor, i lokalsamfunnet, på skolen, i idretten, på klubben. Det har nok vært ekstra hardt for unge under pandemien som bor på steder der klubber og fritidstilbud er stengt.

UNGDOM OG ENGASJEMENT

Guro Ødegård har forsket på generasjonsdannelser i Norge i over 20 år.

– Vi ser ikke en generasjonskløft i dag som den vi så med «68'erne», men den kraftfulle mobiliseringen viser at det er paralleller mellom de to generasjonene. Det unike i dag er det verdensomspennende nedslagsfeltet de store sakene får; ikke bare med skolestreikene for klima, men også Metoo og Black Lives Matter, sier hun.

Det politiske engasjementet blant unge

**«Jeg er
nødt til å
tenke at det
hjelper, ellers
kommer alt
til å føles
håpløst.»**

Daniel (16)

har gått i bølger. Gen X var generelt lite delaktige ved valg, og på 90-tallet stemte få unge. Maktutredningen i 2003 fryktet derfor en forvitring av demokratiet. En rapport fra Institutt for samfunnsforskning (2017) viser imidlertid at valgdeltakelsen har økt markant blant førstegangsvelere ved de siste valgene.

– Vi fikk en kraftig økning i valgdeltakelse i 2015 blant førstegangsvelere. Valget ble arrangert syv uker etter 22. juli-terroren, og angrepet på unge politiske aktive og regjeringsbygningen bidro til en kraftig mobilisering av de unge. I dag er deltakelsen fortsatt høy blant unge, noe som vitner om at de har tiltro til demokratiet. De framviser en større politisk interesse og vi ser også at tilliten til institusjoner har økt, sier Ødegård.

Ved lokalvalget i 2011 og 2015 ble det gjennomført en prøveordning der rundt 10 000 16-åringer fikk stemmerett i et utvalg av kommuner. Resultatet viste at 6 av 10 brukte stemmeretten, som er nesten på høyde med generell valgdeltakelse. I 2020 gikk flertallet i Valglovutvalget inn for å senke aldersgrensen ved lokalvalg til 16 år.

– Dette blir jo et politisk spørsmål, men vi ser at unge bruker stemmeretten om de får den. Vi ser ikke store skillelinjer mellom partipreferanser mellom unge og eldre velgere, men unge stemmer i noe

«Vi kan se et økt politisk engasjement blant unge, men vi ser også de som føler seg på utsiden. »

Sosiolog Guro Ødegård.

større grad rødgrønt enn eldre. Her ser vi klimaengasjementet kommer fram igjen, mener Ødegård.

Hun mener at de unge har liberale verdier; de er positive til innvandring, opptatt av klima, mangfold og toleranse. Og hvis de unge får mer formell makt, må de poliske partiene tilpasse seg.

– Selv om ikke alle er med på klimatreikene, er det en omfattende global

bevegelse som jeg mener kan bære bud om hva vi har i vente i framtiden. Men vi skal huske på at det er et mangfold innad i ungdomsgruppen også. Som med boomers; det er mange som ikke følte seg som en del av «68'er-bevegelsen», men det er likevel det som i ettertid har blitt stående som denne generasjonens kollektive identitet, opplyser generasjonsforskeren.

TOLERANSEGENERASJONEN

Det er ikke bare klimakampen eller Black Lives Matter som forener ungdom. De virker generelt også mer tolerante – og kanskje mer frigjorte. Det er ingen tvil om at betydningen av kjønn har endret seg stort bare de siste 5–10 årene. SSB-statistikk fra i år viser at 11 prosent av ungdom mellom 18 og 24 år identifiserer seg som skeive.

– I min gjeng har vi alltid sagt at man er bifil til det motsatte er bevist, sier Nora.

Nora og Gen Z har vokst opp med LHBT som et vanlig begrep (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner) og har sett utviklingen til å også inkludere interkjønn- eller queerpersoner (LHBTIQ). Selv er hun bifil, men har aldri følt noe behov for å «komme ut».

– Her er det sikkert store forskjeller på

«Halve gjengen min er muslimer. Selv tror jeg ikke på noen ting, men det er ikke noe stress for meg at gutta tror på Allah.»

Daniel (16)

hvilket miljø man er i, men for meg var det aldri noen greie. Jeg har datet både jenter og gutter og tatt for gitt at ingen skulle ha noe problem med det, sier Nora.

En ny undersøkelse gjort av Bufdir viser at befolkningen generelt er mer positive til LHBTIQ-personer enn for 10 år siden (2021). Leder i Skeiv ungdom, Odd Thomassen, kan ikke vise til konkrete tall for ungdom, men sier at deres erfaring er at unge er mer positive til skeive enn den øvrige befolkningen.

Nora mener dette henger sammen med at unge er seksuelt frigjorte. I 2018 skrev hun (da 18 år) et essay i Morgenbladet adressert til eldre: «Vi er flasket opp på Nicki Minaj og har snappet nakenbilder av oss selv fra vi var 12. De fleste av oss slår oss løs og ligger stort sett med dem vi har lyst til. For vi har ingen begrensninger å gjøre opprør mot. Vi har ingen seksualitet som trenger å frigjøres. Vi har ingen tabuer. Vi er fri. Vi anerkjenner den jobben dere har gjort med å vinne denne friheten for oss. Og at vi som kommer etter, bader i denne friheten. At vi kan kle oss som vi vil. Vise pupper og lår uten å bli slutshamet av samfunnet.»

– I retrospekt har jeg innsett at det ikke er sånn for alle, og kanskje for transpersoner, men jeg tror fortsatt at denne friheten og åpenheten er ganske beskrivende for min generasjon, sier Nora.

Daniel (16) opplever at det er ganske

normalt å være skeiv. Selv er han heterofil, men har venner som er skeive.

– Før måtte man liksom «komme ut», men nå kan man bare endre bioen eller catchen på TikTok til trans eller homo. Det trenger ikke være så mye mer enn det.

Nye tall fra SSB viser likevel at en av tre sier at de sliter med dårligere psykisk helse enn andre unge, særlig transsekuelle. Det er også litt forskjell på by og bygd med tanke på toleranse, og at en del unge LHBTIQ-personer fortsatt flytter til storbyene. Hvordan dette er for ungdom med flerkulturell bakgrunn, har vi ikke funnet tall på.

Når det gjelder livssyn og religion er unge også mer åpne.

– Halve gjengen min er muslimer. Selv tror jeg ikke på noen ting, men det er ikke noe stress for meg at gutta tror på Allah. Vi respekterer at vi er forskjellige og snakker egentlig lite om det. Alle får vel tro på det de vil, sier Daniel Borgli (16).

Ifølge en undersøkelse gjort for Human-Etisk Forbund av Kantar i desember 2020, tror kun 20 prosent av de unge på Gud. Dette er lavere enn befolkningen for øvrig, men likevel er over halvparten av dem positive til tros- og livssynssamfunn. Det er høyere enn resten av befolkningen.

– Det tror jeg handler om at vi har vokst opp i et multikulturelt samfunn og er vant til å møte folk med andre religioner og

livssyn enn oss selv, sier Nora.

Likevel oppgir mange unge at de opplever rasisme, særlig på skolen. Bufdirs rapport fra 2020 viser at 15 prosent av innvandrere og 16 prosent av norskfødte med innvandrerforeldre sier har opplevd diskriminering eller mobbing ved en skole eller utdanningsinstitusjon i løpet av de siste 12 månedene.

IT'S A BIG, BIG WORLD

En av grunnene til at Gen Z kanskje er mer åpne for ulikheter, kan ha sammenheng med at de er eksponert for verden i større grad enn tidligere generasjoner. De er «digitalt innfødt» og har lekt med foreldrenes mobiler og nettbrett fra de kunne trykke.

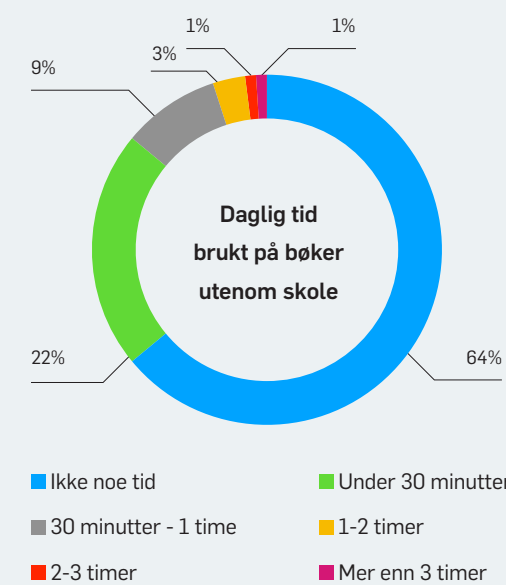
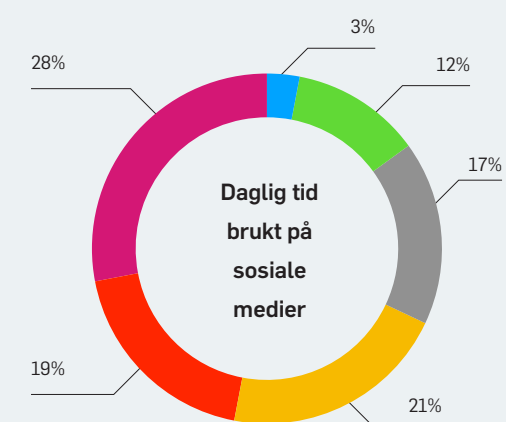
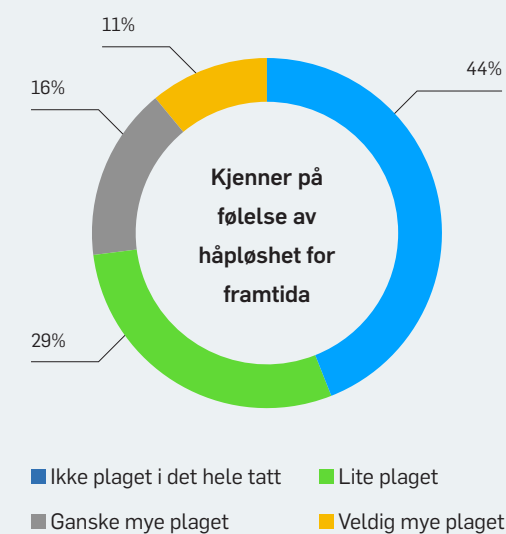
– Aldri har vel barn fått mer informasjon på så kort tid som nå. Alle ser på Supernytt i spisefri og hver gang det er krig eller konflikter i verden, får barn vite om det. Noen blir overveldet og reagerer med å «sone» ut, mens mange reagerer ved å bli politisk aktive, sier Nora.

De er hyperekspontert for påvirkning gjennom internett og sosiale medier og er vant til å være pålogga «hele tiden». I dag kan de til og med skape sine egne arbeidsplasser på nett, som influensere, bloggere, YouTubere, gamere eller streamere. Det var nok overraskende for mange da 16 år gamle Emil «Nyhrox» Bergquist Pedersen vant 13 millioner i VM i Fortnite (dataspill) i 2019.

– Jeg bruker nok 4–5 timer på nett utenom skolen hver dag, det er en stor del av livet mitt, sier 14-åringen Victoria.

Ungdataundersøkelsen 2020 viser at ungdoms tidsbruk på digitale aktiviteter er økende. To av tre bruker mer enn tre timer og 14 prosent bruker mer enn seks timer av den daglige fritiden sin foran en skjerm. Jentene bruker mer tid på sosiale medier enn guttene, mens guttene bruker

NOEN TALL OM UNGDOMMEN

Sosiolog Guro Ødegård.

27

noe mer tid på gaming.

For Victoria er det viktig å være oppdatert på ting som skjer i verden – og ikke minst alt som skjer i vennegjengen. Hun opplever et visst sosialt press om å hele tiden «være på».

– Det er litt slitsomt, men man føler seg fort utenfor hvis alle snakker om noe du ikke har fått med deg. Og tenk om jeg går glipp av noe viktig? sier hun.

I SKVIS

Denne generasjonen blir også kalt «generasjon prestasjon» og har vokst opp med målstyring gjennom hele skolegangen og med sosiale medier som barometer på popularitet og suksess.

En undersøkelse gjort av NOVA i fjor, «Stress og press blant unge i dag», finner både positive og negative sider ved bruk av sosiale medier. Noen plattformer kan øke selvtiliten og relasjoner til andre, og sosialt engstelige ungdommer kan velge hvem de ønsker å ha kontakt med og tilfredsstille sosiale behov på nett. For eksempel bruker mange unge sosiale medier til å fortelle om vanskelige ting og få støtte fra andre unge. Ifølge Ungdataundersøkelsen for 2020 utsettes relativt få unge for nettmobbing (4 prosent).

Samtidig kan sosiale medier oppleves som plikt eller som belastende sosialt. Ungdom med moderat bruk rapport-

«Jeg bruker nok 4–5 timer på nett utenom skolen hver dag, det er en stor del av livet mitt.»

Victoria (14).

erer gjennomsnittlig om mindre psykiske helseplager enn de som bruker sosiale medier mer enn 3 timer daglig.

– Med en gang man åpner mobilen, så ser man jo noen man synes er tynne og perfekte. Jeg skjønner at ikke alle ser sånn ut i virkeligheten, men jeg tror vi blir påvirket av influensere og at en del opplever kroppspress. Sophie Elise må jo ikke legge ut et bilde hver gang hun har tatt Botox, liksom. Selv følger jeg mest dem som står for et godt kroppsbilde eller har gode verdier, sier Victoria.

Mange kjenner på det kroppspresset Victoria er inne på. I NOVA-undersøkelsen kommer det fram at kroppspress er noe de fleste unge opplever, men det framstår som litt tabubelagt å snakke om. Så selv om ungdom virker mer tolerante overfor kjønn og religion eller at alle skal kunne «være som de er», kan det se ut til at de ikke

har like stor toleranse til «uperfekthet» hos seg selv.

For Daniel er det særlig skolen som fører til press.

– Du er nødt til å prestere. Det handler om å bli godkjent. Med en gang vi får karakterer på skolen spør alle hva du har fått. For å ikke bli kalt dum eller få kommentarer om du bør gå 1. året om igjen, må du gjøre det bra. Selv er jeg ikke så redd for sånne kommentarer, men det er sikkert mange som ikke tåler det like

KORONA-SKOLE: Pandemi og skolestenging har gitt mange tomme klasserom – og sosialt isolert ungdom. FOTO: NTB

«Pandemien viser jo at hele verden kan snus på hodet temmelig fort. Og jeg er absolutt bekymret for klimaendringene.»

godt som meg.

NOVA-undersøkelsen bekrefter at han langt ifra er alene. Når ungdommene snakker om stress og press i livet, er det særlig knyttet til skolen. Både et vedvarende prestasjonspress, opplevelsen av å aldri få fri fra krav, og om en bekymring for framtidig utdannings- og karrieremuligheter.

FRAMTIDEN I VÅRE HENDER

Livet på nett har vært enda viktigere under pandemien enn før. Ifølge en ny rapport fra Unicef Norge, «Uten filter:

Hva mener ungdom om myndighetenes håndtering av koronaviruset og smitteverntiltakene» (2020), svarer 63 prosent av ungdom mellom 13 og 19 år at de har hatt mindre fysisk kontakt med venner, og 79 prosent fikk stengt ned sine fritidsaktiviteter. I rapporten forteller mange at tiltakene har ført til ensomhet, redsel og isolasjon.

– De aller fleste i Norge har det bra og lever gode liv, men de siste årene har vi sett at framtidsoptimismen ikke er like sterk som den var for få år tilbake. Om dette har forverret seg blant unge i lys av koro-

KORONA: De aller fleste unge har gode liv, men vi vet ikke hvilke konsekvenser pandemien vil få for de unge på sikt. FOTO: NTB/SHUTTERSTOCK

«Jeg tror vi fikser det. Men vi trenger drahjelp fra de voksne nå.»

napandemien, er ett av de spørsmålene forskere ved NOVA vil følge opp framover, sier sosiolog Ødegård.

Victoria innrømmer at hun er litt bekymret for framtiden.

– Pandemien viser jo at hele verden kan snus på hodet temmelig fort. Og jeg er absolutt bekymret for klimaendringene. Dere har jo ikke akkurat gjort så mye for å forhindre det. Dere kunne i det minst hørt på oss. Jeg tror ikke så mange unge føler at vi blir lytta til, mener Victoria.

Nora ønsker å være optimistisk.

– Verden har aldri vært bedre enn den er i dag. Jeg tror klimaendringene vil gjøre det vanskeligere å fortsette den trenden, men jeg tror vi fikser det. Men vi trenger

drahjelp fra de voksne nå. Vi har ikke tid til å vente på at det er vi som har makta, sier hun.

– Føler du at dere ble hørt under klimatreiken?

– Vi fikk jo mye oppmerksomhet og jeg synes klima har kommet høyere opp på den politiske dagsorden. Nå er det liksom noe alle snakker om, men av konkrete handlinger har vi ennå ikke sett så mye. Det er alltid bare ett eller annet utvalg som skal settes ned ... Men det er bullshit. Vi vet jo hva som trengs og har nok forskningsrapporter som viser hvilken vei det går, så det står på viljen, mener Nora.

GENERASJON HU

TEKST: SUSANNE SKANDSEN FOTO: PRIVAT

– Jeg vil ha mine egne interesser som førstevalg

Wanjing kom til Norge fra Kina som tenåring – og fant Humanistisk Ungdom.

Året var 2017, og Wanjing gikk i tiendeklasse. Hun hadde for ikke lenge siden flyttet fra Kina til lille Vikersund. Her møtte hun heldigvis Amalie, som lærte henne norsk og som inviterte henne i konfirmasjonen sin. Det var en humanistisk seremoni, og Wanjing ble fascinert. Året etter meldte venninnene seg inn i Humanistisk Ungdom (HU) og fikk raskt en spennende, men litt skummel e-post.

– Sentralstyret lurte på om vi ville starte opp lokallaget i Buskerud. Så da gikk vi rundt å spurte folk om de ville være med, forteller hun.

VENNSKAP GIR SPRÅK

Den sommeren dro de to på sin første sommerleir med HU. Det de møtte der overrasket Wanjing.

– Jeg var ikke vant til diskusjon og kritisk tenkning fra kinesisk skole, så det var nytt for meg da jeg ble med i HU. Det er heller ikke særlig fokus på at folk skal ha politiske meninger i Kina.

Wanjing var den gang ikke helt stødig i norsk, men det stoppet ikke de andre fra å snakke med henne.

– Folk var interessert i meg og hvor jeg kom fra. Når jeg ikke forsto, gjentok de sakte og byttet til engelsk når det ble helt krise, sier hun og ler.

Før leiren kjente Wanjing kun folk fra ungdomsskolen. Etterpå hadde hun nesten hundre nye venner på Facebook.

TRENGTE EN PAUSE

Et par år fram i tid, og Wanjing befant

seg nok en gang på sommerleir, nå som sentralstyremedlem. Men dette året var ingenting som det skulle. For Amalie var ikke der. Venninnen som tok henne inn i varmen og som hadde vært hennes følgesvenn de siste årene, hadde mistet livet brått, bare noen måneder tidligere.

– Det var veldig tøft å være der uten henne. Plutselig fikk jeg veldig vondt i magen og klarte ikke å puste. Jeg krøllet meg sammen og begynte å gråte.

Men det var mens Wanjing lå slik og kjente på savnet at hun skjønnte at hun likevel ikke var alene.

– Vennene mine kom. De gjorde ikke noe mer enn å bare være der med meg og gi meg en klem. Jeg ble veldig godt ivaretatt.

Da høsten kom trengte Wanjing en pause fra Humanistisk Ungdom.

– Det tok meg et par år med mange tanker. Nå setter jeg mer pris på livet og klarer å se folk rundt meg. Jeg kan ta innover meg at andre har det vanskelig, uten å stille så mange spørsmål.

RUSSEKORT BLE BOKMERKER

I dag er Wanjing styremedlem i Human-Etisk Forbund (HEF) i Trondheim og leder for lokallaget til HU. Hun koser seg på hybelen, pandemi til tross. For selv om Wanjing er en del av kullet som mistet både russetid og fadderuke, har hun så langt ikke opplevd koronaviruset som en stor byrde.

– Jeg har et sted å bo, og jeg liker digital undervisning. Og jeg trenger ikke jobbe ekstravakter for å betale husleie. Men jeg fikk bare delt ut 17 russekort i mai, så nå bruker jeg resten som bokmerker.

Wanjing studerer industriell kjemi

og bioteknologi på NTNU. Hun har møtt mange andre vitenskapsinteresserte i HU og HEF, og det tror hun ikke er tilfeldig.

– Når du først har sett alt som foregår i realfagsverden, er det vanskeligere å tro at det finnes en gud, sier hun.

I 2020 representerte Wanjing Norge i den internasjonale finalen i Kjemiolympiaden. At hun skulle studere kjemi var ingen selvfølge.

– Mamma og jeg har alltid vært uenige om mitt karrierevalg. Hun synes det er rart at jeg studerer kjemi, siden det ikke er en «jentejobb». Hun vil jeg skal bli lege, slik mange asiatiske mødre vil for barna sine. Men jeg vil ha mine egne interesser som førstevalg.

Wanjing forstår likevel moren sin. – Mamma måtte jobbe ganske tidlig, hun gikk rett ut i jobb som 18-åring. Familien var dårlig stilt økonomisk, så hun måtte gi lønna til dem. Det presset har ikke vi unge i dag, sier hun.

Å LÆRE Å KJEMPE

Wanjing er glad for å kunne velge selv. Og i år velger hun å gjøre noe hun ikke visste om hun noensinne ville gjøre igjen. Wanjing skal tilbake på sommerleir.

– I år skal jeg dra. Jeg har trengt litt tid, men i år tror jeg den blir fin. Jeg sitter i sommerleir-utvalget, så jeg vil gjøre leiren skikkelig bra, sier hun.

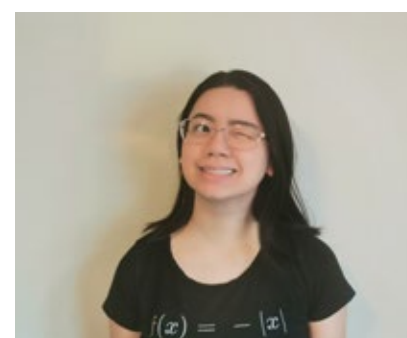
For det er noe helt spesielt med sommerleir.

– Jeg er så gira hver gang jeg kommer tilbake fra en HU-samling. Jeg savner det veldig nå i koronatiden, for det er så fint når vi møtes, sier Wanjing, som drømmer om en sommerleir med fullvaksinerte deltakere.

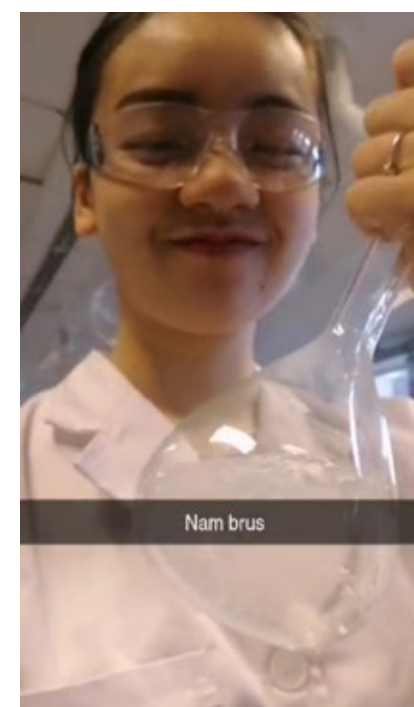

WANJING (19)

Opprinnelig fra Kina/Vikersund
Studerer kjemi i Trondheim
Aktiv i Humanistisk Ungdom

«Jeg var ikke vant med kritisk tenkning fra kinesisk skole»

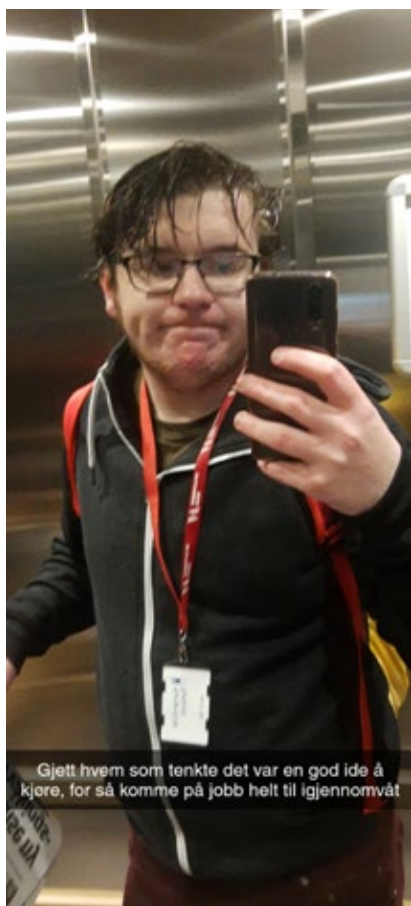

IVER (21)

Oppvokst i Trondheim
Studerer fotojournalistikk i Oslo
Aktiv i Humanistisk Ungdom
Humanistisk konfirmert i 2015

«HU har gitt meg et nytt syn på menneskerettigheter, demokrati og politikk.»

– Jeg vil etterlate verden litt bedre

Iver prøver å ikke være negativ, men ha fokus på de positive tingene.

Slik lyder mantraet til Iver Daaland Åse. Vel, ett av mange. Og noe av det viktigste vi mennesker har er retten til å si mantraene våre høyt, mener Iver.

– Vi må kunne uttrykke oss for å kunne kjempe vår rett, uansett hva kampen er. Når det er sosiale kriser, blir ytringsfriheten ofte innskrenket først. Men enten det er snakk om homokamp eller tro- og livssynsproblematikk, er vi avhengige av ytringsfriheten.

Iver bruker stadig ytringsfriheten sin, spesielt ved å engasjere seg i politikken. Og det hele startet med Humanistisk Ungdom (HU).

– Jeg ble med på HUs sommerleir etter konfirmasjonen, og der fant jeg et fellesskap jeg likte veldig godt. Jeg hadde hatt mange utfordringer med skole og læring, så HU kjentes som en mer engasjerende måte å lære på. Etter det begynte ballen å rulle, og nå har den blitt ganske stor, sier Iver.

ENGASJERT I UNGDOMMEN

I dag sitter Iver i sentralstyret i Humanistisk Ungdom. De siste årene har han også vært aktiv i organisasjonene Seksualpolitisk

Nettverk for Ungdom, Mental Helse Ungdom og Ungdom og Fritid. Det er ikke vanskelig å se fellesnevneren når det kommer til Ivers engasjement.

– Jeg har alltid vært engasjert i ungdommen og vår mulighet til å påvirke verden i en bedre retning. Jeg tror vi som er unge i dag er mye flinkere til å fri oss fra konservative tradisjoner og autoriteter. Vi stiller spørsmål ved ting, ikke som i anarkisme, men ved å aktivt ta egne valg i hverdagen.

Men selv om Iver oppfordrer til kritisk tenkning, er han klar på at de unge ikke burde fokusere for mye på det negative. Spesielt i en tid med nedstengning og mange dårlige nyheter.

– Jeg prøver å ikke være negativ. Det er de negative nyhetene media selger mest av. Vi kan ikke bare se på dystre tall for koronadødsfall. Det er viktig å ha et filter og legge fokus på de positive tingene i verden. Vi må huske på kamper som Black Lives Matter, som jo har en positiv utvikling.

Iver trekker fram en ting han mener gjør det å være ung i 2021 spesielt unikt.

– Vi har alle hatt den læreren som sa «dere må kunne dette, for man kommer ikke alltid til å ha en kalkulator i lomma». Vel, den læreren tok feil. Vi har kamera, kalkulator og leksikon i lomma til

enhver tid. Det gjør at vi lettere kan organisere oss og skaffe informasjon.

Samtidig mener Iver at det i dag stilles høyere krav til de unge.

– Før kunne man bare gå ut i gatene for å få seg en jobb, mens nå må man ha bachelor og alt mulig for å bli ansatt noe sted.

DOKUMENTERE OG FORANDRE

Selv vet han godt hva slags jobb som står øverst på ønskelista. Iver vil bli journalist.

– HU har gitt meg et nytt syn på menneskerettigheter, demokrati og politikk. Journalistikk er en fin mulighet til å stå opp for den lille mann. Men da må jeg nok trekke meg fra vervet mitt i HU – jeg må være litt mer nøytral.

Det var ikke journalistikken og den skriftlige formidlingen som først fanget oppmerksomheten til Iver. Det hele startet på en Kaizers-konsert for sju år siden.

– Jeg fikk være med søskenbarnet til moren min, som er konsertfotograf. Der fikk jeg øynene opp for foto. Da jeg konfirmerte meg, brukte jeg pengene på et kamera for å ta bilde av fly like ved flyplassen. Der var det en gjeng gamle gubber som var mer enn villige til å lære meg hvordan et kamera fungerte.

Iver ble glad i å fortelle visuelle historier, og valgte derfor å spesialisere seg innen fotojournalistikk. Og ikke bare vil han dokumentere venden rundt seg – han håper også å kunne forandre den.

– Jeg lever hver dag i et forsøk på å gjøre verden til et bedre sted. Jeg vil etterlate verden litt bedre enn jeg fant den – og gjerne fortelle en god historie eller to på veien. Vi har forhåpentligvis et langt liv, så vi bør bruke det godt.

– Alle så stempelet i panna mi

Jens har dysleksi og har aldri vært særlig glad i å lese. Men konfirmasjonsboka pløyde han gjennom fem ganger.

Jens Fredrik Huser Andersen, ofte kalt Jeffe, bor i Fredrikstad, jobber på Coop og er leder for Humanistisk Ungdom i Østfold. Han har gode venner og lever et ganske vanlig ungdomsliv.

At det skulle bli slik var ikke gitt. Jens var annerledes, det skjønte han tidlig i skolelivet. Han hadde lese- og skrivevansker, ADHD og autisme. Det var noe alle visste.

– Alle så stempelet i panna mi. Det var vanskelig, for det eneste jeg ønsket meg var å være normal.

Jens ble stående utenfor, og han ble mer og mer sikker på at det ikke fantes en gud som passet på han.

– Jeg klarte ikke fatte at en eller annen gud ønsket at jeg skulle ha så mange utfordringer. Jeg hadde angst og turte ikke ta buss en gang. Det var ikke mulig at det fantes en gud, tenkte jeg.

Da det niende skoleåret begynte var ikke Jens ikke i tvil om at han ville konfirmere seg humanistisk. Men det han ikke visste, var at dette valget skulle endre absolutt alt.

EN FAMILIE NUMMER TO

Jens slukte hvert ord av konfirmasjonsundervisningen. Fra å helst unngå bøker, leste han konfirmasjonsboka fem ganger i løpet av året som fulgte.

– Lærerne ba meg «roe ned den humanismen litt». Det var det

eneste jeg snakket om. Noen år senere, da jeg var ferdig på videregående, dukket det opp informasjon om HU sommerleir i nyhetsstrømmen på sosiale medier. Så da ble jeg med på det.

Sommeren kom, og Jens skulle på sin første leir. Han turte ikke ta buss med de andre ungdommene, så foreldrene kjørte han til døra. Når Jens blir tilbake i dagboknotatene sine fra den første dagen, må han le for seg selv.

– Jeg skrev at jeg følte meg usynlig og at jeg ikke passet inn. Samme kveld skrev jeg i dagboka: «JEG VIL ALDRI DRA HJEM». Sånn vil jeg oppsummere den leiren.

For Jens, som aldri hadde følt seg hjemme noe sted, og som hadde diagnosene sine skrevet i panna, kunne for første gang være seg selv.

– Jeg begynte å snakke med to gutter i køen, og etter hvert spilte vi spill sammen hver kveld. Vi ble fler og fler, og plutselig sto jeg der og kjente hele leiren.

De andre ungdommene rynket på nesa da de fikk høre mer om Jens. «Har du autisme?», spurte de forbausent.

– Jeg skjønte fort at her var det alle slags folk fra alle slags steder, men at alle var like mye verdt. Det spesielle med HU er at alle har det samme livssynet. Det forener oss, og vi blir en familie.

GAMING – EN RØMNINGSVEI?

Mange av dem Jens møtte på leir har blitt til gode venner. Og selv om de er spredt rundt omkring i landet, og pandemi og sosial nedstenging gjør det vanskelig å besøke hverandre, møtes de allikevel hver dag.

– Vi gamer. Jeg starta en gamergjeng med HU-folk, og nå er vi plut-

selig femti stykker. Vi lagde en såkalt discord, en plattform hvor man kan chatte mens man spiller, sier Jens.

– Gaming har vært en viktig ting for meg under pandemien, tilføyer han.

Jens tenker litt mens han heller Cola Zero i en stor Game of Thrones-kopp.

– Men man må ha en balanse. Det er for gjort å bli sugd inn i pcen. Noen mener man kaster bort livet sitt, at man flykter vekk fra hverdag og problemer. Jeg har selv spilt for å slippe unna virkeligheten. Det er lettere å drukne seg i Minecraft når ting raser på utsiden.

– ALLE SKAL BLI GODTATT

Nå raser det ikke lenger for Jens. Han jobber hver dag og engasjerer seg i mye. I fjor tok han steget og stilte som leder for Humanistisk Ungdom i Østfold.

– Lokallaget skulle legges ned, fordi styret skulle flytte. Jeg hadde ikke hatt noen verv på det tidspunktet, men da satte jeg foten ned og bare «vet du hva, vi må ha et lokallag!». Jeg begynte å mase på venner og unge humanister om å bli med, sier Jens.

I år er han med i sommerleir-utvalget og vurderer å stille til sentralstyret. Og skulle Jens lykkes med det, vet han godt hva som vil være hans hjertesak.

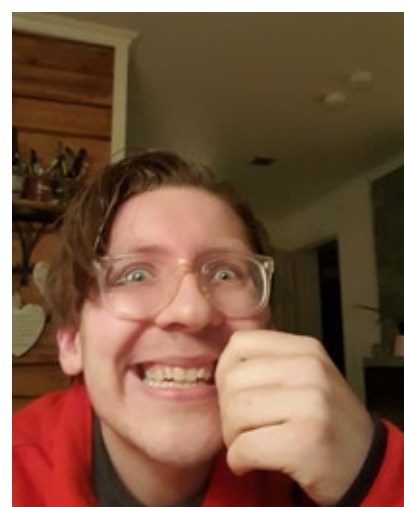
– Alle skal bli godtatt. Jeg hadde ansvaret for den første Pride-paraden i Fredrikstad. Likestilling og Pride har blitt en stor ting for meg.

– Og så vil jeg gjøre Humanistisk Ungdom mer synlig. Jeg visste ikke at HU fantes før jeg var 18 år. Jeg gikk glipp av mange år av det som har blitt en viktig tid for meg.

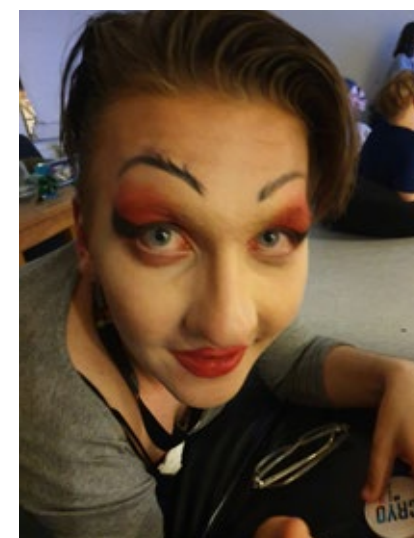
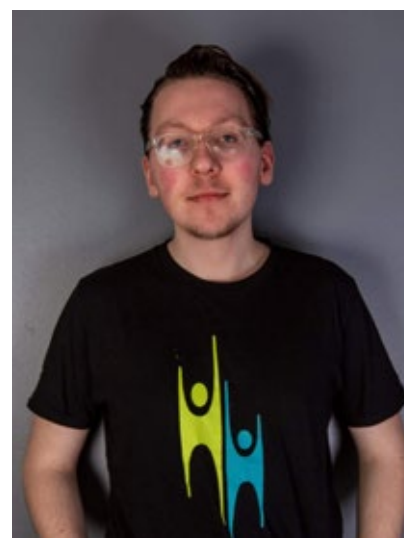

JENS (20)

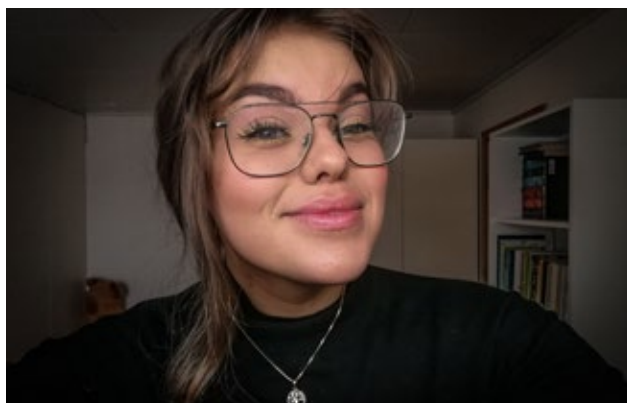
Oppvokst i Fredrikstad
Butikkmedarbeider i Coop,
Fredrikstad
Aktiv i Humanistisk Ungdom
Humanistisk konfirmant i 2016

«Gaming har vært en viktig ting for meg under pandemien.»

– Det nytter ikke å legge seg ned å gråte

KIRSTI (18)

Oppvokst i Nærøysund
Går Drama/musikk/dans
på videregående i Namsos
Aktiv i Humanistisk
Ungdom
Humanistisk konfirmant
i 2017

«Jeg er ikke
verdenskjent,
men en
rising star.»

Kirsti har vokst opp i ei lita bygd og er en miljøengasjert slampoe som alltid har skrevet – dikt, leserinnlegg og fortellinger.

Flokk er et fremmedord for Kirsti Karina Dahl Sæternes. For den 18 år gamle forfatter-spiren fra Nærøysund liker best å svømme motstrøms. Hun er vokst opp på småbruket moren slo seg ned på da hun kom alene til bygda for mange år siden.

– På slike små steder er slekta veldig viktig. Derfor har vi aldri passet inn. Mamma var alenemor og en sterk karakter. Hun lærte meg og søsknene mine å tenke selv. Jeg har nok tatt mye etter henne.

På den lille gården nord i Trøndelag fikk Kirsti utfolde seg. Hun koste med sauer og hjalp til med arbeidet. Men fremfor alt skrev hun. Dikt, leserinnlegg og fortellinger – ja, alt var mulig i Kirstis lille skriveunivers.

I niendeklasse begynte Kirsti på sin første bokidé.

– Jeg er ikke verdenskjent, men en rising star, sier hun og smiler lurt.

EN ENGASJERT SLAMPOET

Kirsti fortsatte å skrive, og etter hvert begynte hun på musikk, dans og dramalinjen på videregående skole i Namsos. Hun trives med å bo alene på hybelen, men hun hadde ikke sett for seg en pandemi på toppen av det hele.

– Jeg synes det er veldig greit å bo alene, for da kan man bestemme når man vil være sosial. Samtidig gjør korona at det kanskje blir i overkant mye. Men jeg har skaffet meg en klemmevenn og prøver å snakke mye med vennene mine.

Og det er fordeler med alt – til og med korona, mener Kirsti.

– Eksamen ble avlyst, så det var

jo veldig greit, skyter hun inn, og ler.

På dramalinjen fikk Kirsti muligheten til å kombinere kunst og samfunnsengasjement. Hun begynte med slampoesi, en sjanger som forener det tradisjonelle diktet med lyd, engasjement og kroppslig nærvær.

– Jeg skrev en tekst jeg kalte «God nok ungdom». Venninnen min digga den og syntes jeg skulle delta på UKM, forteller Kirsti.

Det var ikke bare venninnen som lot seg fenge av teksten om prestasjonspresset mange ungdommer kjenner på i dag. Kirsti gikk videre til både fylkes- og landsmønstring i UKM.

Men det stoppet ikke der.

– Jeg fikk en e-post av kulturrådet, som ville at jeg skulle fremføre den på toppmøtet for barn og unge. På dette møtet blir ungdommer invitert for å sette agenda for hva landets kommuner skal fokusere på.

TAKKER SJELDEN NEI

Hvis Kirsti blir invitert til å påvirke så takker hun sjelden nei. Og på spørsmål om hvilken sak hun synes er aller viktigst, svarer hun kontant:

– Miljø. Vi må slutte å ødelegge verden, sier den ellers lattermilde jenta litt alvorlig.

Som mange i sin generasjon har Kirsti alltid vært smertelig klar over hva klimaendringene gjør med kloden. I perioder har det holdt henne våken om natta.

– Jeg hadde total eksistensiell krise og tenkte at verden skulle gå under. Men det nytter ikke å legge seg ned og gråte, da må man heller prøve å gjøre verden litt bedre.

Kirsti er ikke glad i tomme ord. De siste årene har hun derfor vært en stolt strandrydder hjemme i Nærøysund.

– Det burde vært obligatorisk for alle å ha en sommer med strandrydding. Man bidrar, man

får være ute, og man får betalt for det. Man kan bli demotivert av å se problemet, men samtidig er det motiverende å kunne gjøre noe med det.

DRØMMESTIPEND

Etter å ha ryddet milevis med strandlinje har Kirsti blitt mer radikal, slik hun beskriver det selv. Hun prøver å kutte ut plast og har kjøpt færre enn ti flasker siden i fjor sommer.

Er det slik at Kirsti sjelden gjør noe halvveis? Det avkrefter hun.

– Jeg har jo begynt på veldig mange bøker, men jeg gjør dem aldri ferdig!

Men nå blir det andre boller. Ikke bare er Kirsti motivert for å skrive, hun har til og med fått femten tusen kroner for å gjøre det.

– Jeg satt i klasserommet da jeg fikk en e-post. Jeg leste den og tenkte bare «hæ?».

I e-posten sto det «Hei, har fått en melding om at du har fått Drømmestipendet, hold det for deg selv en stund».

– Det første jeg svarte var «Kan jeg si det til mamma?» sier hun og ler.

Tre år med søking måtte til, før det endelig var Kirstis tur. Drømmestipendet deles ut til hundre ungdommer hvert år og er et samarbeid mellom Norsk kulturskoleråd og Norsk Tipping.

– Det morsomme var at sist gang jeg så kultursjefen i kommunen sa jeg «vi snakkes når jeg vinner drømmestipendet». Og så var det nettopp det som skjedde.

– Det var veldig stas. Det viser at engasjementet mitt betyr noe.

Nå står pengene trygt plassert på Kirstis sparekonto. Og de skal ikke gå til hva som helst.

– De skal brukes på utdanning, sier hun og smiler lurt.

– Enten i form av kurs eller folkehøgskole. Jeg ønsker å utvikle meg, og kommer alltid til å fortsette å skrive.

Humanistisk konfirmasjon i 70 år

FRA FORDØMMELSE TIL MAINSTREAM

PIONEREN: Kristian Horn var initiativtaker til Borgerlig konfirmasjon, her med konfirmant under seremoni i Universitetets Aula i Oslo.

For 45 år siden fikk noen av dem høre at de kom til helvete, i dag synes selv bestemor det er greit med Humanistisk konfirmasjon.

TEKST: DINA STORVIK OG KIRSTI BERGH

Jeger ikke sikker på om jeg ville gjort det igjen, sier **Grethe Elisabeth Sitter (60)**.

For 45 år siden var hun en av fire ungdommer i Namsos, som ble borgerlig konfirmert, som det het den gang. Det som skulle være noe fint, ble en belastning. Underveis i kurset ble hun og de andre konfirmantene hengt ut i lokalavisen, og på konfirmasjonsdagen møtte deler av familien ikke opp. Av dem fikk hun verken gaver eller hilsen, som en stilltiende protest mot det upopulære valget. Men det var en lærerik erfaring og ble starten på voksenlivet, det å stå opp for sitt eget valg.

Mye er forandret siden den gang, og ikke minst siden den spede starten i 1951.

KURS I GODT MEDBOERERSKAP

Universitetslektor og framtidig stifter av Human-Etisk Forbund, Kristian Horn, hadde lovet seg selv at hvis det ikke eksisterte et borgerlig konfirmasjonstilbud til hans datter kom i konfirmasjonsalder – ja, da ville han starte det selv. Foreningen for Borgerlig Konfirmasjon

ble stiftet 19. september 1950, og 6. mai 1951 ble de første 34 ungdommene, inkludert Horns datter Kari, borgerlig konfirmert i Universitetets aula i Oslo. Forut for den høytidelige seremonien, der Oslos ordfører Brynjulf Bull holdt hovedtalen og kirke- og undervisningsminister Lars Moen var til stede, hadde ungdommene gjennomgått et sekstimerskurs i «godt medborger-skap». Kurset inneholdt elementer som forhold til foreldre/søsken/det annet kjønn, dagliglivets jus, menneskerettigheter, hva det vil si å være voksen – og «moral, etikk, human-etikk. Om toleranse, ved Kristian Horn». Konfirmasjonskurset var påvirket av Horns idé om en skole hvor etikkundervisningen skulle være sentral og skilt fra kristendomsundervisningen.

Kurset skulle gi ballast inn på veien til å bli voksen og medborgere, derav Borgerlig konfirmasjon. Den gang var tanken at det kanskje en gang skulle bli et offentlig tilbud, men det har Human-Etisk Forbund seinere beveget seg bort ifra. Med navneskiftet til Humanistisk konfirmasjon i 2005 ble tydelig at det handlet om livssynet, og det å tenke over verdier, holdninger, meninger og standpunkt, forteller **Siri Sandberg**, rådgiver for konfirmasjon i Human-Etisk Forbund.

– Men ønsket om å gi unge en mulighet til å tenke over sine verdier,

NEDPÅ: Konfirmanter i Oslo reflekterer sammen med

kursleder kursleder Kaspar Henmo en kurskveld i 2019. FOTO: MARTE GJÆRDE

hva de står for og hva som er viktig for dem, og ikke minst en høytidelig markering – *det* er det samme i dag som i 1951.

STOR UTVIKLING

Fra 34 konfirmanter i 1951 til 13.451 i 2021 – i underkant av 20 prosent av årets kull – og til sammen over 300 000 ungdommer i løpet av disse 70 årene. Selv om ideen bak er den samme, har det vært en stor utvikling

både av kurset og i hvem konfirman-tene er.

– Noen tema har vært med hele tiden – som etikk og menneskerettigheter. Det har også vært noen tema som har vært med i kurset fordi man har tenkt at dette er viktig for ungdom, men som seinere er tatt ut fordi det er blitt tatt inn i skolen, sier Sandberg.

Som for eksempel kunnskap

om andre religioner og en litt mer opplysende seksualundervisning enn den man fikk i skolen.

En av dem som satte pris på kursetema, er 78 år gamle **Ivar Parmann**. Han var konfirmant i 1965.

– På skolen var det mest kristendom og nesten latterliggjøring av de andre religionene, minnes Parmann, som veldig godt likte å få innsikt i flere religioner.

HUMANISTISK KONFIRMASJON 2021 I TALL:

- 13.451 konfirmanter
- 990 kurs
- 500 (cirka) kursledere
- 545 seremonier

FAKTA OM KONFIRMASJONS-KURSET

Målsetningen for kurset er å styrke de unges evne til selvstendig tenkning og etisk handling gjennom å fremme:

- Innsikt i egne opplevelser, holdninger og atferd
- Evne til refleksjon og til å stille kritiske spørsmål
- Bevissthet om livssyn
- Evne til omtanke, respekt, toleranse og til å ta ansvar

Kurset tar for seg fem hovedtema: **Livssyn, etikk, menneskerettigheter, identitet og kritisk tenkning.**

Kurset går over 20 timer, og tilbys enten som kveldskurs over ti kvelder, helgekurs, leirkurs eller feriekurs. Under korona har mange lokallag måttet arrangere digitale kurs og noen har også tilbudt utekurs. Noen kurs har litt andre innfallsvinkler og temaformuleringer, som filosofikurs eller utekurs, men målsettingen er den samme.

1951

Kristian Horn arrangerer den første borgerlige konfirmasjonen i Oslo med 35 konfirmanter.

I flere tiår blir folk frarådet å velge den nye konfirmasjonsformen, av prester og andre religiøse i samfunnet.

1956

Human-Etisk Forbund blir stiftet.

1961

93 prosent av alle konfirmanter blir konfirmert i kirken.

1968

Bergen blir første by utenfor Oslo til å tilby Borgerlig konfirmasjon. Deretter følger Trondheim, Tønsberg, Stavanger og Lillehammer.

1969

337 personer har til sammen konfirmert seg borgerlig på 50- og 60-tallet. Fram til dette året er kristendomsfaget i skolen å regne som dåpsopplæring i Den norske kirke.

1972

Lærere får lov til å omtale Borgerlig konfirmasjon og det humanetiske livssynet.

ROLLESPILL: I mange år var rollespillet «På flukt» en del av kurset, konfirmantene fikk for et døgn oppleve på kroppen hvordan det kan være å være flyktning. FOTO: CHRISTIAN ROTH CHRISTENSEN

Johan Wendt Olausen (33) konfirmerte seg i 2003. Han minnes særlig på samtalene om seksualitet.

– Det var flaut, men viktig. Og mye mer utdypende enn det vi fikk på skolen.

Det samme synes konfirmanten fra 90-tallet, **Anne Steen Bjerkenes (41)**. Hun omtaler det som «den beste seksualundervisningen vi hadde fått».

UNGDOMMENS DISKUSJON

I dag er nok behovene blant ungdommene annerledes, og dels derfor handler kurset mindre om å under-

vise enn det gjorde i 1951. – Vi ønsker å legge til rette for diskusjoner mellom ungdommene. Det er ikke slik at kursleder har masse kunnskap som skal overføres til ungdommene.

Kursleder stiller spørsmål, har ingen fasit og konfirmantene skal diskutere. Kursleders oppgave er å veilede diskusjonen, sier Sandberg.

– Den viktigste målsettinga nå er at det er konfirmantene som skal reflektere og bli mer bevisst; å bli bevisst på egne meninger

og samtidig få dem litt utfordret også. Det er 16 år siden Sandberg selv var konfirmasjonskursleder for første gang. Gjennom disse årene har hun opplevd holdningsendringer som gjorde at det som var aktuelle problemstillinger det ene året ikke lenger var det fem år etter.

– Som de ungdommene de er, vil konfirmantene være i forkant av samfunnsutviklingen. Det stiller krav til at vi må ha et innhold i kurset som holder tritt med det, slik at vi ikke har voksne kursledere som tar opp ting som var en problemstilling for ti år siden, mens

HØYTID: Konfirmasjon er ungdommene i sentrum for oppmerksomheten, her fra seremoni i Nittedal 2019. FOTO: HUMAN-ETISK FORBUND/HERMAN DREYER

ungdommene har beveget seg videre. Kurset må endre seg hele tiden, fordi vi må ta opp problemstillinger som oppleves relevant for konfirmantene og der de er i dag.

FRA KONFIRMANT TIL KURSLEDER

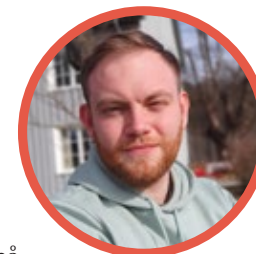
En av dem som opplevde konfirmasjonskurset som relevant og betydningsfullt, er **Ola Swang (27)**. Han var konfirmant på Modum i 2009.

– Jeg fant et livssyn og et fellesskap jeg kunne identifisere meg med, og jeg lærte nye måter å se verden på. Kritisk tenkning ble en viktig del av alt

jeg gjorde etterpå, og det har hjulpet meg masse.

Året etter konfirmasjonen deltok han i kurset som såkalt kursledersistent, og fra han var 17 år har han vært kursleder hvert år, helt fram til nå. 2021 er første år han ikke har kurs, men er konfirmasjonsansvarlig i Sør-Vanger, hvor han nå bor og arbeider som lektor.

Kritisk tenkning er i dag i enda større grad et viktig element i konfirmasjonskurset, og Swang opplever ungdommene som bevisste på dette. De har hørt om det i skolen, og hans erfaring er at de tror

de kan mer om det enn de faktisk gjør.

– Min erfaring er at de ikke alltid kan utøve det, selv om de vet hva det er, og det jobber vi med på kurset. Mange sier «Åja, det har vi hatt, det vet vi alt om», men det er forskjell på å ha hatt teori og forstå praksis.

Han forteller at de største aha-opplevelsene har vært når han har vist fram retusjering av bilder – de ble voldsomt overrasket da de fikk se hvor forskjønnet en reklameplakat eller et modellbilde kan være.

– Vi så på før- og etterbilder og snakket om forskjellene og hvordan det kan påvirke selvbildet deres.

I tillegg til å ha holdt kurs på Modum og i Kirkenes, var Swang også

«SORG OG BEKYMRING»

Da daværende kirke- og undervisningsminister, Lars Moen, deltok under den første konfirmasjonsseremonien i Universitetets aula, måtte han stå til rette for i en to timer lang debatt i Stortinget et par uker etterpå.

Sogneprest og stortingsrepresentant Christie stilte spørsmål om statsrådens tilstedeværelse innebar Kirkedepartementets moralske støtte til tiltaket. I så fall rørte det ved forutsetningene for statskirkeordningen i Norge, mente han. Det var flere av stortingsrepresentantene fra borgerlig hold som ga uttrykk for sorg og bekymring over tiltaket. Statsråden svarte at «ingen har no slike vilkår for å drive propaganda som kyrkja. Men så får ho og finna seg i at det er nokon som har andre meininger, og at desse også skal ha den same retten til å arbeida for sine synsmåtar». Han slo fast at ungdomsspørsmål var et av departementets saksfelt og at han kom til å gå på tilstelninger som angikk dette også i framtiden. Han avsluttet med å si at han ikke trengte å gi særskilt moralsk stønad til ungdomsfester for de som ikke lot seg konfirmere i kirken. «Den stønaden har Stortinget gjevi for 40 år sidan, då det avskaffa konfirmasjonstvungen.»

RETT FØR: Spente konfirmanter forbereder seg på å skride ned trappene i Oslo Rådhus. FOTO: MARTE GJÆRDE

TRADISJON: De viktigste elementene i seremonien er de samme i dag som i 1951. Her fra Oslo konserthus i 2019. FOTO: HUMAN-ETISK FORBUND/HERMAN DREYER

kursleder i Trondheim da han studerte. Noen forskjeller merket han seg.

– På Modum var ikke det å velge Humanistisk konfirmasjon *mainstream*. Der var det stort sett ungdom som allerede var utenfor eller som hadde tatt et veldig bevisst valg om å gjøre noe annet majoriteten.

MAINSTREAM-VALGET

I Trondheim var det derimot et mer konvensjonelt valg, der var det også rundt 500 konfirmanter årlig. Det samme synes han å merke i Sør-Varanger.

– De siste årene har det vært ganske mange konfirmanter her, og det virker som det er stor variasjon. Konfirmantene inkluderer både de mest populære, de alternative, og de veldig oppegående og bevisste ungdommene.

Han tror det på den ene siden handler om at HEF i *seg selv* er blitt mer mainstream, men også at det er

forskjeller på stedene.

– Modum er en liten bygd, det var vanskelig å skille seg ut. I en stor by som Trondheim er det annerledes. Og her i Sør-Varanger oppleves det ikke som at det er et så veldig religiøst samfunn, kanskje stigma derfor er mindre. På små steder har jo kirka gjerne en sentral rolle i mange fritidsaktiviteter og presten er en sentral og synlig person, også i skolen.

Det er likevel lenge siden det å velge Humanistisk konfirmasjon var et modig valg.

– Det er ikke så mange som bryr seg om hvordan man konfirmerer seg. Mange gjør det jo ikke i det hele tatt, sier **Martha Gill Vågeskar**.

Femtenåringen konfirmerte seg humanistisk i Møre og Romsdal for, og opplevde ikke på noen måte problemer som følge av at hun valgte anner-

ledes. Hun mener dagens unge som regel er åpne.

Kanskje de rett og slett er mer opplyste? Slik opplever i hvert fall kursleder Swang det. Han opplever dem også som mer engasjerte, og han tror de får mer input – gjennom blant annet sosiale medier – en ungdom fikk før.

– Det virker som de ikke bare er mer engasjerte og bevisste, men at de har en tro på at de faktisk kan gjøre en forskjell, synes Swang.

DEN STØRSTE FORSKJELLEN

Den største forskjellen mellom 1951 og 2021 ligger nok i samfunnets syn på Humanistisk konfirmasjon og på humanistiske konfirmanter. Fra å være et marginalt Oslo-fenomen har Humanistisk konfirmasjon blitt et valg 20 prosent av ungdomskullet gjør, og det er kurs og sere-

monier over hele landet. Det er blitt et helt legitimt og stuert valg.

Dermed er det nå i langt større grad den gjennomsnittlige ungdommen som er humanistisk konfirmanter.

– I dag er våre konfirmanter *alle* typer ungdommer, ikke bare de som har tenkt mye på forhånd. Og det at deltagerne utgjør et tverrsnitt av befolkningen, er noe vi er bevisst på, understreker seremonirådgiver Sandberg.

– Vi er opptatt av at kurset skal kunne treffe alle, at det skal være kjekt for alle å være der. Derfor ønsker vi at kurslederne skal bruke ulike metoder, ulike øvelser, variere og ha tid til lek og gøy underveis. Målet er at det ikke bare skal treffe de som liker lange tankerekker, men også de som ikke har tenkt så mye før de kom, som blir får slike spørsmål for første gang.

FRIVILLIG INNSATS

Det at ungdommene i dag er et tverrsnitt av befolkningen gir noen utfordringer som kanskje ikke fantes i 1951 og de første årene deretter. Konfirmasjonskurslederne er frivillige som får opplæring for å ha et 20-timerskurs for ungdom – de har ikke nødvendigvis tung faglig ballast til å ta seg av ungdom som kommer med mye ulik bagasje.

– Det krever mye av kurslederen å skulle ivareta alle ungdommene som er der. Men vi har veldig mange flinke kursledere, som klarer å engasjere alle konfirmantene i gruppa si.

Som 6. mai 1951 avsluttes det hele med en høytidelig seremoni, og der er likhetene kanskje større enn forskjellene.

– Seremoni som sjanger er konservativ, den er ikke eksperimentell og banebrytende, men høytidelig. De viktigste elementene i seremonien er det samme. Det er kulturinnslag,

som musikk, sang og dikt, det er tale og det er overrekkelse av kursbevis. De tre tingene var sentralt da og er sentralt nå. Og overrekkelsen er fortsatt høydepunktet.

I 1951 var det i hovedsak en manns visjon og en liten gruppe ungdommer. I 2021 står det et forbund med 100 000 medlemmer bak, med om lag 500 kursledere og rundt 13 000 konfirmanter årlig.

– I dag har vi kursledere over hele landet, som både trenger opplæring og oppfølging, men som samtidig også selv er en kunnskapsbank: De tester ut metoder og gjør seg erfaringer på hva som fungerer og ikke. De er en enorm ressurs. I tillegg har vi et stort frivilligapparat som er med og organiserer alt rundt konfirmasjonen og seremoniene, og det er noe helt annet i dag enn da. Så når Human-Etisk Forbund står ansvarlig for konfirmasjon i dag, innebærer det at et enormt apparat er i sving.

Ansiktene bak konfirmasjonen ...

Konfirmant i ...

1956, OSLO

REIDUNN HOLM

DA: Opprørsk og sta. Nysgjerrig og litt «bessevisser».

NÅ: Kongsberg. Lik som da, men med rundere kanter. Pensjonert tannlege. Aktiv i Røde kors.

HVORFOR: Sønnen til grunnleggeren av Borgerlig konfirmasjon, Kristian Horn, gikk i klassen min og fortalte meg om det. Valget var enkelt, da familien min ikke var kristen, og jeg fikk støtte hjemmefra.

HVORDAN: – Presten kom på døra tre ganger for å prøve å overbevise meg. Han ville ikke ha medlemmer som forlot menigheten sin. Det minnes jeg som svært ubehagelig og nesten som et overgrep. Ellers gikk det smertefritt, bortsett fra at klassekameratene nok syntes at jeg var litt sær, men det gikk bra.

HVA: Kursholderne var rimelig kjedelige, eldre menn. De traff ikke ungdommen i måten de la det frem på. Men temaene var spennende, og jeg leste heller mer på egenhånd.

FORSKJELLEN: Ungdom har en tendens til å følge strømmen og gjøre som alle andre. Jeg tror derimot det har blitt bedre i dag. Mine barnebarn virker litt mer opplyste og reflekterte enn det mange var i min ungdom.

1965, OSLO (STOKKE)

IVAR PARMANN

DA: En sjenert nerd. Flyttet mye som barn. Gruppens observatør. Få gode venner.

NÅ: Tromsø. Har trosset sjenansen. Engasjert i mye. Flyttet til Tromsø for å bidra til å fylle landsdelens behov for tannleger.

HVORFOR: Jeg ble døpt, men følte meg ikke særlig kristen, og ble nok påvirket av mor og far, som ikke var religiøse.

HVORDAN: Som sjenert 14-åring var jeg redd for hva folk skulle si. Jeg var særlig redd for fadderen min, som hadde fått i oppdrag å lære meg om kristendom. Men det gikk fint. Alle var så positive.

HVA: Jeg likte spesielt godt å lære om verdensreligionene. På skolen var det mest kristendom, og nesten latterliggjøring av de andre religionene. Undervisningen leste jeg på maskin-skrevne hefter, alene hjemme, fordi jeg bodde i Stokke, 11 mil unna Oslo. Likevel fikk jeg stort utbytte, og diskuterer gjerne religion og livssyn i dag, så lenge folk er åpne for det.

FORSKJELLEN: På min tid var nok folk litt mindre opplyste, og hadde trange meninger basert på mindre fakta. Folk kunne for eksempel forsvare apartheid etter kun en halvtimes besøk i Cape Town havn.

1972, OSLO

PÅL NESSE

DA: Nysgjerrig og åpen.

NÅ: Oslo. Det samme, men kanskje enda litt mer. Erfart verdien av å ikke dømme, men være åpen. Generalsekretær i NOAS – arbeid for flyktninger.

HVORFOR: Det var veldig urettferdig at bare de som trodde på Gud skulle komme til himmelen, mens de som ikke trodde, eller ikke hadde hørt om han, ikke fikk det. Jeg var ikke kristen, men var derfor litt på søken.

HVORDAN: Det var ikke noe problem. Jeg hadde få venner som gjorde det samme, men fant fort likesinnede på kurset i Oslo.

HVA: Jeg likte spesielt godt undervisningen med Kristian Horn. Han hadde tanker som møtte mange av de samme spørsmålene jeg også hadde hatt. Selv om han var en eldre mann, traff han meg som ung gutt. Det var særlig spennende å lære om human-etikken, da dette var helt nytt for meg.

FORSKJELLEN: Ungdom er nok mer opplyst om verden i dag, men jeg synes fortsatt det er mye fordømmelse. Jeg har inntrykk av at de er litt mindre rause med hverandre. Særlig på sosiale medier.

1976, NAMSOS

GRETHE SITTER

DA: En rolig jente. Glad i familien og skolearbeid, og hadde få nære venner.

NÅ: Namsos. Mye av det samme, men tøffere på å stå i egne valg. Blitt åpen og tolerant overfor alle mennesker. Jobbet som grunnskolelærer.

HVORFOR: Jeg hadde stilt spørsmål til kristendommen siden jeg var liten. Faren min startet opp lokallag av Human-Etisk Forbund, så det ble naturlig å bli med på det.

HVORDAN: Det var absolutt ikke lett, og jeg kunne ikke gjemme meg i massene! Deler av familien min kom ikke i konfirmasjonen. Det ble skriverier i avisene, og lokale kristne ungdommer ba for oss med tårer i øynene. De mente vi skulle komme til helvete. Det var skikkelig alvor, og tøft å stå imot. Jeg er ikke sikker på om jeg ville gjort det igjen. Likevel har jeg lært mye av å ta det valget. Å stå for det jeg mente var starten på voksenlivet.

HVA: På skolen hadde vi kun om kristendom, så det var fint å lære mer om de andre verdensreligionene. Undervisningen foregikk som regel i kjelleren hjemme.

FORSKJELLEN: Det er nok mer akseptert å gå en annen vei enn massene, fordi folk er mer opplyst. Det har også kommet mange flere religioner og kulturer inn i landet siden jeg var ung – det åpner jo øynene for at nye ting er greit.

Hvem var de, hvem er de, hvorfor valgte de humanistisk, hvordan gikk det, hva husker de fra det, og hvor tror de forskjellen ligger - på ungdom nå og da?

TEKST: DINA STORVIK

1994, RINGERIKE

ANNE BJERKENES

DA: En sosial og blid jente. Litt bedreviter.

NÅ: Ganske lik, men litt mer ydmyk. Dataanalytiker. Studert litteraturvitenskap.

HVORFOR: Jeg var ikke kristen, og det ble et naturlig valg da jeg hadde flere venner med fritak fra religionsundervisningen, som også valgte Borgerlig konfirmasjon.

HVORDAN: Bestemor var litt skeptisk, men hun sa det ikke, bortsett fra da vi ba om en ærlig mening. Det var ikke noe problem.

HVA: – Det var den beste seksualundervisningen vi hadde fått! Her hadde de hentet inn en helsesøster.

Det var også supert med konfirmasjonsleir på Utøya, og å lære om ulike verdensreligioner, siden vi ikke fikk dette på skolen.

FORSKJELLEN: Vi som valgte borgerlig konfirmasjon var nok i alle fall ofte samfunnsengasjerte i min ungdom.

I dag tror jeg internett har en stor påvirkning på de unge. Før var vi nok mest opptatt av hvordan vår nærmeste krets så på oss. Det var ikke like lett å ringe rundt til alle og fortelle at noen hadde dritet seg ut.

Nå er det mange flere som kan ha meninger, og dette påvirker nok ungdommen i stor grad.

2009, MANDAL

JOHAN OLAUSSEN

DA: Tøff i trynet og litt «bessevisser». Følte meg ganske voksen.

NÅ: Stavanger. Litt mer avslappet. Nyter livet. Jobber som bartender og (før korona) konkurrerer over hele verden i cocktaillaging.

HVORFOR: Man konfirmerer seg vel mest for pengene, gjør man ikke det? Det betydde jo den største store summen som 14-åring, så det var aldri noen tvil om det. Jeg var heller ikke døpt, så Humanistisk konfirmasjon ga meg muligheten til å lære om nye ting som jeg ikke fikk på skolen. Dessuten var det fristende med en tur til Danmark.

HVORDAN: Det var ikke et tøft valg for meg. Jeg vokste opp i en familie som ikke var religiøs. Men jeg vet at flere jeg kjente fikk høre det litt fra for eksempel besteforeldrene sine.

HVA: Jeg husker spesielt godt seksualundervisningen. Det var flaut. Men viktig. Og mye mer utdypende enn det vi fikk på skolen.

FORSKJELLEN: Med den digitale hverdagen har de nok mange flere forbilder i dag enn vi hadde før. De er åpne for flere ting, mer i kontakt med følelsene sine og opptatt av klimaet. Jeg har mer troen på den nye enn den gamle generasjonen!

2016, ARENDAL

STINA PEDERSEN

DA: Ung, men reflektert. Sosial og travel.

NÅ: Arendal. Har blitt enda mer reflektert, og mer åpen. Lytter til og respekterer mer hva andre mener. Vil bli grunnskolelærer.

HVORFOR: Jeg var ikke kristen, og vurderte å ikke konfirmere meg. Startet med å ta kurset, og valgte å stå til konfirmasjon da jeg likte verdiene såpass godt.

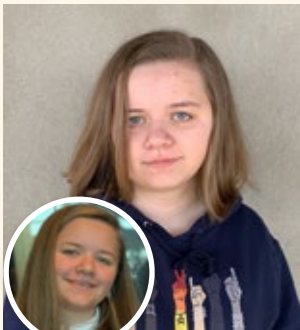
HVORDAN: Det var absolutt ikke vanskelig for meg. Jeg tror det er vanskeligst for de med en veldig kristen familie, der tradisjonen har gått i arv.

HVA: Jeg elsket de etiske diskusjonene! Det var nyttig og fint å høre andres meninger på ting. Før trodde jeg at alt hadde et fasitsvar, men der så jeg at folk mener forskjellig, og at det finnes ulike løsninger på ting.

FORSKJELLEN: Jeg føler vi har flere baller i luften enn tidligere, og dette kommer i en veldig ung alder. Vi er utsatt for mye press fra sosiale medier, og må tidlig ta ansvar gjennom deltidsjobber og karakterer på skolen. Derfor tror jeg at dagens ungdom er mer selvstendig enn tidligere.

2020, ULSTEINVIK

MARTHA VÅGESKAR

DA: Rolig. Flink til å lytte. Åpen for alle mennesker og deres meninger. Egne meninger, men roper ikke høyest.

NÅ: Ulsteinvik. Jeg er den samme. Med litt flere sosiale kontakter. Vil kanskje ta realfag eller forske å noe i fremtiden. Foreløpig har jeg ikke tenkt lenger enn vide-regående.

HVORFOR: Jeg er ikke religiøs, men så ingen grunn til å ikke ha konfirmasjon. En venninne av meg skulle melde seg på kurset, og da ble jeg med.

HVORDAN: Det er ikke så mange som bryr seg om hvordan man konfirmerer seg. Mange gjør det jo ikke i det hele tatt. Jeg er med på Ten Sing og i speideren, som begge er ledet av kristne organisasjoner. Men det er ingen som bryr seg om valget mitt. Folk er åpne for at man kan tro eller ikke tro på det man vil.

HVA: Noen ting var litt kjedelig og skoleaktig, men det meste var gøy, og kurslederne var gode til å lære vekk ting på en fin måte. Det var også grei variasjon på opplegget.

FORSKJELLEN: Jeg tror dagens generasjon aksepterer mer at folk er ulike og unike. Før var det kanskje en tydeligere mal på hvordan man måtte være, nå tør nok folk å være litt mer seg selv.

I Lindesnes holder ungdom konfirmasjon-
skurs for ungdom. Kurslederne Trym Udø
Selfors (18) (t.v.) og Alf Stølen (18) vokser
med oppgaven.

TEKST: ANN-MARI GREGERSEN

FOTO: ALF OVE HANSEN

VI LÆRER LIKE MYE SOM KONFIRMANTENE

Da jeg ble confirmert for tre år siden, var undervisningen veldig gøy! Vi hadde kursledere som var 18 år, og de kunne lett sette seg inn i vår situasjon.

Trym Udø Selfors forteller entusiastisk om hvordan hans møte med Humanistisk konfirmasjon i Lindesnes kommune var. Nå er det han selv som er 18 år og kursleder, sammen med blant andre jevngamle Alf Stølen.

– Det har vært vanlig i Lindesnes i mange år at det var unge kursledere, så vi vet jo ikke om annet. Min kursleder visste ikke svaret på alt, men jeg mistenker at hun nok hadde et mindre tørt opplegg enn en 50-åring ville hatt, sier Alf.

SKUMMELT MED TEAMS

Human-Etisk Forbund Lindesnes lokallag har satset bevisst på å gjøre konfirmasjonsundervisningen attraktiv ved å ha unge, motiverte ledere med de rette verdiene. Pre-pandemi arrangerte de utvidet konfirmasjonskurs. Det innebar at kurssesongen starter i november med bli kjent-samling før selve kursene begynte i januar. Her var det aktiviteter inkludert, men ingen butikker hvor man kunne bruke penger. Alle skal stille på lik fot, uansett økonomisk bakgrunn. Det måtte skrinlegges denne kurssesongen, sammen med rollespillet om menneskerettigheter og kurshelgen for de nye lederne. Det har blitt mange digitale møter på Teams.

– Jeg hadde aldri vært på Teams før, men måtte bare hoppe i det. Det var skummelt, men jeg er mye mer komfortabel nå med slike møter. Jeg skulle også egentlig bare være kursassistent, men ble

av ulike grunner kursleder – selv om jeg ikke liker å stå foran folk. Det har også endret seg litt. Vi får heldigvis god støtte fra Freyja, sier Trym.

Freyja heter Oskarsdottir til etternavn, er styremedlem i lokallaget, ansvarlig for konfirmantundervisningen og også selv kursleder. 25-åringen er glad for at de har fått på plass gode og unge kursledere også i år, til tross for omstendighetene.

Å VÆRE UNG ER IKKE NOK

– Vi skal ikke tilbake til den tiden da det rekker med å skru på en film. For oss er det viktig å fortsette med å finne unge kursledere. Vi tror det gjør det lettere for konfirmanter å relatere seg til lederne.

Men hun understreker at det ikke holder at de bare er unge.

– De må også være dyktige i jobben sin. De som er unge, vet også lettere hva som kan fungere for sin målgruppe.

Freyja hadde nok interesserte til de åtte ledige jobbene. I år har de omkring 70 konfirmanter, fordelt på fem grupper med mellom 13 og 15 i hver gruppe. De har totalt fem kursledere fra 18 til 28 år og tre assistenter, sistnevnte må ha begynt på videregående.

– Det er mulig jeg har fordommer, men 18-åringer er jo i en tid av livet da de gjerne ikke har struktur på alt. Den første testen er jo om de dukker opp til intervjuet, for pålitelighet betyr alt. Foreldrene som leverer barna sine til programmet skal vite at det er ledere der som møter dem og følger opp. Jeg har jo også kollegaer på jobb med barn her, og vil jo at det skal fungere. Det er også viktig for rekrutteringen av nye konfirmanter.

MYE RUSPRESS

Trym og Alf ble begge spurt om de ville stille til intervju. De er ulike som typer og hadde også ulike motivasjon for å stille.

– Jeg syntes undervisningen var kjekk, og tenkte det ville være interessant å få lært det videre. Jeg er selv spesielt opptatt av ruspress. Det var det mye av da jeg var konfirmant, og det er det også nå. Jeg håper at debattene vi har rundt det, og en film vi skal se senere, kan gi folk litt flere virkemidler når de selv kommer i situasjoner med rus. Jeg hadde mye nytte av det selv, sier Trym.

SHOW OG PEDAGOGISK

Alf Stølen har, tross sin unge alder, lenge hatt lyst til å være kursleder og ble glad da muligheten kom. Først og fremst fordi han er veldig opptatt av pedagogikk. At ting ikke skal gå inn det ene øret og ut det andre.

– Så er jeg også en show-person, liker å underholde og synes oppmerksomhet er positivt. Men jeg er også samfunnsengasjert, historieinteressert og opptatt av kritisk tenking. Jeg vil vise empiriens viktighet i utviklingen fra føydalsamfunnet til at vi nå har en liten metalldings i lomma kalt smartmobil. Jeg liker å trekke linjer!

Så kursholderne er både sjenerte og liker å vise seg frem, opptatt av ruspress og av historie. Trym går på elektrofag og Alf på studiespesialiserende. Duoen har gått på samme ungdomsskole, men sier de ikke kjenner hverandre veldig godt. Trym beskriver seg selv som en som har en fot både i dataspillverden og «den vanlige», og liker å trene. Alf sier selv at han er litt rar, men ser på det som et positivt trekk. Han er snart klar

PERSPEKTIV: Alf Stølen er samfunnsengasjert, historieinteressert og opptatt av kritisk tenking. Han vil gjerne vise empiriens viktighet i historiens linjer.

for Forsvaret og han liker *laiv rollespill* – en form for improvisert dramatisering. Det er normalt ikke tilskuere, publikum deltar i stedet aktivt gjennom å spille en rolle, en fiktiv person de later som de er gjennom hele spillets varighet.

KURSET HAR ENDRET DEM

De har likevel et fellestrekk. De var begge i et kristent miljø tidligere. Trym begynte å stille spørsmål ved den kristne troen, og kom frem til at det ble naturlig for ham å velge Humanistisk konfirmasjon.

– Det er jeg glad for, da vi lærte mer om livet, å bli voksen og ta mer bevisste valg – mer enn om Gud og Jesus, forteller Trym.

Gjennom konfirmasjonskurset skal ungdommene finne ut av hva de står for og hva som er viktig for

dem. Store tanker for 15-åringer – og vel egentlig uansett alder. Selve kurset mener duoen at de egentlig har fått aller mest nytte av nå, tre år etter.

– Der og da følte jeg det var mer et drøftingskurs og en dannelsesarena som gir deg mer breddekunnskap enn du får på skolen. Du lærer å bli et ledd i et demokrati-maskineri. I et sekulært samfunn som Norge er det nyttig uansett, sier Alf.

– Jeg har egentlig ikke vært så veldig engasjert i verken livssyn eller humanisme rett etter konfirmasjonen, men etter at jeg ble kursleder har mye endret seg. Jeg merker at når jeg leser innholdet, er jeg enig i alt som står der – enda mer enn jeg var da jeg gikk på kurset selv. Så jeg blir egentlig også kurset. Jeg ser nå at

for meg er det med mennesket i sentrum viktigst, sier Trym.

– Jeg liker at humanisme er et livssyn som er kompatibelt med religion, men som oppfordrer til kritisk tenkning. Du må selv finne din egen mening med livet ditt, understreker Alf.

Han synes det å være kursleder er en fin måte å gå inn på dette på ny, og bearbeide det enda mer grundig.

– Et slikt ydmykt livssyn kan jeg stille meg bak, og det er fint å undervise i.

STIL FORAN KOMFORT

Så hvordan har undervisningen gått? I starten var det mye Teams. Noen med kamera på, andre av, og det var lov. Alf praktiserte en liberal linje, og så ikke et poeng i å

tvinge folk til å ha kamera på.

I januar på det kaldeste hadde lokallaget også noen kurs utendørs.

– Vi hadde kakao og bål. Det var bra oppmøte og lite klaging fra tøffe ungdommer. Men de kan eller vil jo ikke kle seg, og kom i lave ankelsokker. Jeg forstår ikke at de klarer det, men stilen gikk foran alt, sier Freyja og ler godt.

Hun fikk også en annerledes start på konfirmantansvarlig-jobben enn forventet.

– Da jeg sa ja, fikk jeg beskjed om at det bare var å gjøre som før. Så kom korona. Det var bare å omstille seg. Kurslederhelga vi har brukt å ha, ble ikke på hotell og vi har brukt chat-grupper og Teams til å hjelpe hverandre. Hvis noe fungerer godt for en gruppe på mandag, kan gruppene på tirsdag og onsdag nyte godt av det, og eventuelt gjøre justeringer om noe ikke gikk optimalt, forteller hun.

Som kursledere har Trym og Alf selv ansvaret for å legge opp kurskveldene, med utgangspunkt i de fem temaene som utgjør grunnstammen i kurset: Kritisk tenkning, humanisme og livssyn, identitet, menneskerettigheter samt etikk og moral. De er likevel gitt en stor frihet i hvordan dette formidles. Da kan det være godt å vite at det er støtte å finne om noe ikke går helt veien.

– Det er vel bare én ting som ikke fungerer, og det er å lese høyt fra bøker. Da er veien til mobilen kort for folk, sier Trym.

– Ja, enig i det med lesing. Det har gjerne vært litt tørt og kjedelig noen ganger, men lesing har også fungert – som da vi gikk gjennom alle menneskerettighetene. Vi tok dem én etter én, og nå med korona ble det jo faktisk mer aktuelt også

for oss i Norge å lære om disse. Staten har jo vært mer autoritær enn på lenge, og det har gitt diskusjoner om både fritid, skole og portforbud, forteller Alf.

FRA PORNO TIL TYSKE BOMBE-FLY

For det har vært en overvekt av overraskende og positive opplevelser for de ferske kurslederne. For eksempel da Tryms gruppe skulle diskutere skuespill, porno og hva som ikke er ekte.

– Debatter og samtaler i grupper fungerer best! I starten da de snakket om en actionfilm gikk praten derimot litt tregt. Da det kom til porno, snakket alle derimot rett ut og det var ikke antydning til fnising. Det var ikke slik da jeg gikk på ungdomsskolen, og det er bare tre år siden.

Alf opplever at hans gruppe ofte kan være litt stille og tilbaketrukkne. Men at de faktisk følger med på det han sier, fikk han bekreftet for eksempel da temaet var kritisk tenkning. Han brukte statistikkanalyse og hvor viktig det er å se ting fra flere sider. Vi tar det med i sin helhet, så kan du som leser også kna hjernen litt:

Under andre verdenskrig bombet de allierte tyske produksjonssentre. På grunn av tyske jagerfly og luftvernkanoner var det mange allierte bombe-fly som ikke returnerte. For å forbedre sjansene for at pilotene skulle returnere etter fremtidige tokt, samlet etterretningsoffiserer statistikk fra

de flyene som kom tilbake: Så forbedret de panseret ut fra hvor flyene var truffet av skudd. Så hvor bør de forbedre panseret? Svaret er kanskje ikke helt intuitivt, men de

bør forsterke de delene som ikke ble truffet. Hvorfor? Det er fordi de flyene som de samlet statistikk fra var flyene som returnerte. Hvis et fly ble truffet på de plassene der statistikken viser at de ikke ble truffet ofte, så vil flyet styrte og ikke påvirke statistikken.

– Jeg var imponert over hvor

STØTTESPILLER: De unge kurslederne Trym og Alf har god støtte i lokallagets konfirmasjonsansvarlige, Freyja Oskarsdottir. Hun er selv tidligere konfirmant og kursleder.

raskt konfirmantene forstod det. De er gjerne litt sjenerte, men veldig smarte når de først tar ordet. Så de bør bli enda flinkere til det.

SKUMMEL FLOKK

Kursperioden går mot slutten. Duoene er enig i at de har lært mye selv også, fra Teams til å tenke enda mer over både eget livssyn, humanisme og å tenke kritisk. Å være ung kursleder har sine fordeler, de bruker samme språk som deltakerne, de vet hva som treffer godt.

Men de innrømmer også at det ikke alltid er like lett

å få oppmerksomheten mot mobilsøkende unge øyne, og at de bruker både selvironi og små knep for å få autoriteten på plass. Så hadde det noen ganger vært greit med en eldre person i rommet?

– Det kunne vært greit med litt avansert AI til å ta seg av byråkratiet! mener Alf.

Selv kursansvarlig Freyja på 25 år kommer med en liten innrømmelse.

– Ungdommer kan jo være litt skumle, og få deg til å føle deg liten. Jeg har også kjent på utfordringen med å få dem til å høre etter, og jeg er tobarnsmor, sier Freyja og ler godt.

LINDESNES LOKALLAG

Het tidligere Mandal.

Medlemmer: 452.

Arrangement: Lokallaget arrangerer Humanistisk vigsel, Humanistisk gravferd, Humanistisk navnefest, solvervsfest, dialoger og debatter.

Konfirmasjon: Har i 32 år arrangert Humanistisk konfirmasjon for ungdommer i Mandal, Lindesnes og Marnardal. I år er det 70 konfirmanter.

Aktuell: Har omfattende kurs og unge kursledere og assistenter.

ILD I BLIKKET

Konfirmasjonskurs i skogen lærer ungdom å mestre sin egen ild.

FOTOGRAFI OG TEKST: EIVIND SENNESET

Jasmin (fra venstre), Mathea, Synne og Emilie sitter ved bålet i en furuskog i Fana, mens de siste restene av dagslys sakte dør hen. I løpet av de elleve ukene konfirmasjonskurset pågår, blir kveldene stadig lysere.

Synne (til venstre) og Emilie sanker opptenningsved til jentenes bål. De har fått løyve til å medbringe sag denne kvelden, og Emilie har tatt med et multiverktøy. – Så jeg har skrujern og knipetang også.

Konfirmantene går innover furuskogen mot bålplassen. Selv om skogen ligger like bak Skranevatnet skole, kjennes klasserommet som en fjern institusjon.

Hva er det kjipeste et menneske kan gjøre uten å bryte loven, spør Hermund Vigerust Furu.

– Å jage folk ut i skogen for å lage bål av våte greiner, svarer en 14 år gammel jente, helt eller kanskje bare halvveis på spøk.

Det er siste onsdag i februar, regn i luften, verken mildt eller kaldt. Fem jenter og fire gutter i konfirmasjonsalder har delt seg i to leirer for å tenne bål. Vi er i et

mindre skogholt mellom Skranevatnet skole og Equinors hovedkvarter i Bergen. Og her blant de vestnorske furutrærne føles klasserommet nesten like fjernt som oljefeltene. Mørket faller raskt på, og snart er det bare bålgløden som lyser opp ansiktene. At enkelte sutrer, er helt i tråd med planen.

– Det skal være litt ufyselig. Vi begynner kursene i dypt vintermørke. Gradvis blir kveldene lysere. Oppgavene glir lettere,

samtidig som ordskiftet spisses, forklarer Hermund Furu. Han er kursleder for denne gjengen med konfirmanter i furuskogen. Opplegget her handler om ikke bare å høre, men om å gjøre. Å la ungdom feile sammen, lære sammen og ikke minst mestre sammen. Hver kurskveld gjør ungdommene opp bål. Og for hver kveld brenner bålet bedre. Rundt bålene og gjennom ulike oppgaver legges det opp til diskusjoner om

etikk og moral, personlige grenser, tillit og fordommer. Tematikken er mer implisitt enn eksplisitt. På sikt er målet å tilberede et måltid over egen ild.

– Å tenne ild med formål om å tilberede mat som skal inntas i fellesskapet rundt et leirbål er selve essensen av menneskelig kultur, sier Hermund Furu.

GLOFØYK OG HELTEMOT

To uker senere: kvelden er merk-

bart lysere. Bålene tennes raskere, enda det blåser kuling i kastene. Gloføyken valser mellom furutrærne. Fem jenter sitter rundt et bål og griller marshmallows. Fem gutter står rundt sitt bål og sparker i veden med våte joggesko. Begge gruppene har laget seg små rom av kultur. På hvert sitt vis kjenner de på noe vesentlig i det å være menneske, ifølge Furu:

– Vi driver og dyrker en engs-

telseskultur der vi er redd for å ta i ting. Å kjenne gnistene på hendene og bruke åpen ild uten å se skogen brenne ned har overføringsverdi til det å være et vågende menneske, sier han, og legger til:

– Å la unge mennesker kjenne på sitt indre heltemot er alltid viktig. Men det er ekstra viktig nå i den kollektive koronadepresjonen.

Vegard og en annen konfirmannt fra gruppen stirrer hverandre dypt i øynene under en øvelse om personlige grenser. Guttene har beveget seg mot hverandre sidelengs, men da kurslederen ber dem vende ansiktene mot hverandre, innser de at de er langt nærere hverandre enn hva de er komfortable med. – Vi har en sirkel med mennesker og to unge hanner som stirrer på hverandre. Det er klart vi trykker på noen knapper, sier kursleder Furu, og legger til. – Det er synd at vi ikke kan ta i hverandre om dagen. Vi hadde hatt godt av litt bryting nå.

– Ikke smile, ikke le, ikke vise tennene, formaner kursleder Hermund Furu under en øvelse om personlige grenser. Tone og Mathea klarer ikke å holde masken.

Emilie (fra venstre), Jasmin, Tone, Mathea og Synne griller marshmallows, mens kursleder Hermund Furu hjelper til med bålet.

Preben har funnet brensel til bålet, men ender opp i en diskusjon med kursleder om nevnte greins egnethet som brensel. De kjøper ikke hverandres argumenter.

Martin og Jørgen lager fakler av tørre greiner. I den kraftige vinden denne kvelden er ikke det en like populær geskjeft hos kurslederne.

- Sammenlignet med de andre fritidsaktivitetene jeg går på, har vi i denne gruppen veldig lite til felles, sier Martine (til venstre).
- Men det at vi er så forskjellige gjør det jo spennende, sier Else.
- Jeg snakker hele tiden, men er egentlig ganske usosial, sier Martine.
- Jeg er veldig sosial, sier Else.
- Men du snakker ikke så mye.
- Nei.

Gjennom elleve kurskvelder fra januar til mai er klasserommet erstattet med leirbålet. Kursleder Anders Samland holder et ekstra øye med ett av dem.

Guttene og jentene bes forsvare hver sin påstand i et opplegg som ikke kalles «diskusjonsforum», men «krangleklubb». Kursleder Furu bruker litt tid på å komme på en tilstrekkelig kontroversiell påstand, men ber til slutt jentene forsvare påstanden om at kvinner er smartere enn menn. Guttene går umiddelbart i angrep.

- Dét er faktisk feil, sier Endre.
- Det er flere menn i bedre jobber, sier Vegard.
- Men det er fordi vi blir nedprioritert. Det er fordi det er forskjellsbehandling, parerer Synne.

Kursleder Hermund Furu gir livreddende førstehjelp til et døende bål. – Å mestre ilden har en dyp genetisk forankring. Det å vite at man kan gå ut i skogen med bare nevene og et tennstål og klare å gjøre opp et bål, er et solid antidepressiva. Unge mennesker i 2021 trenger noen tunge antidepressiva. Det hadde de nok trengt også om det ikke hadde vært pest, sier han.

KONFIRMASJONSKURS UTE

Konfirmasjonskurs kan være så mye, enten det er aktiviteter, diskusjoner, eller samtaler – alt forsøkt tilpasset gruppen på kurset. Sesongen 2021 er første gang det arrangeres utekurs. Dette er kurs der man diskuterer og samtaler om kurstemaene samtidig som man deltar på engasjerende ute-aktiviteter. Tanken er at det skal kunne gi gode refleksjoner og diskusjoner.

– Konfirmantene skal føle mestring på kursene våre – at konfirmasjon er lystbetont og lærerikt. Da må vi legge til rette for det, sier organisasjonsrådgiver Magnhild Bøe-Hansen i Human-Etisk Forbund Avdeling Vest. De har i år hatt tre grupper på sju og ti stykker. Neste år er planen å ha både praktisk og utekurs med plass til flere.

IDÉER

«Humanister oppfordrer til kritisk granskning av alle ideer og oppfatninger, også våre egne. Vi bør finne frem til de beste argumentene og tilstrebe å endre våre meninger og overbevisninger når det viser seg at vi tar feil.»

NORDISK HUMANISTMANIFEST 2016

[70]

MÅLET HELLIGER IKKE MIDDELET

HU-leder Øistein Sommerfeldt Lysne er redd for at hans jevnaldrende vil kneble uenighet – i det godes tjeneste.

[74]

SLIK KAN DU GJØRE EN FORSKJELL

Filosof Norunn Kosberg med tips om små handlinger som kan bedre verden.

[78]

TIDSÅND PREGET AV NYPOSITIVISME

Utdrag fra filosof Morten Fastvolds nye bok, Humanismens idéhistorie. Frihet, likhet og menneskeverd.

[81]

BOKOMTALER

Lars Gule anmelder ny bok om ytringsfrihet.

VI TAR OGSÅ FEIL

Humanistisk Ungdoms leder, Øistein Sommerfeldt Lysne, retter et kritisk blikk på sin egen generasjon.

Akkurat som enhver tenåring gjør et eller annet slags opprør mot sine foreldre, ligger det i enhver generasjons natur å gjøre opprør mot foreldregenerasjonen. Opprør mot hvordan man kler seg, opprør mot hvordan man oppfører seg, opprør mot hva som er *kult* å drive med, opprør mot hva som er *greit* å drive med, og kanskje aller viktigst opprør mot hva det er greit å si. Å sprengre grenser og å åpne tabubelagte samtaleemner i offentligheten har vært en sentral del av ethvert generasjonsopprør. Vi kan på mange måter si at generasjonsopprørene har vært viktige for ytringsfriheten, fordi de har åpnet for så mange offentlige samtaler man før ikke kunne ha.

Men er det fremdeles den utviklingen vi ser? Jeg er ikke så sikker.

Hvem er vi som er ungdom i dag? Som ungdomsgenerasjon er vi først og fremst preget av å ha vokst opp på eller svært tidlig blitt introdusert til internett. Vi kunne allerede fra veldig ung alder snakke med andre fra hele verden, noe som står i skarp kontrast til generasjonene før oss.

Når det å logge seg på datidens mest populære chatteprogram var like naturlig som å gå og ringe på hos nabobarnet, gjør

det grensene for hvem du møter enormt mye videre. Da er det plutselig like naturlig å snakke med noen som bor i Frankrike som på hjemstedet ditt. Eller med en som nettopp har stått opp i USA og en som snart skal køye i Kina.

Det ga oss også muligheten til å snakke med andre som ikke ante hvem vi var. Vi slapp å måtte være den vi alltid var på skolen eller blant venner på fritiden. Vi kunne være den vi ønsket å være akkurat her og nå, hvem enn det måtte være.

Jeg tror nettopp dette har lagt grunnlaget for at vi som i dag er unge har et langt mer liberalt og åpent syn på andre kulturer og måter å leve på enn de få tiår før oss. Internett gjorde det å snakke og samhandle med mennesker som er voldsomt forskjellige fra oss selv helt normalt. Vi ble vant til at de vi snakket med bare var mennesker som alle andre, hvordan de så ut eller snakket – eller hvem de elsket eller følte seg som – var helt irrelevant. Vi var bare folk hele gjengen, så det å skulle stenge noen ute på bakgrunn av den de *var* ga ingen mening.

Men internett kom også med en annen langt mindre hyggelig funksjon.

Når vi snakker sammen til vanlig er det bare vi som er del av samtalen som får med

CANCELLED: Står vi unge for en ny form for negativ sosial kontroll, lurer Øistein Sommerfeldt Lysne.

oss hva som blir sagt, hva som blir ytret av meninger. Men ikke på internett. På internett er alt permanent. Når noe først er skrevet står det der for alltid, og du må alltid stå til rette for det du har skrevet. Det å ta et standpunkt du senere går bort fra blir nesten umulig, for din støtte til standpunktet vil for alltid stå der. Hvis du tidligere har ment noe som ikke lenger er sosialt innaffor, kan du måtte stå til ansvar for en fæl mening, selv du kanskje ombestemte deg for lenge siden.

Dersom du ytret et standpunkt som ikke egentlig var ment for offentligheten, men bare for dem du kjenner, vil det fort ende opp som offentlig allikevel. Fordi ingenting forsvinner på internett og alt du noen gang har ment der kan du bli nødt til å fors-

vare på et hvilket som helst tidspunkt. Å bli «cancelled» har det blitt kalt de siste årene, og er i hovedsak når noen som har ytret en sosialt uakseptabel mening blir møtt med en vegg av motbør og sterke reaksjoner. En sånn vegg er ikke bare designet for å hindre deg i å ytre deg igjen, men for å gjøre det uakseptabelt for enhver å ha koblinger til deg overhode. Du blir noe sosialt radioaktivt som man må holde seg unna hvis man ikke vil lide samme skjebne. Dette skaper en situasjon som er så krevende å stå i at du tenker deg om to (om ikke ti) ganger før du orker å ytre deg igjen.

Dette er selvfølgelig ikke et nytt konsept. Det er i bunn og grunn ikke så forskjellig fra hvordan sosial kontroll har fungert i konservative miljøer, kanskje spesielt i

bygdesamfunn og strenge religiøse kretser. Det som er nytt er hvor utbredt det har blitt i allmennkulturen å skulle «ta» de som har «feil» meninger. Det er nytt at det ikke er begrenset til de som bor i samfunnet rundt deg, men at alle i hele verden kan henge seg på. Og det er ikke minst nytt at det først og fremst er vi unge som pusher for å gjøre ytringer uakseptable.

Er vi i ferd med å bli generasjonen som er mer opptatt av å hindre stemmer fra å komme til, enn å åpne for nye? Dette spørsmålet har boret hull i hodet på meg over lengre tid nå.

Når generasjonene før oss har gjort sine opprør, har det vært mot krefter som hindret dem i å komme til. Man skulle ikke snakke om seksualitet, man skulle ikke snakke om rus og heller ikke en rekke andre temaer. Og det var alltid en konservativ eldre generasjon som rynket på nesen og mente at dette ikke egnet seg i offentligheten. Det burde hindres fra å komme til i det offentlige ordskiftet. Spør du meg høres det skremmende kjent ut, bare at rollene er snudd.

Jeg oppfatter at det i dag er en stadig voksende aksept for det å hindre folk med kontroversielle meninger fra å ytre seg offentlig. Men i motsetning til tidligere er det ikke først og fremst en konservativ eldre generasjon som står bak ønsket om å innskrenke hvem som får tre opp på talerstolen. Isteden drives den i stadig større grad av unge mennesker med sterke meninger om hva som er rett og galt.

For meg virker det som om verdien av ubetinget ytringsfrihet settes mindre pris på blant oss som er unge, og det skremmer meg.

Det skremmer meg fordi det er vår oppgave som ungdom å åpne dører, ikke å holde dem låst. Det skremmer meg fordi det

innen kort tid er vi som skal lede samfunnet og sette standardene for hva man kan og ikke kan gjøre. Det skremmer meg fordi jeg er redd for et samfunn der majoriteten skal bestemme hva det er lov til å mene i offentligheten.

Det er vår generasjon som argumenterer for forhåndssensur av organisasjoner vi mener sprer hat. Det er vår generasjon som angriper aviser og tv-kanaler som slipper til stemmer vi er grunnleggende uenig med. Det er vår generasjon som vil nekte kontroversielle stemmer å være gjest på universiteter. Ja selv på universiteter som vel bør være det mest åpne forumet verden har å by på ser vi at studenter vil nekte gjesteforelesere med feil meninger å få snakke.

Har vi mistet troen på at vi kan slå fæle standpunkter med argumenter og fornuft?

Har vi ikke tillit til at det vi står for er så mye bedre enn det meningsmotstandere kommer med at vi ikke tørr å møte dem i debatt? Vil vi heller bare hindre dem i å komme til, enn å vise hvorfor de tar feil? I så fall er vi enten late eller feige, og jeg håper virkelig ikke det er nummer to. For feighet har ingen plass i et generasjonsopprør for et bedre samfunn.

Vi er nødt til å slippe til de vi er uenige med, ikke minst fordi det kan hende vi tar feil. Det er veldig få ting vi som mennesker kan være helt hundre prosent sikre på, men én av dem er at vi alle tar feil om noe. Det finnes ingen som ikke baserer seg på minst ett standpunkt som faktisk er feil, det gjelder både meg som skriver dette og du som leser detw. Problemet er at vi ikke vet hva det er vi tar feil om. Hadde vi gjort det hadde vi jo ikke tatt feil lenger, *for vi hadde* bare endret standpunkt.

Det er ikke bare sånn at den du er uenig med kan ha rett, faktisk er det sånn at før

eller siden vil den andre personen garantert ha rett. Hvis vi i den situasjonen ikke lenger er interessert i å høre etter får vi et seriøst problem. Du vet ikke på forhånd hvilke diskusjoner dette gjelder. Derfor trenger vi at alle standpunkter ytres, nettopp slik at vi kan undersøke om dette er den gangen vi tar feil.

Dette er ikke et forsøk på å si at alle ytringer er likeverdige og at vi må respektere alle andres syn, siden de jo kan ha rett. Jeg respekterer så absolutt ikke alle andres standpunkter selv. Men det er forskjell på å respektere og å tolerere en ytring.

Når ekstremistorganisasjonen Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN) velger å brenne koranen, er det en handling jeg overhodet ikke har respekt for, men de må få lov til å gjøre det. Ikke fordi jeg har noen som helst tro på at de verken har rett eller kommer til å få det med det første, men fordi det å kritisere ideologi, religion eller andre ideer og tanker må være lov. Uansett hvor nært forhold noen har til denne ideen, uansett hvor ufint det måtte være.

Når SIAN derimot ønsker å deportere muslimer bare fordi de er muslimer, er det ikke lenger et angrep på en ide. Det er et angrep på en menneskegruppe, og det er ikke det samme. Det er hat og det oppfordrer til vold. Det trenger ikke å være lov. Men dette skillet virker det som for mange i min generasjon for ofte overser.

Kanskje er det iveren etter å poengtere at noe er et forferdelig standpunkt som gjør at vi tar i for hardt med en gang?

Jeg tror det. Jeg tror veldig mange i vår generasjon bryr seg så enormt om å gjøre samfunnet til et bedre sted at vi til tider glemmer at målet sjeldent hellig-

gjør middelet. Vi er så opptatt av å gjøre samfunnsdebatten bedre, spesielt for de som tradisjonelt ikke har vært velkomne, at vi ender opp med å hindre uenighet.

Sånn sett er vårt generasjonsopprør kanskje ikke så unikt allikevel. For det at den unge generasjonen tar i litt hardt er neppe noe som er nytt for noen. Men det gjør det ikke greit av den grunn.

Selvfølgelig er dette satt på spissen. Jeg er fullt klar over at det fremdeles er mange kulturelle og sosiale barrierer for ytringsfriheten som må brytes ned, og at flere av disse barrierene forsvares av folk vår generasjon vil gjøre opprør mot. Poenget mitt er at det er vårt ansvar å være bedre enn dem som kom før oss, ikke ta igjen, ikke overkompensere.

Vår oppgave må være å sørge for at når morgendagens unge en gang skal komme og gjøre opprør mot vår generasjon, skal de ha det litt enklere enn oss, akkurat som vi hadde det litt enklere enn de som kom før oss igjen. Da må vi akseptere at også vi tar feil, at også vi står for ting som er galt og ikke minst at også vi en dag skal bli satt i historiens skammekrok. Da er det en fordel om de av oss som overraskende nok skal få rett fikk komme til. Uansett hvor galt det må føles her og nå.

UNG YTRING

ØISTEIN SOMMERFELDT
LYSNE

Leder i Humanistisk Ungdom

GI LYD: Hjelper det bare å slutte å spise egg hvis du ikke vil at millioner av kylling skal kvernes ihjel på samlebånd hvert år? Antagelig må du heve stemmen litt. FOTO: NTB/SHUTTERSTOCK

VIL DU FORANDRE VERDEN?

Slik kan du gjøre en forskjell.

Synes du det er mye som er galt med verden i dag, og mye du gjerne skulle fikset? Ønsker du å forandre verden, men synes det virker uoverkommelig? Her er noen tips til hvordan du kan gå fram for å gjøre en forskjell. Det første tipset er å anerkjenne at handlingene dine utgjør en forskjell. Både det du gjør – og ikke gjør, har en betydning. Så hvis du vil utgjøre en forskjell – *vær forskjellen!*

Vi kan altså prøve å leve på en måte som

reflekterer verdisynet vårt. For eksempel: *Tenk på hvordan du bruker pengene dine:* Hvis du vil at nabolagsbutikker skal eksistere, må noen kjøpe varer der. Mange begynner å bli klar over de negative effektene økt netthandel kan få for nærmiljøet. *Tenk på hva du spiser:* Ønsker du å begrense klimaavtrykket ditt bør du vurdere hvor ofte du trenger å ha indrefillet til middag, ettersom dette er mat som er lite bærekraftig. *Tenk på hva du har på deg:* Ønsker du ikke å bidra til mikroplast

i havet kan du vurdere å slutte å kjøpe fleece- og polyesterplagg (eller vaske dem sjeldnere), siden disse avgir små plastpartikler under vask, som kan ende opp i havet og havne i den maritime næringskjeden.

Men hjelper det å gjøre slike ting når så mange andre ikke bryr seg? Eller må man gjøre *mer* enn å leve som et godt eksempel?

Boka *Exit, Voice, and Loyalty* kan hjelpe oss nærmere et svar. Det er to hovedmåter å reagere på hvis man vil oppnå endring, ifølge den tyske økonomen Albert O. Hirschman, som skrev den innflytelsesrike boka i 1970. Hvis man ikke vil ha forandring, støtter man opp under det eksisterende. Det kaller Hirschman *lojalitet*. Da endrer man ikke noe, og beholder status quo. Men hvis man ønsker å påvirke og endre, er alternativene *exit* eller *voice*

(eller en kombinasjon), ifølge Hirschman.

Exit handler om å utøve påvirkning gjennom å trekke seg ut – slik du gjør når du trekker deg fra forhandlinger, boikotter, eller slutter å kjøpe et bestemt produkt. Men boikott er ikke en reell trussel hvis ikke tilstrekkelig mange går inn for det, noe som ofte er vanskelig å organisere. Det kan likevel være gode grunner til å boikotte noe, selv når det ikke ser ut til å føre til endring: For enkelte handler det om integritet, at det er noen prinsipper vi ikke vil fravike, selv om det kanskje ikke har noen effekt. Men det hender at det virker. Boikotten av Sør-Afrika under apartheid-regimet blir ofte brukt som eksempel på at boikott fungerte og at man oppnådde endring.

Men vi må vite at boikott har noen begrensninger: Se bare på dette eksem-

plet: For å bli kvitt hanekyllinger som ikke kan produsere egg, er praksisen i Norge at disse kvernes levende. En mer dyrevennlig (men dyrere) metode, er å skanne og så destruere haneeggene før de blir klekket. Hjelper det å slutte å spise egg hvis man ikke vil at millioner av kylling skal kvernes ihjel på samleband hvert år? Sannsynligvis ikke. Det vet dyrevernerne. De har derfor samlet inn over 12.000 underskrifter for å protestere mot denne praksisen.

Dyrevernalliansen valgte *voice* som virkemiddel for å oppnå endring, og har dermed kanskje en større sjanse til å lykkes i dette tilfellet. *Voice* er nettopp å la sin stemme bli hørt. For eksempel gjennom deltakelse og samarbeid, eller henvendelser, kontakt, eller en rekke andre aksjonsformer. Det er en mer direkte form for påvirkning enn exit.

Når er det riktig å velge *exit*, og når er det smartest å gå for *voice*? Det er det ikke noe fasitsvar på. For etikkrådet i Oljefondet er det for eksempel en pågående vurdering hvorvidt det er mest hensiktsmessig å påvirke ved å utøve aktivt eierskap eller å selge seg ut.

Underskriftskampanje er bare ett av flere virkemidler man kan ta i bruk for å jobbe for endring. Flere tips til framgangsmåter for å forandre verden kan vi få av den amerikanske professoren og ikke-voldseksperter Gene Sharp, som introduserte 198 ikke-voldelige metoder for å markere motstand og jobbe for endring. (Antallet tips er enda flere på nettet, og man kan også finne forslag til pandemi-tilpassede aksjonsmetoder.)

Tipsene til Sharp kan deles inn i tre hovedkategorier: 1) *Å gi en sak oppmerksomhet*. Det kan være en sak få har hørt om, eller det kan være en sak som mange vet om, men som de fleste ikke bryr seg om. Mange av oss har allerede gjort dette på sosiale medier. 2) *Å trekke samtykke*. Vi er ikke enig i en etablert praksis, så vi unnlater å innrette oss etter det på ulike vis. Amerikanske Rosa Parks ble kjent over hele verden da hun nektet å gi opp plassen sin til en hvit person i 1955 da hun var vei hjem fra jobb. Handlingen utløste en bussboikott og et krav om at diskriminering på grunnlag av hudfarge måtte opphøre. 3) *Å bygge opp et bedre alterna-*

«Frivillig innsats er en viktig måte å forandre verden på: Hva kan du bidra med? »

tiv enn det som finnes. Når vi identifiserer en mangel, prøver vi å finne en løsning. Å plante såkalte *geriljahager* som et svar på manglende offentlige grøntarealer er et eksempel på en slik aksjonsform.

SMÅ HANDLINGER HAR BETYDNING

Frivillig innsats er en viktig måte å forandre verden på: Hva kan du bidra med? Kan du bidra med noe du liker, eller med noe du mener er viktig? Gi blod? Være leksehjelp? Besøksvenn på sykehjem? Inviter en flykning på middag? Plukke plastsøppel i fjæra? Hvis du mener det kreves strukturelle endringer, så kan du jobbe for det.

Det viktigste er å sette i gang.

Det mener den britiske forfatteren John-Paul Flintoff. Han har skrevet boka med den ambisiøse tittelen *How to change the world*. For å komme i gang med å forandre verden anbefaler Flintoff å være *prossessorientert*, og ikke i første omgang tenke så mye på hva som skal bli sluttresultatet. Man må unngå å bli handlingslammet. Han anbefaler at man begynner med å tenke helt konkret på de små skrittene: Hva kan du gjøre de neste 24 timene?

Det er smart å finne noen andre å gjøre det sammen med. Tenk på om det er noen du kan spørre, eller finn andre som er opptatt av det samme som deg, for eksempel på internett. Mange tenker at det er bragden til modige enkeltpersoner som

gjør at vi får endringer, for det er slik historien som regel blir skrevet. Vi har lært at det var Neil Armstrong som var første mann på månen. Men det hadde han ikke klart alene. Finn derfor noen medsamensvorne som vil være med på å forandre verden. Får man med seg flere er mye gjort.

Det er nettopp alle de små handlingene, som for eksempel alle stemmesedlene til dem som stemmer ved valg, som utgjør en forskjell. Hver stemme teller faktisk. Historien utformes nettopp, ifølge den russiske forfatteren Tolstoj, av «et uendelig antall med uendelig små handlinger».

Videre leseliste:

John-Paul Flintoff: *How to change the world*. (2012)
Albert O. Hirschman: *Exit, Voice, and Loyalty*. (1970)

Andre kilder:

Faktisk.no, Aftenposten, Etikkrådet (Se fritanke.no for lenker).

HUMAN ETIKK

NORUNN KOSBERG,
filosof og forfatter

EN TIDSÅND PREGET AV NYPOSITIVISME

Etterkrigstidens humanister var mer nypositivistisk enn eksistensfilosofisk orientert.

TEKST: MORTEN FASTVOLD

en berømt forelesning Sartre holdt rett etter andre verdenskrig hevdet han at eksistensialisme er en form for humanisme. Forelesningen ble utgitt som et skrift i flere land, og dermed ble den gryende organiserte humanismen mer oppmerksom på Sartre enn det den nok ellers ville ha vært.

Likevel fikk ikke eksistensfilosofien noen fremtredende plass i den organiserte humanismen, selv om den med sitt førstepersonsperspektiv helt klart passer inn i et humanistisk livssyn. Der rådde tredje-personsperspektivet grunnen, ikke bare som en objektiv, naturvitenskapelig fundert måte å se verden på, men også i omtalen av etikk og begrepet frihet. Det ga seg hovedsakelig uttrykk som et forsvar for menneskerettighetene med sitt knippe objektivt forståtte friheter. Slik må det nødvendigvis være når individets frihet skal gjøres juridisk forpliktende for statsmakten og andre.

Hvor viktig denne objektive, juridiske forståelsen av frihet enn er, fanger den ikke inn den subjektive opplevelsen av frihet, som ikke trenger å samsvare med ytre forutsetninger. Sartre hevder for eksempel at en fange kan føle seg fri i en fengselscelle. Det er en sannhet som også

uttrykkes i sangen «Din tanke er fri», som norske humanister nærmest har gjort til sin signatursang. For som det hevdes i tredje vers:

*Og tvinges vi inn bak jernslåtte dører,
da flykter den vind som tankene fører
Fordi våre tanker kan rive ned skranker.
Og slik vil det alltid bli: Vår tanke er fri!*

Som Sartre med flere påpekte, handler menneskelivet mye om friheten til å velge det ene eller det andre, og om ansvaret som følger med denne valgfriheten. Hver og en av oss stilles gang på gang overfor det litt ubehagelige faktum at vi hele tiden må foreta valg, og at disse valgene definerer hvem vi er.

Også teologer ga seg eksistensfilosofien i vold, noe som ikke er så rart med tanke på Søren Kierkegaard og hans protestantiske gudstro. Og i 1956, samme år som det norske Human-Etisk Forbund ble stiftet, utga den danske teologen Knud E. Løgstrup boka *Den etiske fordring*, der han overraskende nok begrunnet etikken på et dennesidig, ikke-religiøst vis. Boka vakte internasjonal oppsikt, men i Human-Etisk Forbund ignorerte man den fullsten-

FORFATTERE: Jean-Paul Sartre og Albert Camus brukte langt på vei romaner til å formidle filosofien sin.

NY BOK: HUMANISMENS IDÉHISTORIE. FRIHET, LIKHET OG MENNESKEVERD

Denne teksten er et utdrag fra Morten Fastvolds nye bok, *Humanismens idéhistorie. Frihet, likhet og menneskeverd* (Humanist forlag 2021). Boka gir en innføring i nettopp det, humanismen idéhistorie, med henblikk på den ikke-religiøse humanismen. Dette er første gang temaet er behandlet i bokform av en norsk humanist, og den tar i tillegg for seg norske forhold og ser hvordan den ikke-religiøse humanismen har utviklet seg fra å være en religionskritisk opprørsbevegelse til å bli en hovedstrøm i tros- og livssynslandskapet.

Morten Fastvold er filosof og skribent og har tidligere skrevet artikkelseriene Humanismens ideer og Humanismens moderne ideer for Fri tanke. Disse kan du lese på fritanke.no.

«Hovedgrunnen til at Løgstrup ble ignorert var nok at etterkrigstidens humanister var mer nypositivistisk enn eksistensfilosofisk orientert.»

dig, enda Løgstrup underbygde forbundets grunnsyn. Heller ingen andre i den ikke-religøse humanismens leir kommenterte Løgstrups bok spesielt og eksistensfilosofien generelt, til tross for at menneskelivets subjektive side her belyses på en måte som gjør det humanistiske livssynet mer komplett.

Hovedgrunnen til at Løgstrup ble ignorert var nok at etterkrigstidens humanister var mer nypositivistisk enn eksistensfilosofisk orientert. For om Sartre var 1900-tallets kanskje mest berømte filosof, var han ikke 1900-tallets mest innflytelsesrike filosof. Det var i stedet en østerriker ved navn Rudolf Carnap, som var helt ukjent utenfor akademien. Carnap hadde i mange år vært krumtappen i den såkalte wienerkretsen, som var nypositivismens arnested, og som holdt til i nettopp Wien. Carnap fikk status som nypositivismens far, og denne statusen ble ikke mindre da han gjorde amerikaner av seg for å unnsnippe nazismens klør, som så mange andre østerrikske og tyske intellektuelle på 1930-tallet.

I USA ble Carnap mottatt med åpne armer, for der var intelligentsiaen svært mottakelig for nypositivismen. Han fikk en

undervisningspost ved universitetet i Chicago og noen år senere et professorat ved Princeton-universitetet, før han endte opp ved universitetet i Los Angeles, der han underviste til han gikk av med pensjon på 1960-tallet. Disse og andre amerikanske universiteter holdt nypositivismens fane høyt, om enn på et lavmælt, akademisk vis. Carnap var den grå eminens *par excellence*, helt uten Sartres karisma, og uten noen hang til å stå i rampelyset. Med en så diskret frontfigur gikk nypositivismen under radaren for de fleste utenfor akademien.

Like fullt kom nypositivismen til å prege tidsånden langt mer enn eksistensfilosofien. Grunnen til det var at mange nybakte akademikere ble nypositivister i det stille. Etter krigen, da det vestlige Europa skulle gjenoppbygges med marshallhjelp og Fulbright-stipender, dro tusenvis av unge, høyt motiverte europeiske menn (og noen kvinner) til USA for å studere. De fleste av dem kom tilbake som overbeviste nypositivister, og gikk inn i sine hjemlands teknokratiske og intellektuelle eliter.

Der ivret de for at gjenoppbyggingen skulle skje i nypositivismens ytterst saklige ånd, der

alt som smakte av metafysikk ble avfeid som kvasi-problemer. Metafysiske spørsmål som filosofer hadde balet med siden antikken, skulle ved hjelp av logiske og språklige analysemetoder løses opp i ingenting og avsløres som «begrepspoesi», for å bruke Carnaps uttrykk. Slik han så det, skulle moderne, seriøs filosofi bare handle om logikk og om retningslinjer for vitenskapselighet.

Dermed ble tilhengerne hans lite lydhøre for fransk eksistensialisme, selv om denne aldri så mye var på moten. Den ble snarere forbundet med skjønnlitteratur og kulturlivet for øvrig, som «ordentlige» filosofer alltid kunne sysle med på fritiden, men ikke i sin faglige virksomhet. Det at Sartre og Camus langt på vei filosoferte i form av romaner og skuespill, underbygde denne oppfatningen.

Karakteristisk nok var mange av de nasjonale humanistforbundenes grunnleggere akademikere med naturvitenskapelig bakgrunn. Kristian Horn var for eksempel professor i biologi. Om disse ikke nødvendigvis var erklærte nypositivister, var det knapt til å unngå at de med den største selvfølge lot det objektive

IGNORERT: Teologen Knud E. Løgstrup burde ha fått mer oppmerksomhet av HEF i 1956. FOTO: FOTO: FRIIS ERIK/RITZAU SCANPIX

INNFLYTELSE: Østerrikeren Rudolf Carnap er mer ukjent enn Sartre men har kanskje betydd mer.

tredjepersonsperspektivet dominere.

Denne holdningen fikk ikke motbør før på 1970-tallet, da «positivismekritikk» ble en egen genre innenfor akademien, særlig innenfor samfunnsfag og humaniora, og i «myke» helsefag som sykepleie. Der motsatte man seg naturlig nok nypositivismens forsøk på å gjøre teoretisk fysikk til gullstandarden for all slags vitenskap.

Som kritikerne hevdet, må de ulike fagområdene utforskes med metoder som egner seg for

det aktuelle faget, og som kan være ganske forskjellige fra dem som brukes i fysikken. Noe slikt hadde allerede Aristoteles fastslått da han skrev at et emne må undersøkes på en måte som passer med emnets karakter.

Dessverre gikk også eksistensialismen av moten på 1970-tallet, med unntak av Simone de Beauvoirs nyfeminisme, som først nå fikk virkelig vind i seilene. I kjølvannet av studentopprøret i Paris i 1968, som spredte seg til hele det vestlige Europa og USA, fikk også marxismen i ulike avskygninger

en ny vår. Der ble eksistensfilosofien avskrevet som et uttrykk for borgerlig individualisme, og det var et stygt ord i denne klassekampens og «sjølproletariserings» tid.

Vektleggingen av enkeltmenneskets ansvar som følge av at vi er dømt til frihet, appellerte heller ikke til hippiene og de øvrige blomsterbarna. De ville i stedet ha frihet uten ansvar, med rett til å bryte seksuelle tabuer og hengi seg til en hedonistisk livsstil med utstrakt bruk av rusmidler. Samtidig flørtet de med indisk

«Humanistisk livsveiledning skal ivareta menneskets eksistensielle og åndelige dimensjon.»

filosofi og diverse esoteriske tankestrømninger. Bortsett fra et sterkt fredsengasjement var det lite humanisme å spore i blomsterbarnas kretser.

Etter nymarxismen overtok postmodernismen som den akademiske hovedstrømmen ved universitetene, og også den hadde et annet fokus enn det eksistensfilosofiske. Den var i stedet opptatt av å «dekonstruere» marxismen og alle de store fortellingene som filosofer og ideologier hadde holdt seg med siden antikken.

Men eksistensfilosofien levde videre i all stillhet, og enkelte psykoterapeuter grep fatt i dens humanistisk settvesentlige innsikter. Det gjaldt først og fremst den amerikanske professoren i psykiatri Irvin D. Yalom. Han skrev flere bøker om eksistensiell psykoterapi og noen romaner, der *Da Nietzsche gråt* fra 1992 er den mest kjente.

Etter tusenårsskiftet begynte enkelte i den humanistiske leir å fatte interesse for Yaloms klinisk orienterte eksistensialisme. Man la også merke til en type samtalebasert filosofi kalt filosofisk praksis, der både stoistiske og eksistensialistiske innsikter ble brakt til heder og

verdighet. En liten gründerskare som kalte seg filosofiske praktikere hadde etablert seg i Norge og i en håndfull andre land, og deres form for samtalepraksis er velegnet til en ikke-religiøs form for sjelesorg. I seg selv er filosofisk praksis en livssynsnøytral samtalemetode, men med sin sokratisk undersøkende grunnholdning harmonerer den godt med humanismens udogmatiske livssyn.

I Nederland har den organiserte humanismen i flere tiår tilbudt samtaler av eksistensiell og åndelig art til medlemmer og andre. Der finnes det også (i universitetsbyen Utrecht) et humanistakademi som utdanner humanistiske samtalepartnere – eller *chaplains*, som er blitt den engelske betegnelsen, i mangel av et bedre ord. Humanistiske *chaplains* er et alternativ til sykehusprester, feltprester og fengelsprester, og tallet på statsansatte *chaplains* i Nederland er ca. 200. Det er i henhold til nederlandsk livssynspolitikk, som sier at forsvaret, sykehusene og fengslene skal tilby samtalepartnere fra landets tre mest utbredte livssyn: kalvinismen, katolisismen og humanismen.

Norge fikk først i 2017 en

offentlig ansatt humanistisk samtalepartner, en felthumanist i Forsvaret. Human-Etisk Forbund tok på seg oppgaven med å være sendeorganisasjon for denne og kommende felthumanister, slik Den norske kirke er sendeorganisasjon for feltprestene. Forbundet hadde da startet arbeidet med å opprette et samtaletilbud kalt «humanistisk livsveiledning» for medlemmer og andre, inspirert av filosofisk praksis. Her er grunntanken at folk ikke nødvendigvis er mentalt syke selv om de sliter psykisk. Livet byr på sine utfordringer, og da kan det ofte være bedre å få snakke med en lekperson – et medmenneske – enn med en psykolog eller annen fagperson. Humanistisk livsveiledning skal ivareta menneskets eksistensielle og åndelige dimensjon. Dette nye satsningsområdet kommer i tillegg til humanismens tradisjonelle satsingsområder, som er livssynspolitikk, kritisk tenkning og livsløpsseremonier. Her er fokuset på det livsnære og mellommenneskelige, og da blir eksistensfilosofien med sitt førstepersonsperspektiv et naturlig utgangspunkt.

BOKANMELDELSE

YTRINGER, GRENSER OG KRENKELSER

Det er en interessant og ytterst variert samling blomster redaktør Pettersen gir oss i denne boka om ytringsfrihet. Gjennom 27 bidrag leveres innspill om ytringsfrihetens status i dag og til hvordan vi kan skape et bedre ytringsklima. Kapitlene spenner fra anekdotiske rapporter basert på individuelle erfaringer til tyngre filosofiske og prinsipielle refleksjoner over ytringsfrihetens grunnlag og betydning.

Som Pettersen peker på i sitt forord, utfordringene som ytringsfriheten reiser handler om både jus og moral. Slike utfordringer kan ikke enkelt lovreguleres. De krav ytringsfriheten stiller oss overfor, må bearbeides slik at det etableres en god ytringskultur. Det må være en kultur som favner de fleste av oss og som samtidig gir rom for et mangfold av ytringer. For *formell* ytringsfrihet er ikke det samme som et *reelt* ytringsrom. Ytringsrommet vil i mange samfunn være langt trangere enn den formelle – juridiske – ytringsfriheten tilsier. Derfor kan kampen for ytringsfrihet også handle om å bekjempe trange «meningskorridorer» eller snevre rammer for det «politisk korrekte».

Denne antologien er en av mange de siste årene som nettopp er opptatt av å levere argumenter til forsvar for ytringsfriheten, ikke minst ytringsfriheten i vide forstand. «Begrenser vi ytringsfriheten for noen, begrenser vi den for alle. Derfor må vi forsvare retten til å ytre seg, selv når vi forakter ytringen», heter det på bokas bakside. En målsetting mange kan slutte seg til. Det er likevel ikke alle kapitlene som gir like gode anvisninger på eller råd om hvordan dette kan gjøres på best måte.

Noen av kapitlene gir innsikt i hvilke utfordringer ny teknologi skaper. **Kaja Melsom** skriver om «Ytringsfrihet i algoritmenes tid» og forklarer hvordan private aktører utnytter både internettets mulighet til å fange vår oppmerksomhet og vår menneskelige natur til å påvirke, ja, kanskje manipulere oss. Algoritmer forst-

erker våre naturlige tilbøyeligheter og kan til og med endre dem. Hvor reell er ytringsfriheten når det vi ytrer oss om er resultat av subtil påvirkning som forsterker hangen til ytterligheter? Når forutsetningene for å kunne ytre seg via sosiale medier styres av kommersielle interesser som kontrollerer plattformene vi bruker? Slike rammebetingelser for ytringsfriheten er også noe av det den nye ytringsfrihetskommisjonen skal se på, påpeker kulturminister **Abid Raja** i sitt bidrag, «Ytringer kan endre verden».

Hvordan ytringsfrihet også handler om våre holdninger, og hvem vi derfor gir rom til å ytre seg, illustreres godt i kapitlet «Er ytringsfriheten din en selvfølge?» av **Kristin Torske** og **Berit Vegheim**. De skriver om hvor vanskelig det kan være for funksjonshemmede å bli hørt. Og her handler det å bli hørt om muligheten til å ytre seg, det vil si, til å få sine meninger på trykk eller å bli invitert i radio- og TV-debatter. Det kan se ut som om mange tror at en person med funksjonsnedsettelse sier mindre interessante og relevante ting, også om egen(!) situasjon, enn funksjonsfriske. I så fall påvirkes ytringsrommet i stor grad av både skjulte og åpenlyse fordommer.

Kan noe gjøres med slikt? Ja, heldigvis, her kan vi oppnå endringer gjennom kunnskap og økt bevissthet. På samme måte som i alle fall redigerte medier har blitt seg bevisst behovet for kjønnsbalanse i mange sammenhenger og aktivt søker kvinnelige meningsbærere for intervju eller som kronikkforfattere, bør det arbeides for å øke deltakelsen for personer med funksjonsnedsettelse, den største minoriteten her i landet.

Det er imidlertid spørsmål knyttet til andre minoriteter som har bidratt til å tematisere ytringsfriheten de senere årene – og ikke minst ytringsfrihetens grenser. For det er alminnelig enighet om at heller ikke ytringsfriheten er absolutt. Det finnes grenser som er knyttet

til statshemmeligheter, rikets sikkerhet, sensitive personopplysninger og privatlivets fred. De færreste, også i denne antologien, er opptatt av slike grenser. Disse grensene er gjerne fastsatt både i lov og gjennom moralske normer. Pressens «Vær varsom»-plakat er et eksempel på ikke-juridiske grenser som for det meste respekteres av redaktørstyrte medier.

Det kan likevel synes rart at det er spørsmål knyttet til ytringer om «rase», etniske eller nasjonale minoriteter som er kontroversielt i denne sammenheng. For vi har lenge hatt forbud mot rasistiske ytringer. Selv om lovens formuleringer har endret seg og blitt noe utvidet over tid. I dagens **paragraf 185 i straffeloven** settes det straff for den som

«... forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. (...)

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,**
- b) religion eller livssyn,**
- c) seksuelle orientering,**
- d) kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller**
- e) nedsatte funksjonsevne.»**

Det er likevel ikke så enkelt å avgjøre hva som skal regnes som diskriminerende og hatefulle ytringer, også fordi dette kan handle om konteksten en ytring blir fram satt innenfor. Men er det et argument for å avskaffe paragrafen, slik noen gjør i dag? Neppe. Derimot er det et argument for både godt begrunnede rettslige avgjørelser og eventuelt en presisering av selve lovteksten.

I denne sammenheng er det mye å lære av **Lars Fr. H. Svendsens** kapittel

om «Akademisk frihet». Han drøfter dens forbindelse til ytringsfriheten og ser også på hva som truer akademisk frihet i våre dager. Indirekte knytter han an til diskusjonene om «cancel culture» og scenenekt, det at noen får sin ytringsfrihet – og akademiske frihet – innskrenket ved at noen hevder at krenkende standpunkter ikke skal formidles for eksempel i universitetsforelesninger. Da blir spørsmålet hva som er en krenkelse. Svendsen drøfter også dette på en informativ måte som er verdt å reflektere over.

Svendsen avviser at en krenkelse bare kan forstås som en rent subjektiv opplevelse hos en person. Det er likevel ikke urimelig å erkjenne den subjektive følelsesmessige opplevelsen av en krenkelse. I tillegg må det imidlertid henvises til grunner som kan undersøkes av andre. «Grunner peker på en egenskap ved selve ytringen som skal begrunne at følelsen av krenkelse var en rimelig respons» på ytringen. Her legger Svendsen vekt på at disse grunnene må aksepteres av fellesskapet. Han fokuserer på det akademiske fellesskapet, men i prinsippet kan også henvisningen vise til et videre sosialt fellesskap.

Her er jeg bare delvis enig med Svendsen. For fellesskapets meninger kan variere kraftig over tid og endre seg i takt med opinionsbølger, enkelthendelser og karismatiske demagogers innflytelse. Derfor trengs det noen fastere kriterier for å sirkle inn hva som er krenkende. Og svaret ligger snublende nær: En krenkelse innebærer å nedvurdere – folkelig sagt: å tråkke på – noens menneskeverd. Menneskeverdet kan være vanskelig å definere. Likevel har vi en intuitiv opplevelse av hva det vil si å få eget menneskeverd krenket. Viktigere er at menneskerettighetene er etablert for å verne menneskeverdet. Det innebærer at dehumaniserende ytringer er en krenkelse. Det er også ytringer som innebærer at noen får eller foretlås å få sine menneskerettigheter innskrenket.

En slik substansiell definisjon av krenkelse er selvsagt ikke siste ord om hvordan vi skal forstå hva som er krenkende ytringer, men det er i alle fall en rimelig måte å forstå § 185 på. Vi kan med andre ord bruke denne definisjonen når vi skal presisere hva vi

mener med å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen. Da handler det om å krenke noens menneskeverd. Og i grove tilfeller skal det være mulig å straffe-følgje slike ytringer. Dette er også en begrunnelse for at den såkalte rasismeparagrafen fortsatt bør ha en plass i straffeloven.

Svendsens anliggende er imidlertid at den akademiske friheten må gi rom for å presentere standpunkter som isolert sett kan være krenkende. For det kan ikke være slik at man skal unnlåte å ta opp temaer som snevert forstått er – for eksempel – rasistiske. En foreleser må kunne illustrere en gjennomgang av rasismens historie med rasistiske sitater og/eller karikaturer. Og selvsagt skal det være mulig å gjennomgå litteratur som også inneholder rasistiske uttrykk. Som Svendsen påpeker, det er uaktuelt å fjerne en så betydningsfull filosof som Aristoteles fra pensum selv om han både forsvarte slaveri og mente kvinner var mindreverdige.

Indirekte peker Svendsen i sitt bidrag på identitetspolitikkenes uheldige konsekvenser. To andre bidrag tar dette opp eksplisitt. **Bård Larsen** i «Identitetspolitikkenes autoritære anatomi» og **Alex Iversen** i «Identitetspolitikkenes trolldans». Larsen illustrerer identitetspolitikkenes negative konsekvenser for ytringsfrihet (og akademisk frihet) når dette blir statens politikk. I Ungarn foregår det en omfattende historisk revisjonisme hvor landets historie omskrives slik at den passer med regjeringspartiets reaksjonære nasjonalisme. Iversens anliggende er videre og handler om identitetspolitikkenes angrep på universelle verdier. Dette viktige spørsmålet behandles engasjert, men blir for ensidig, idet reelle identitetspolitiske utfordringer – som hvordan rette opp de systematiske menneskeverdiskrenkelser basert på gruppeidentitet vi har sett gjennom historien? – ikke adresseres. Derfor latterliggjøres også reelle og viktige forskningsfelt – som

ARNFINN PETTERSEN (RED.)
INGEN FRIHET UTEN YTRINGSFRIHET
HUMANIST FORLAG, 2021

hvithetsstudier – uten at kritikken er godt underbygget.

Denne antologien viser hvor vidtrek-kende spørsmålet om ytringsfrihet er, selv om bare noen få av kapitlene er omtalt her. Om enn bidragene spriker tematisk og i kvalitet, er boka vel verdt å lese for den som ønsker innsikt i dette mangfoldige emnet. Dette vil også være relevant balast for dem som selv ønsker å bidra til et vidt ytringsrom og godt debattklima i den offentlige samtalen.

Det kan kanskje oppfattes som en mangel i dette tekstutvalget at knapt noen av kapitlene tematiserer religionskritikken. Noen få gjør det så vidt – og ganske overfladisk. Slik sett har både Human-Etisk Forbund og Humanist forlag til gode å utgi tekster som går grundig inn i spørsmål knyttet til religionsfrihet, ytringsfrihet og religionskritikk.

AV LARS GULE, FILOSOF OG TIDLIGERE
GENERALSEKRETÆR I HUMAN-ETISK
FORBUND

NÅR DE DØDE VÅGNER – ØVERLAND I TEGNESERIEFORMAT

Hva hadde forfatteren, motstandsmannen og religionskritikeren Arnulf Øverland sagt om vår tid hvis han levde i dag? Det er det spennende spørsmålet Trond J. Stavås stiller i tegneserien *Blasfemi*.

Det var i 1933 at Øverland, som den siste i Norge, ble tiltalt etter blasfemiparagrafen. Årsaken var foredraget *Kristendommen – den tiende landeplage*, som han holdt i Det norske studentersamfunnet i Oslo. Mannen som anmeldte ham var den konservative teologen Ole Kristian Hallesby. Øverland ble frikjent i lagmannssretten, og døde i 1968. Men ikke i denne tegneserien.

Blasfemi gir umiddelbart assosiasjoner til andre norske tegneserier, for det å tulle med våre nasjonale ikoner har lenge vært en populær disiplin. Steffen Kvernelands *Amputerte klassikere* skapte skole i raljering med litterære storheter. Fra nyere tid er Øystein Runde og Geir Moens *De fire store* nærliggende. Der fikk nasjonalskaldene Ibsen, Bjørnson, Kielland og Lie nye liv – som superhelter.

John S. Jamtlis *Sabotør* fra 2018 er også i samme landskap. Serien handler riktignok om motstandsfolk under andre verdenskrig, men Jamtli leker seg med den norske historien på en del lignende måter som Stavås. De to seriene har også visse estetiske likheter, særlig i actionscenene, selv om Jamtli fører en mer tydelig fransk-belgisk «stor nese»-stil i sin bok.

Stavås selv er kjent for stripeserier som *Walk of Life* og *Gutta på gølv*, men *Blasfemi* er hans første tegneserieroman, og det er et ganske annet format å fylle enn fire-ruterne.

Dramaet starter med at en ny musikal skal settes opp på Nationaltheatret. Allerede før premieren er det blitt kjent at det satiriske stykket *Guds blå bjeller* vil drive gjøn med religiøse grupper, kongefamilien, metoo osv. Derfor har en uhellig allianse av konservative kristne, muslimer og konspirasjonstenkere samlet seg utenfor teateret for å protestere.

Saken får stor mediedekning, og i Trondheim blir journalist Ida Jacobsen sendt ut på oppdrag. Redaktøren beordrer henne til å dra til Bergen for å besøke Øverlands gamle hus, og så til Oslo for å se bysten hans på Vår frelsers gravlund. Det er pussig bruk av ressurser i våre avistider. Redaktøren hadde ikke hatt lang levetid i virkeligheten. Men historien settes i hvert fall i gang, og Ida og leseren får en kort introduksjon til Øverlands blasfemisak på flyturen.

Denne dobbeltsiden er fint komponert, med Ida og boken i første og siste rute. I de resterende sammenfattes blasfemisaken til Øverland.

Stavås' strek er lett gjenkjennelig fra hans tidligere striper. Det er mange sterke ansiktsuttrykk, slapstick og actionscener. Sidene er smakfullt fargelagt i duse farger, og han varierer godt mellom ulike sideutforminger.

Det er en historie lagt tett opptil vår virkelighet. En mann tagger ned sitt eget hus med skjellsord à la Bertheussen, et kunstnerpar, hvor kona maler klovner, har flyttet inn i kunstnerboligen Grotten, og hele teaterdebatten minner om dramaet rundt *Ways of Seeing*.

BLASFEMI
Trond J. Stavås
Gyldendal, 2021

Dermed er grunnen lagt for en bred satirisk lek med samtiden, men Stavås virker mer interessert i komisk tullball enn i å virkelig borre dypt i tematikken. En influenser ved navn Stina Plastelina mister botox-leppene etter å ha fått munnen teipet over med gaffa-teip. Klovnmalerinnen maler klovner på alle Grottens tak og vegger. Selv om karakterene er lett gjenkjennelige blir de lite treffende, eller særlig morsomme, når det overdrives så kraftig.

Historien er også noe repetitiv og full av enkle løsninger. Det er utrolig hvor lett det er å lure folk inn i et mørkt bøttekott, det skjer tre ganger. Slåsscenene er ellers fartsfylte og drivende, det kan nok få en del yngre lesere interessert.

Blasfemi viser til fulle hvilken krevende disiplin satire er. Det holder ikke å overdrive samtiden, man må sette fingeren på noe spesifikt og skru det til.

Derfor blir aldri boken det interessante blikket vi kunne fått på vår egen tid. Men forhåpentlig kan noen yngre lesere bli bedre kjent med Øverland gjennom denne ville historien.

AV: ERLE SØRHEIM

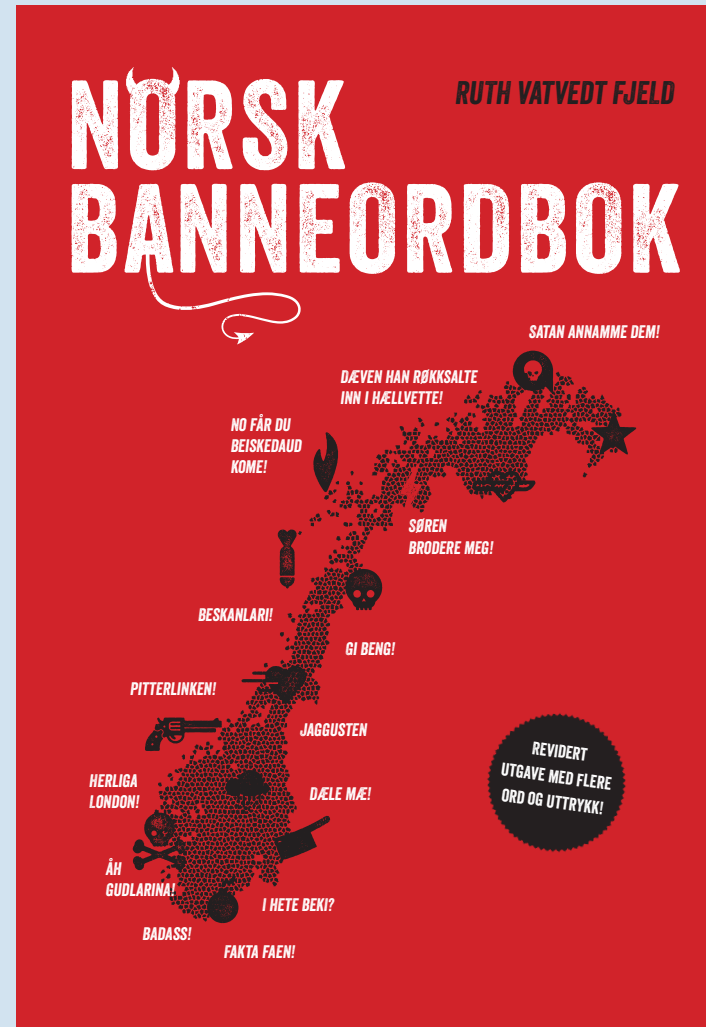

Humanismen er et livssyn i endring og utvikling. Selv om humanismen som idé – mennesket i sentrum – kan spores tilbake til antikken og har levd parallelt med religionene, har de store humanistorganisasjonene i nyere tid oppstått som følge av religionskritikk. I dag er imidlertid ikke lenger religionskritikken hovedanliggendet.

Men hva menes egentlig med «Mennesket i sentrum»? Der renessanshumanistene satte mennesket i sentrum av et kristent verdensbilde, kan ikke moderne ateister gjøre det samme. Hva betyr det å sette mennesket i sentrum i en gudløs verden?

Morten Fastvold
HUMANISMENS IDÉHISTORIE
Frihet, likhet og menneskeverd
 Kr 299 for HEF-medlemmer (ord. pris 399)

Til alle tider og i alle kulturer har det eksistert regler eller grenser for hva det har vært lov å si. Ord og uttrykk som ikke var lov, var tabu. Det fins dokumentasjon på språklige tabuer i de aller eldste skriftene vi har, f.eks. fra det gamle Egypt for ca. 3000 år siden. Også i de eldste norrøne skriftene finner vi dokumentasjon på runeinnskrifter som inneholder tabuord. Hvordan vi banner, bestemmes blant annet av hvilken virkning vi vil banningen skal ha, da banneordene kan brukes til å utføre forskjellige språkhandlinger.

Ruth Vatvedt Fjeld
NORSKE BANNEORDBOK (HFT.)
 Kr 186 for HEF-medlemmer (ord. pris 249)

www.humanistforlag.no

LIK HUMANIST FORLAG PÅ

OG FØLG OSS PÅ

Jeg ønsker å bestille ..... stk *FYRTÅRNET I ØST* á 284 for HEF-medlemmer (*fullpris kr 379*)
 Jeg ønsker å bestille ..... stk *HUMANISMENS IDÉHISTORIE* á 299 for HEF-medlemmer (*fullpris kr 399*)
 Jeg ønsker å bestille ..... stk *NORSK BANNEORDBOK* á 186 for HEF-medlemmer (*fullpris kr 249*)

NAVN: .....

ADRESSE: .....

POSTNR./STED: .....

E-POST: .....

UNDERSKRIFT: .....

 ADRESSATEN
 BETALER
 FOR SENDING
 I NORGE

 DISTRIBUERES AV
 POSTEN NORGE

Humanist forlag AS
 Svarsending 1039
 0090 Oslo

[ORGANISASJON]

FORBUNDET

«Humanismen fremmer likeverd for alle. Humanister respekterer trosfriheten og alles rett til å velge eget livssyn. Staten bør være sekulær og ikke gi noe livssyn særskilte privilegier.»

NORDISK HUMANISTMANIFEST 2016

[88]

FRIHET I MANGFOLD

Generalsekretær Trond Enger er ny leder i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn

[90]

HEF-KJENDISEN

Etter 22 år er pressesjef Jens Brun-Pedersen blitt pensjonist.

[95]

NOTISER

Smått og stort fra rundt omkring

Frihet i et mangfoldig samfunn

Som nyvalgt leder for Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) vil jeg jobbe for å øke anerkjennelsen av at det er mange måter å være norsk på, og at dialog og samarbeid ulike samfunn imellom utgjør en positiv kraft for fellesskapet.

slutten av februar ble jeg valgt til ny leder av STL. Paraplyorganisasjonen representerer med sin sammensetning av religiøse og sekulære livssyn og store og små medlemssamfunn, noe helt unikt i Norge, Europa og verden for øvrig.

DIALOG MOTVIRKER POLARISERING

STL er pådriver for et livssynsåpent samfunn og har også som formål å fremme dialog og samar-

fordømmende og lukket. Målet med dialogen er ikke å komme til enighet, men å oppnå kunnskap om, og forståelse for, hverandre. For å lykkes med det, må deltakerne håndtere uenighet med innestemme.

En av de store fordelene med dialog er at mennesker blir kjent med hverandre på tvers av skillelinjer. Da den første striden om Muhammed-karikaturene raste verden over, var det en stor fordel at biskoper, ledende imamer, Human-Etisk Forbunds ledelse og andre livssynsledere i Norge kjente hverandre fra dialoger i samarbeidsrådet. Dette dempet konfliktnivået og reaksjonene hos muslimer i Norge, sammenliknet med andre land.

DE UNGE ER MEST POSITIVE

Nylig gjennomførte Human-Etisk Forbund en befolkningsundersøkelse i samarbeid med Kantar. Der stilte vi blant annet spørsmålet «Mener du de forskjellige tros- og livssynssamfunn vi har i Norge bidrar til positive verdier for det norske samfunn?».

Andelen som svarer ja på dette spørsmålet har falt fra 65 prosent i 2008 til 49 prosent i 2020.

Det er åpenbart at vi har et arbeid å gjøre med å formidle norske tros- og livssynssamfunns bidrag til samfunnet. Men undersøkelsen viser også at de yngre er de mest positive; i gruppen under 30 år svarer 58 prosent av respondentene ja. Samtidig oppgir bare 19 prosent i alderen 25–35 å være religiøse. Jeg tror den mer positive holdningen skyldes større mangfoldskompetanse i yngre aldersgrupper og at unge er mer åpne for livssynsmangfold.

FRIHET TIL Å VELGE I EGET LIV

Å samarbeide på tvers er en måte å ta på alvor at hele en av to nordmenn oppgir å være humanister eller ateister. Vi har beveget oss fra minoritet til majoritet, og dermed har vi en enda større plikt enn noen gang til å arbeide for trosfriheten og likeverdet.

Vi ønsker oss et Norge som gir rom for alle innbyggers ønsker om å søke mening i livet, felleskap i høytider og omsorg og veiledning i de såreste øyeblikkene.

Her er STL en viktig pådriver, og en god samarbeidspartner for oss.

TROND ENGER,
generalsekretær
i Human-Etisk Forbund

HEF VURDERER PARTIPROGRAMMENE

Hva mener de norske partiene om humanistiske verdier og saker? Til høsten er det stortingsvalg, og Even Gran og Lars-Petter Helgestad fra Politisk avdeling i HEF undersøker i hvilken grad partienes programforslag støtter opp under Human-Etisk Forbunds politiske mål: Sikring av demokrati, menneskerettigheter og ytringsfrihet; Mer kunnskap om vitenskap og kritisk tenkning; Full likestilling mellom livssyn i en sekulær stat. Artikkelserien med analysene publiseres på **human.no** i forkant av partienes landsmøter. I skrivende stund er Rødt og MDG analysert.

TIDLIGERE HEF-SJEF MELDTE SEG UT

Tidligere generalsekretær i HEF og lokalpolitiker i Rødt, Lars Gunnar Lingås, har meldt seg ut av forbundet. Den utløsende årsaken var misnøye med en vurdering av Rødts programforslag på forbundets nettsted. Analysen problematiserte Rødts programformulering om å jobbe for «det Karl Marx kalte kommunisme» målt opp mot HEFs mål om å jobbe for demokrati og menneskerettigheter. Til Jarlsberg avis uttaler Lingås blant annet at «åpenhet, respekt og toleranse som humanistiske verdier nå er fortrenget av sneversyn, dogmatisme og manglende raushet blant folk i forbundets ledelse og forbundets 'ideologer'».

DJUPEDAL NY REGIONLEDER I HEF

Tidligere SV-nestleder Øystein Djupedal ble valgt til styreleder for HEF Agder regionlag på årsmøtet. Djupedal har vært stortingspolitiker for SV (1993-2009), kunnskapsminister (2005-2007) og fylkesmann i Aust-Agder (2009-2016) og jobber nå som regiondirektør i Husbanken.

– Jeg gleder meg til å arbeide med mange dyktige og engasjerte medlemmer av HEF Agder regionlag, om saker som jeg brenner for; en sekulær stat, et samfunn for alle og ikke minst demokrati og menneskerettigheter. Demokratiet er ikke gitt, det må forsvares det ser vi i mange land, og HEFs verdier er meget sammenfallende med de verdier jeg mener et samfunn for alle bør tuftes på, sier Djupedal.

TROND ENGER NY STL-LEDER

HEFs generalsekretær ble i mars valgt til ny leder i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL). Enger satt i Oslo kommunes tros- og livssynsutvalg (2019-2020), som la frem flere konkrete forslag til forbedringer av kommunens mangfoldspolitikk. STL er en paraplyorganisasjon for 15 medlemsorganisasjoner som representerer muslimer, buddhister, kristne, jøder, sikher, bahá'ier, hinduer, holister, humanister og siste dagers hellige i Norge.

Flere aktuelle saker på human.no/arkiv/nyheter

FORBUNDET

**JENS BRUN-
PEDERSEN (67)**

Singel

To barn

Bosatt på Torshov
i Oslo

Nylig pensjonert
etter 22 år som
pressesjef i
Human-Etisk
Forbund

Den egentlige sjefen

Røverhistoriene kommer på løpende bånd når man skal snakke med Jens Brun-Pedersen om yrkeslivet han nettopp har gjort seg ferdig med.

TEKST: EVEN GRAN

MATPAKKEFILOSOFER: Gunnar (Jens Brun-Pedersen) og Bjarne (Otto Jespersen) var fast humorinnslag på NRK. Foto: Scanpix

STARSTRUCK: Som ung journalist fikk Jens et intervju med

Frank Zappa.

STARSTRUCK 2: Litt senere var det Willy Brandt som ble intervjuet - på norsk.

En av Human-Etisk Forbunds største profiler har gått av med pensjon. Så sent som i for høst viste HEFs befolkningsundersøkelse at den nypensjonerte pressesjefen bare må se seg slått av Levi Fragell når det gjelder hvilke personer man forbinder med Human-Etisk Forbund (HEF). Skiftende styreledere og generalsekretærer har ikke en sjanse.

«Jens Brun-Pedersen, han er fortsatt sjefen hos dere, er han ikke?» Det er ikke rent få HEF-folk som har fått spørsmålet.

– Dette er et veldig bra og viktig sted for oss som bor alene rundt her. Her er det alltid noen å prate med, sier han idet vi setter oss ned på Cafe Stamboul på Torshov i Oslo.

PINSEKRISTEN OPPVEKST

Jens Brun-Pedersen går nesten i ett med omgivelsene og småprater med de andre som henger rundt på den kurdiske kafeen. Han har bodd i Oslo mesteparten av livet, etter å ha flyttet inn som 19-åring fra en pinsekristen

oppvekst i Drammen.

– Jeg er faktisk barnebarn av en kjent patriark i pinsebevegelsen, Sverre Kornmo. Da jeg var ung, var det forventninger i slekta om at jeg skulle ta opp arven, talefør og usjenerert som jeg ble oppfattet som. Men det ble jo en skuffelse, sier han.

Mange i slekta er fortsatt aktive pinsevenner, noe som er uproblematisk både for Jens og dem.

– Jeg har stor sympati med dem som har traumer etter en slik oppvekst, selv har jeg vært heldig. Gjenom oppveksten levde jeg på en måte parallellt liv. Samtidig som jeg var med i det frikirkelige miljøet, var jeg også aktiv i skolepolitikken. Så ble jeg russepresident og fikk jevnlig stimuli og aksept i det sekulære miljøet. Det ble heldigvis etter hvert akseptert av foreldrene mine. Vi var

ikke en lukket sekt.

– *Var du en troende selv?*

– Ja, jeg var jo med på det. Når man vokser opp i et så intenst religiøst miljø, blir det jo sånn. Det var møter minst tre ganger i uka, inkludert øvelser med hornmusikk og kor.

FRA UTVEKSLING TIL TV-KARRIERE

Vendepunktet kom da han var 17 år, og reiste på et utvekslingsår til USA.

– Faren i familien jeg bodde hos var presbyteriansk prest. Det er en mye mer liberal og intellektuelt orientert retning enn pinsebevegelsen i Norge. Det appellerte selvsagt til

meg, og jeg fikk en forståelse av at man kunne være kristen på andre måter. Men jeg skled også vekk på grunn av politikk. I menigheten var det mest vanlig å stemme KrF eller Høyre, mens jeg for det meste har

«Jeg har stor sympati med dem som har traumer etter en slik oppvekst, selv har jeg vært heldig.»

hatt hjertet plassert på venstresida, forteller han.

Vel tilbake fra USA flyttet han etter kort tid til Oslo, og ble der. Det ble starten på et intenst medieliv, blant annet som nærradiogründer, reporter i VG, Dagsrevyen, komiker, tv-quiz-vert og ikke minst pressesjef i Human-Etisk Forbund.

Sammen med Otto Jespersen utgjorde han i mange år halvparten av duoen «Bjarne og Gunnar». De to var gjengangere på ulike NRK-programmer, både på radio og tv, fra slutten av 80- og utover på 90-tallet. Matpakkefilosofene Bjarne og Gunnar avbrøt Spellemannsprisen, sportssendinger og underholdningsprogrammer i en årrekke.

– Det var jo aktuell politisk satire vi drev med, men vi ble for drøye for enkelte. Vi var i Kringkastingsrådet mange ganger, blant annet på grunn av banning. Og det var selvsagt Bjarne og Gunnar helt enigi – i en påfølgende sending i «Hallo i uken», sier Jens med et flir og skyter fram underkjeven slik at han plutselig blir Gunnar:

«Fy faen i hælvet, dem folka i Kringkastingsrådet har faen meg helt rett. Den jævla banninga må're for hælvet bli en slutt på!»

RØVERHISTORIER

Parallelt med opptredener som Gunnar fikk Jens jobben som sementerte statusen som rikskjendis – jobben som programleder for det populære quiz-programmet Jeopardy på TV2. Det ble en stor suksess for kanalen, men etter drøyt to år trakk han seg. På grunn av stolthet.

– Jeg laget over 400 programmer mellom 1994 og 1997, og jeg har aldri hatt så høy lønn og mye fritid i hele mitt liv. Jeg mente likevel jeg burde få en symbolsk lønnsøkning i tråd med økningen i seertall. For meg ble det en prinsippssak og jeg satte stillingen min inn på det, men TV2 nektet. En periode etterpå måtte jeg faktisk melde meg som arbeidsledig, forteller han.

Røverhistoriene kommer på løpende bånd når man snakker med Jens Brun-Pedersen. Fra tiden med

Radio Oslo tidlig på 80-tallet får vi servert en pikant historie om en mann tilknyttet stasjonen som tok med seg en dame opp i nærradiostudioet etter en sein natt på byen. På en eller annen måte kom de to i skade for å sette i gang en direktesending, og dermed var det duket for skandale: Mens rødampa lyste, ble lyden av de to i full vigør på studiogulvet kringkastet på direkten over hovedstaden! Folk som hadde sovnet til lyden av Radio Oslos nattsending våknet av spektaklet rundt kl. 0500. En av dem var såpass oppvakt at han trykket «record» på en kassettspiller han hadde koblet til radioen, noe som ga det nattlige møtet i radiostudioet et visst etterliv som festunderholdning i Oslos medie verden.

– Heldigvis kom det aldri ut hvem de to var, forsikrer Jens. Han legger til at det ikke var så veldig morsomt i begynnelsen.

– De store avisene skrev om det og saken gikk internasjonalt. Vi var veldig opptatt av å bli tatt seriøst, så dette var egentlig helt krise. Vi måtte

FRONTER: Arbeiderpartiet var ikke helt på linje med HEF i statskirkesaken. Her utenfor Aps landsmøte i 2007. FOTO: EVEN GRAN

«Jeg er stolt av aksjonen Lars Gule og jeg gjennomførte da vi i 2003 malte over en mye omtalt strek politiet hadde tegnet i asfalten ved Plata i Oslo.»

ut og beklage. Vi ble også avkrevet en rapport til kulturminister Langslet, forteller han.

EN ORDENTLIG JOBB

Etter et intermessio som nyhetsanker i den kortlivede Nyhetskanalen høsten 1997, søkte og fikk han jobben som informasjonssjef i Human-Etisk Forbund.

– Det er vel den første ordentlige jobben jeg noen gang har hatt etter lang tid med frilansing, sier han.

Gjennom de 22 årene i Human-Etisk Forbund har Jens Brun-Pedersen vært forbundets tydeligste representant i alt som har med særbehandling av majoritetsreligion å gjøre. Det er bare å ramse opp; livssynsundervisning i skolen, formålsparagrafer, statskirke og skolegudstjenester. Det har ikke vært mange debatter om den slags de siste tiårene, uten at Jens Brun-Pedersen har vært involvert.

En spesiell kjepphest i alle år har vært hvordan NRK favoriserer

Den norske kirke og kristendom på ulikt vis, blant annet gjennom morgenandakter og direktesendte gudstjenester.

– Noe av det første som skjedde etter at jeg begynte i HEF, var at NRK lagde et program om livssynshumanisme uten å snakke med oss, men derimot en prest, forteller han, og legger til et lite spark til VG som heller ikke har vært spesielt interessert i å se ting fra HEFs perspektiv gjennom årene.

– Da KRL-faget ble dømt i Strasbourg i 2007, var det en historisk dom over århundrer med kristen majoritetsarroganse i Norge. De andre avisene skrev om det, men VG nevnte det ikke med et ord, sier han.

– Hva er det største du har vært med på som ansatt i Human-Etisk Forbund?

– Det må være da jeg ledet den enorme markeringen med 40.000 deltakere på Youngstorget etter drapet på Benjamin Hermansen i 2001. I tillegg er jeg stolt av aksjonen

Lars Gule og jeg gjennomførte da vi i 2003 malte over en mye omtalt strek politiet hadde tegnet i asfalten ved Plata i Oslo, som de rusavhengige ikke fikk lov til å krysse. Det var en viktig markering fra Human-Etisk Forbund på vegne av de svakeste og mest utsatte blant oss, forteller han.

NY KAMPSAK

Nå venter pensjonisttilværelsen og late dager med gjengen på Cafe Stamboul og andre treffsteder rundt om i hovedstaden. For ikke å snakke om at han får mer tid til å være sammen med de to barna sine, samt tilbringe mer tid langs sørkysten av Portugal. Han ser likevel ikke bort fra at han vil engasjere seg i en annen hjertesak; fedre i Norge som knapt får se sine barn.

– HEF har gjort mye for likes-tillingsprinsippet opp igjennom årene. Men når det gjelder likestilling for fedre og omsorg for barn har vi, i likhet med mange andre, sviktet, avslutter han.

Endelig opphold for Moradi

26. januar i år fikk den afghanske ateisten og humanisten Josef Moradi endelig opphold i Norge. Dommen kom seks år etter at Moradi søkte om asyl i Norge for første gang. Med dette er endelig asylsøkere som er ateister/ikke-troende likestilt med dem som søker om asyl på grunnlag av konvertering. I desember kom Justisdepartementet med nye retningslinjer for behandling av asylsaker der det anføres frykt for forfølgelse på bakgrunn av religion. Retningslinjene understreker at ateister eller ikke-troende, menne-

sker som har forlatt religionen, skal likebehandles med dem som har konvertert til annen tro.

– Vi er svært glade for at norske utlendingsmyndigheter nå likebehandler ikke-troende asylsøkere med dem som har konvertert. Dette er helt klart en seier for humanistiske prinsipper, både i norsk utlendingsforvaltning, og for forfulgte humanister verden over, sier generalsekretær i HEF, Trond Enger.

Moradi mottok i 2019 Humanistprisen, for å ha gitt stemme og ansikt til den vanskelige situasjonen

for ikke-troende i en verden der religion stadig brukes for å innskrenke grunnleggende rettigheter.

Les mer på human.no

KORONA KNEKKER IKKE KONFIRMASJON

De er også slitne nå, Human-Etisk Forbunds mange frivillige og ansatte som jobber med konfirmasjon. Håpet var at jubileumsåret 2021 skulle gi en nesten normal konfirmasjonssesong. Isteden har smitteutbrudd og stadig endrede koronaregler ført til en omskiftelig og vanskelig håndterbar situasjon.

Allerede i januar brast håpet for Avdeling Øst (Oslo og regionene som var Akershus og Østfold tidligere) om å kunne ha fysiske kurs, ettersom regionen befant seg i sosial nedstengning og måtte ta i bruk «plan B» og arrangere digitale kurskvelder fra starten av. Heldigvis var dette en situasjon som HEF hadde tatt høyde for i kurslederopplæringen, slik at man var langt bedre forberedt enn i fjor.

I resten av landet har mange kurs gått tilnærmet normalt, men med omfattende smitteverntiltak og en del steder utfordringer med kurssteder. En del steder har kurset begynt med fysisk kurs, men så har det oppstått smittesituasjoner eller endringer i tiltak som har medført at kurset likevel må gjennom-

føres helt eller delvis digitalt.

Digitale kurs er på langt nær det samme som fysiske kurs og innebærer en helt annen utfordring for kursledere. Men mange arrangører har vært kreative og for eksempel arrangert utendørskurs én eller flere kvelder (se også side 56), eller utsatt kursstart ved karantenesituasjoner og lignende.

Den største utfordringen i år som i fjor har vært hva som skjer med seremoniene. De fleste steder er de fleste flyttet til ny dato på høsten. Noen unntak finnes, der lokale forhold ligger til rette for det, men dette kan skifte fort, avhengig av smittesituasjonen.

Alle avdelinger melder om en utfordrende situasjon for ansatte og frivillige, med naturlig nok stor pågang fra foreldre med mange spørsmål og ønske om avklaringer. Det har vært noen avmeldinger, men ikke mange, og de aller fleste viser forståelse for en uforutsigbar situasjon og setter pris på at ansatte og tillitsvalgte står på og gjør det de kan for å få gjennomført årets konfirmasjoner.

Humanistsolidaritet i praksis

I februar mottok HEF en henvendelse fra sin internasjonale paraplyorganisasjon Humanists International (HI), som fortalte at Covid-19-situasjonen har gitt mange mindre humanistorganisasjoner, særlig i sør, problemer med å betale medlemskontingenten. Med bidrag fra Hamar, Oslo og Tromsø lokallag kan nå fire afrikanske humanistorganisasjoner fortsette medlemskapet i Humanists International i 2021. Dette er Humanists & Atheists of Zambia, Atheists in Kenya Society, Kenya Humanist Association og Humanists in Northern Uganda.

Du kan lese mer om dem i Kristine Kærns reisereportasje fra Afrika i Fri tanke nummer 1-2020.

– En sterk global humanistbevegelse med aktive nasjonale organisasjoner på alle kontinenter har større gjennomslagskraft på den internasjonale arenaen, forteller internasjonalt fagansvarlig i HEF, Ina Mossin. En sterk og handlekraftig humanistbevegelse er viktig, og som ressurssterk humanistorganisasjon har HEF et ansvar for å bidra med faglig og organisatorisk støtte til søsterorganisasjoner i andre land. Medlemskap i HI gir tilgang til det globale humanistfellesskapet, organisatoriske og faglige ressurser, noe som er svært verdifullt for mange mindre organisasjoner.

TILBUDET OM LIVS- VEILEDNING VOKSER

Leste du intervjuet i Fri tanke nummer 2-2020 med tidligere prest Dagfinn Ullestad som ble valgt til ny leder for HEF regionlag Agder i fjor? Nå er han ansatt som det hittil siste tilskuddet til Human-Etisk Forbunds nye «korps» av humanistiske livsveiledere, med base i Kristiansand. Han skal ta imot mennesker til samtale fra hele det sørligste fylket, fra Risør til Flekkefjord. Du kan lese et nytt intervju med ham om dette på human.no.

Forrige nummer av Fri tanke tok for seg HEFs nye livssynstilbud, med blant annet presentasjon av studenthumanistene i Volda og Trondheim. Nå er det også tilsatt en studenthumanist i Oslo. Else Werring er lektor og har bakgrunn som filosofisk praktiker og erfaring med dødskafe og sorggrupper.

Les mer på oversiktssiden human.no/artikler/humanistisk-livsveiledning/

Humanistisk konfirmasjon 2022?

Siste dag i mai åpnes påmeldingen til konfirmasjonskurs og -seremonier for sesongen 2022. Som medlem får du tilgang til påmeldingen av din konfirmannt før ikke-medlemmer.

For medlemmer:

31. mai: Medlemspåmeldingen åpner for alle fylker i avdelingene Sør og Øst
1. juni: Medlemspåmeldingen åpner for alle fylker i avdelingene Midt, Vest og Nord

For ikke-medlemmer:

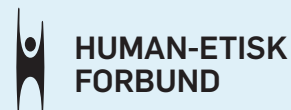
7. juni: Ordinær påmelding åpner for alle fylker i avdelingene Sør og Øst
8. juni: Ordinær påmelding åpner for alle fylker i avdelingene Midt, Vest og Nord

Se human.no/seremonier/konfirmasjon/ for mer informasjon

Døden fra mange synsvinkler

Har du hørt? I februar lanserte Human-Etisk Forbund podkasten «Prosjekt døden», der to av forbundets rådgivere på seremoni tar for seg temaet fra ulike synsvinkler. Mens Eivind Eggen mer eller mindre er ekspert på døden, er Siri Sandberg en som helst ikke vil tenke på døden. Gjennom fire episoder forsøker de å ufarliggjøre døden: «Hvorfor markerer vi døden?», «Hva skjer med meg når jeg dør?», «Hva gjør døden med oss?» og «Hvorfor er døden så vanskelig å snakke om?». Med seg har de ulike fagfolk og lekfolk, blant annet radiopersonlighet Kristopher Schau, språkeksperter Helene Uri og lege Kaveh Rashidi.

Du finner podcasten der du lytter til podcast, eller via human.no/doden

HOVEDKONTOR

Brugata 19,
Postboks 9076 Grønland
0133 Oslo
Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:

www.human.no
facebook.no/humanetiskforbund

AVDELINGSKONTORER

NORD

Nordland - nordland@human.no
Troms - troms@human.no
Finnmark - finnmark@human.no

MIDT

Tlf 73 80 64 80
Trøndelag - trondelag@human.no
Møre og Romsdal - moreogromsdal@human.no
Hedmark - hedmark@human.no
Oppland - oppland@human.no

VEST

Tlf 488 98 300
Rogaland - rogaland@human.no
Hordaland - hordaland@human.no
Sogn og Fjordane -
sognogfjordane@human.no

ØST

Tlf 23156060
Akershus - akershus@human.no
Oslo - oslo@human.no
Østfold - ostfold@human.no

SØR

Tlf 33 31 32 05
Buskerud - buskerud@human.no
Vestfold - vestfold@human.no
Telemark - telemark@human.no
Agder - agder@human.no

For kontortider, besøksadresser m.m.
– se human.no

Tusen takk til alle som har valgt humanistisk siden 1951

Konfirmasjon 70 år!

human.no/konfirmasjon

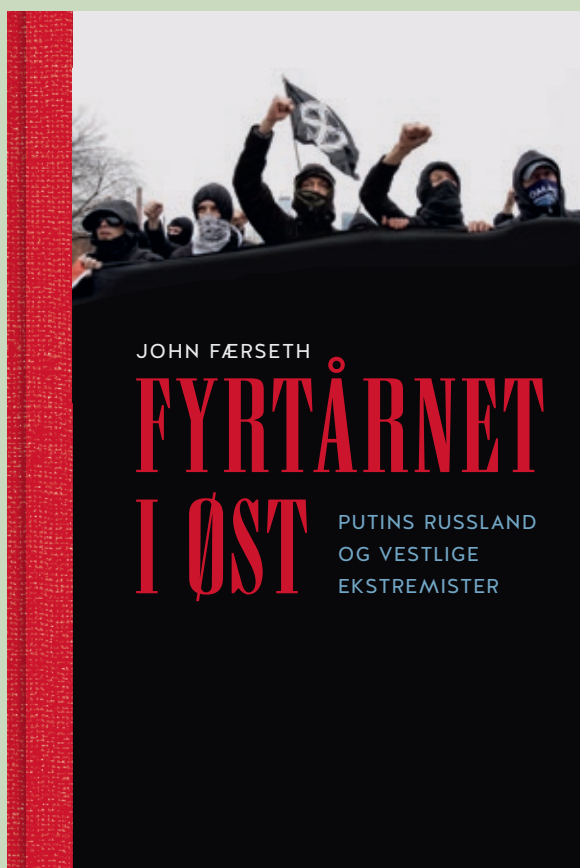

Returadresse:
Human-Etisk Forbund
Boks 9076, Grønland
0133 Oslo

HUMANIST FORLAG

NYHET

Russland har blitt et fyrtårn for flere miljøer som er motstandere av dagens verdensorden.

Disse miljøene deltar på treningsleire og konferanser i Russland, forsvaret Russlands linje i Ukraina og Syria, og noen har valgt å delta i kampene i Øst-Ukraina sammen med russisk-støttede separatister. Andre fungerer som propagandister i russiskstyrte medier, der Norge er et av landene som blir angrepet. Blant dem er høyre-ekstremistene i Den nordiske motstandsbevegelsen, de høyrepopulistiske regjeringene i Sentral-Europa, amerikanske alt-rightere og kristenkonserverne, skandinaviske barneverns-motstandere og enkelte venstreradikale. Bak alt sammen ligger et mørkt og konspiratorisk verdensbilde. *Fyrtårnet i øst* handler om disse miljøene, og hvordan de alle forenes av et negativt syn på Vesten, vestlige eliter og globaliseringen.

Denne boken er verdifull for alle som følger utviklingen i ekstreme miljøer i Europa og USA, og hvordan ideer nå beveger seg på kryss og tvers mellom ulike miljøer.

John Færseth
FYRTÅRNET I ØST

Kr 284 for HEF-medlemmer (ord. pris 379)

FOR Å BESTILLE BOKEN SE KUPONGEN PÅ **SIDE 87** ELLER GÅ TIL www.humanistforlag.no